

**DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE KATKI SAĞLAYAN BİR ARAÇ OLARAK
YEREL BASININ, YEREL YÖNETİM MECLİSLERİ BAĞLAMINDA KAMUOYUNU
BİLGİLENDİRME DÜZEYİ**

(Eskişehir Sakarya ve İstikbal Gazeteleri Örneğinde)

M. Fuat GÜRCÜOĞLU

DOKTORA TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali Murat VURAL

ESKİŞEHİR

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun.....	1
1.1.1 Küreselleşme ve Demokrasi yaklaşımları.....	10
1.1.1.1. Demokrasi ve Demokratikleşme Kavramı.....	14
1.1.1.2. Demokrasinin Küresel Boyutu	17
1.1.1.3. Demokrasinin Yerelleşme Boyutu	20
1.1.2. Demokratik Yerel Yönetimler Anlayışı	27
1.1.2.1. Yerel Yönetimlere Demokratik Nitelik Kazandıran Unsurlar	30
1.1.2.1.1. Yurттаş Katılımı.....	30
1.1.2.1.2. Yürütülebilir Karar Alma Yetkisi (Özerklik).....	34
1.1.2.1.3. Yönetmel Saydamlık(Açıklık)	37
1.1.2.2. Yerel Yönetimler Kavramı, Türkiye’de Demokratikleşme Açısından Yerel Yönetimlerin Gelişimi	41
1.1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Yerel Yönetimlerde Yapılanma	42
1.1.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Yerel Yönetimlerde Yapılanma.....	45

1.1.2.3. Bir Yerel Yönetim Birimi olarak “Köy”	47
1.1.2.4. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak “İl Özel İdaresi”.....	48
1.1.2.5. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak “Belediye”	49
1.1.2.6. Yeni Yerel Yönetimler Yasasının Demokratikleşme Bağlamında Değerlendirilmesi.....	53
1.1.3. Kitle İletişim Araçları Ve Kitle İletişim Araçlarının Demokratikleşme Perspektifi.....	55
1.1.3.1. Genel Olarak Kitle İletişim Araçları ve İşlevleri.....	56
1.1.3.2. Kitle İletişim Araçları ve Demokrasi.....	62
1.1.4. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın ve Demokratikleşme.....	71
1.1.4.1. Kavram ve Kapsam Olarak Yerel Basın.....	71
1.1.4.2. Yerel Basının Türkiye’de Gelişim Süreci.....	74
1.1.4.3. Yerel Basın Olgusu, İşlevselliği ve Önemi.....	79
1.1.4.4. Yerel Basının Demokratikleşme Perspektifi.....	83
1.1.5. Eskişehir Örneğinde Yerel Basın Olgusu.....	88
1.1.5.1. Eskişehir’in Kent Profili.....	88
1.1.5.2. Eskişehir’de Yerel Basın ve Gelişimi.....	93
1. 2. Amaç.....	98
1. 3. Önem.....	100
1. 4. Varsayımlar.....	101
1. 4. Sınırlılıklar.....	101
1. 5. Tanımlar.....	102
2. YÖNTEM.....	102
2. 1. Araştırma Modeli.....	103
2. 2. Evren ve Örneklem.....	104
2. 3. Veriler ve Toplanması.....	104
2. 4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	104

3. BULGULAR VE YORUM.....	104
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	111
4.1. Sonuç.....	111
4.2. Öneriler.....	120
EKLER.....	123
KAYNAKÇA.....	128

DOKTORA TEZ ÖZÜ

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE KATKI SAĞLAYAN BİR ARAÇ OLARAK YEREL BASININ, YEREL YÖNETİM MECLİSLERİ BAĞLAMINDA KAMUOYUNU BİLGİLENDİRME DÜZEYİ

(Eskişehir Sakarya ve İstikbal Gazeteleri Örneğinde)

M. Fuat GÜRCÜOĞLU

Basın Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2007

Danışman: Prof. Dr. Ali Murat Vural

Eskişehir’de yerel yönetimler bağlamında demokratikleşme olgusunun nasıl değerlendirildiği, yerel basının bu ortamı yaratmada ne tür katkılar sağladığının araştırıldığı bu çalışmada Eskişehir’de tarihsel süreci ve en yüksek baskı sayısına sahip olmaları açısından önde gelen Sakarya ve İstikbal gazeteleri, nitel içerik analizleri yapılarak incelenmiştir. Kuramsal bölümde değerlendirilen yerel yönetimler, kitle iletişim araçları ve demokratikleşme kavramları arasındaki ilişkinin, yerel ortamlarda nasıl bir yansıma bulduğu, yerel basının gerek ana sayfa haberleri, gerekse köşe yazarları ile demokratikleşmeyi sağlamada ve toplumsal bilinç yaratmada ne tür çabalar içinde olduğu bu çalışmanın en temel sac ayağını oluşturmuştur.

Küreselleşme olgusu tüm dünyayı etkisi altına alırken kaçınılmaz bir toplumsal dönüşüm yaşandığı açıktır. Türkiye de bu gelişmelerden yeterince etkilenmiş bir ülke konumundadır. Küresel sermayenin yarattığı fonlar ve paralelinde sağlanan teknolojik gelişmeler, bilimden ahlaka, insan hakları anlayışından kent yaşamına yeni sorgulama alanları yaratmıştır. Bu sorgulama alanlarından biri de demokratikleşmedir. Temsili demokrasi ile yönetilen toplumlarda etkin dinamikler, demokrasinin geleneksel yapısından öte, nasıl daha işler hale gelebileceğini, içinde nasıl daha fazla özgürlüğün, daha fazla refahın yer alabileceğini tartışmaktadırlar. Demokratikleşme taleplerinin önlemez yükselişi, yönetim anlayışının re-organizasyonunu gerekli kılmış, yurttaşların daha etkin roller üstlenebileceği modeller geliştirilmeye çalışılmaktadır. Siyaset bilimcilerin bu noktada hemfikir oldukları konu;

“küreselleşme” karşısında, tarihsel, kültürel ve sosyal yeniden üretimin daha kolay sağlanacağı insani ve yaşanabilir ortamların yaratılabileceği “yerelleşmenin” demokratikleşme açısından daha uygun bir zemin oluşturduğu yönündedir. Bu nedenle, merkez ağırlıklı yönetim sistemlerinden güçlü yerel yönetimlere, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru gelişmeler yaşanmaktadır. Evrensel ve ulusal nitelikteki normlar da bu yönlü biçimlenmektedir. Nitekim AB giriş sürecinde Türkiye’de de yerel yönetimler kapsamında bu yönlü önemli değişikliklerin yapıldığı ve katılımcılığı esas alan düzenlemelerin gerçekleştirildiği, literatür çalışmalarının bulguları olarak değerlendirilmiştir.

Demokrasinin varlığı siyasal katılımı öngörmektedir. Siyasal katılım bir toplum bilinci gerektirmekle birlikte, özgür bilgi akışını da katılım bilincinin oluşumunda bir ön koşul olarak saymaktadır. Bu anlamda yerel medya önemli misyonlar üstlenmiştir.

Eskişehir eğitim, kültür ve sosyal çevresiyle katılımcı demokrasi için gerekli dinamiklere sahip bir kenttir. Bu dinamikleri harekete geçirecek olan yerel yönetim erkleri ve basındır.

Çalışmada; gerek yerel basının gerekse yerel yönetimlerin, demokratik erdem sayılabilecek “katılım bilinci geliştirme” yönünde bir kaygı içinde olmadıkları, yerel siyasetçilerin; “ bir daha nasıl seçilebilirim?” bürokratların; “görevde nasıl daha fazla kalabilirim?” basının; “nasıl daha fazla satabilirim?” kaygısını daha yoğun yaşadıkları, demokratikleşmenin temelini oluşturan etkin bir yurttaş modeli için yoğun bir çabanın yaşanmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

ABSTRACT

**AS AN CONTRIBUTIVE INSTRUMENT TO THE PROCESS OF THE
DEMOCRATIZATION, THE LEVEL OF THE LOCAL PRESS TO INFORM
THE PUBLIC OPINION IN THE CONTEXT OF THE LOCAL GOVERNANCE
COUNCILS**

(In the samplings of the Sakarya and İstikbal newspapers of Eskişehir)

M. Fuat GÜRCÜOĞLU

Graduate Department of Journalism

Anadolu University Social Sciences Institute, September 2007

Advisor: Prof. Dr. Ali Murat Vural

In this work, historically the oldest and most widely-circulated newspapers of the city of Eskişehir which are Sakarya and İstiklal have been studied through the qualitative content analyzes in order to find out how the concept of democratization in the context of the local governances at Eskişehir is evaluated and what kind of contributions have been done by the local newspapers for the creation of this situation.

The putting in evidence of the effects in the local environments of the relationship between the concepts of the local governances, the mass media and the democratization evaluated in the theoretical chapter and the creation of the democratization and the social conscience of the local newspapers by the front-page news and the columnists have constituted the principal structure of this work.

It is very clear that a social transformation is inevitable while the fact of globalization influences all over the world. Turkey is in the position of a country that is sufficiently affected by these changes. The funds created by the global capital markets and the technological developments done immediately after have formed new fields of questioning on from the science to the ethics and from the notion of the human rights to the urban life. One of these fields of questioning is the democratization.

In the societies administrated by the representative democracy, the effective dynamics discuss on how the democracy can be more operative more than its traditional structure and how the more liberty and more prosperity can take place in.

The unavoidable increase of the requests of democratization has necessitated the reorganization of the administration and has aimed to develop the models of the more effective roles that the citizens undertake.

According to the social scientists, against the globalization, the localization which is able to create the human and livable environments, -where historical, cultural and social reproductions that could be easily done-, constitutes a favorable base for the democratization.

Therefore, new improvements occur from the centered administration to the strong local governances and from the representative democracy to the participatory democracy. The norms in the universal and national qualities have been formed in accordance with this view. In fact, as the findings of this work, it is evaluated that the important improvements have been done within the context of the local governances and regulations related to the participatory activities have been realized in Turkey during its entrance process to European Union.

The existence of the democracy envisages the political participation. Although the political participation necessitates a social conscience, it considers as a prerequisite condition the free flow of information in the constitution of the conscience of the participation. In this context, the local media undertakes important duties.

Eskişehir with its educational, cultural and social environments is a city that has all necessary dynamics for the participatory democracy. The local governance authorities and the local newspapers can only activate these dynamics.

In this work; the findings have been obtained such as that;

- The local newspapers and the local governance authorities are not worried about “the development of the social conscience” that can be considered as democratic virtue.
- While the local politicians are more worried about “their re-elections, the bureaucrats are about remaining in office for another term.
- The local press focuses more on increasing its circulation, without doing strong efforts for the effective citizen model that constitutes the basic of the democratization.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Mehmet Fuat Gürcüoğlu'nun "Demokratikleşme Sürecine Katkı Sağlayan Bir Araç Olarak Yerel Basının, Yerel Yönetim Meclisleri Bağlamında Kamuoyunu Bilgilendirme Düzeyi (Eskişehir Sakarya ve İstikbal Gazeteleri Örneğinde) başlıklı tezi .../.../2007 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Basın Yayın Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof.Dr.Ali Murat Vural	.....
Üye	: Prof.Dr.Halil İbrahim Gürcan	.....
Üye	:Prof.Dr. Ahmet Haluk Yüksel	.....
Üye	: Prof.Dr.Suat Gezgin	.....
Üye	: Doç.Dr.Ayhan Oğuz Ünlüer	.....

Prof. Dr. Nurhan Aydın
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Çizelge 1: 31.12.2006 tarihi itibariyle Eskişehir Yerel Yazılı Basımında**Tiraj ve Günlük Net Satış Oranları.....94****Çizelge 2. 31.12.2006 itibariyle Eskişehir Yazılı Basımında Çalışanların Mesleki****Konumlarına Göre Dağılımı.....95****Çizelge 3. 31.12.2006 İtibariyle Eskişehir Yazılı Basımında Çalışanların Yaş,****Cinsiyet ve Eğitim Değişkenlerine İlişkin Konumlarının Dağılımı.....96****Tablolar Listesi:**

Tablo: 1. Manşet Haberlerin Konulara Göre Dağılımı.....	105
Tablo: 2. Yerel Gazetelerin 5 Temaya İlişkin Birinci Sayfa Haber Sayıları.....	106
Tablo: 3 . Yerel Gazetelerin 1 Ocak-31 Aralık 2006 Tarihleri Arasında Haber Olarak Yer Verdiği Yerel Yönetim Meclislerinin Gündemindeki Diğer Haberlerin Sayısal Dağılımı.....	107
Tablo: 4. Yerel Gazetelerin Köşe Yazarlarının 1 Ocak-31 Aralık 2006 Tarihleri Arasında Kaleme Aldıkları Konuların Alan Olarak Sayısal Dağılımı.....	108
Tablo: 5. Ocak-Aralık 2006 Yılı Büyükşehir Belediyesi Meclis Kararlarının Konularına Göre Dağılımı.....	109
Tablo: 6. Ocak-Aralık 2006 Yılı İl Genel Meclisi Kararlarının Konularına Göre Dağılımı.....	110

1. GİRİŞ

1.1. Sorun

Günümüz dünyasında toplumsal yaşamın, düşünce biçimlerimizin ve yönetsel yapımızın köklü bir dönüşüm geçirmekte olduğu konusunda yaygın bir görüş birliği bulunmaktadır. Avrupa kıtasında başlayan ve daha sonra buradan dünyanın diğer bölgelerine yayılan, genel olarak da “Aydınlanma Çağı” olarak nitelenen dönem sonrası gelişmeler, dünyayı etkisi altına alırken ulus devletler dünyasından küreselleşmiş bir dünyaya, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, bilime, ahlaka ve estetiğe, modernist yaklaşımdan postmodernist bir yaklaşıma geçilmeye başlanmıştır.

İletişim teknolojisinin getirilerine paralel olarak, bir taraftan birbiriyle benzeşen ortak bir “küreselleşme”, küresel dünya düzeni yaşanırken, diğer taraftan bir tür postmodern durum olarak da nitelendirilebilecek ancak daha çok bu küreselleşmenin altında ezilmenin ve endişenin ortaya çıkardığı “yerelleşme”, yerel değerlere ve yaşama sıkı sıkıya tutunma süreci yaşanmaktadır. Doğal olarak da küresellik ile yerellik arasında bir takım etkileşimler ortaya çıkmakta ve bu etkileşim hemen hemen tüm alanlarda yeniden yapılanmaları, bireysel ve toplumsal alanlarda dönüşümleri zorlamaktadır. (1)

Yaşanmakta olan bu dönüşümler karşısında birçok toplumsal kurum, kimi zaman hazırlıksız yakalanmış olmaktan, kimi zaman olup biteni anlayıp kavrayamamaktan ve kimi zaman da var olan değişime bir tür direnmeden kaynaklanan nedenlerle, yetersiz kalmakta, toplumsal işlev ve sorumlulukları ciddi anlamda sorgulanır hale gelmektedir.

Bu sorgulamalar temelde daha fazla demokratik işleyiş ve demokrasinin yerleşik hale gelmesi gibi bir zemine dayandırılmaktadır. Temel zemin toplumsal kurumların demokratik işleyiş düzeylerinin oranı ve geliştirilmesi olunca da ister istemez hemen her toplumsal kurum ve zeminde bu durum, diğer deyişle demokratik işleyişin düzeyi sorgulanır hale gelebilmektedir.

Demokrasinin tüm toplumsal yaşamda yerleşik hale gelmesi ve buna bağlı olarak toplumsal bilinçte olduğu kadar kurumlar düzeyinde de hakim kriter olması, demokratik işleyişin birçok toplumsal alt yapı kurumlarında kendine yer edinmesiyle mümkündür. Toplumsal alt yapıda

---

1 İlhan Tekeli, **Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları**, (SDD yayınları, Ankara, 2004), s. 8-11

kendine yer bulamamış bir demokratikleşme anlayış ve işleyiş biçimi, doğaldır ki üst yapı da da gerçek anlamıyla yaşama şansına sahip olamayacaktır.

Dolayısıyla, sözü edilen toplumsal alt yapı kurumlarının her birinin birer mikro ölçek çerçevesinde değerlendirilmesinde ve bu bağlamda, demokratik işleyişin düzeyini görebilmek açısından ele alıp incelenmesinde ve hatta bu alt yapı kurumları düzeyindeki işleyişin birbirleriyle çapraz ilişkiler boyutunda ortaya konulması gerekmektedir.

Bu anlamda toplumsal yapılanma içinde bir alt yapı unsuru olan yerel düzeydeki toplumsal kurumların, demokrasiyi hazmetme ölçüleri, verdikleri demokratik işleyişin düzeyi ve ortaya çıkan demokratik uygulamaların topluma yönelik yansımaları, bu anlamda yapılacak çalışmaların en temel hareket noktalarından biri niteliği taşımaktadır.

Özellikle küreselleşmenin artan hızıyla birlikte ulus devletin işlev alanının değişmesi ve yeniden yapılanma sürecinin özelliği, demokrasi kavramının anlam ve içeriğinin de tartışılmasına yol açmakla birlikte, yeni toplumun da ne şekilde biçimleneceğini gündeme getirmektedir.

Etkinlik ve verimlilik arayışlarının yanında, sosyal-ekonomik sorunlar hem yönetsel hem de siyasal alanda zorunlu olarak yeni arayışları da tetiklemektedir. Günümüzde demokrasilerin tartışılması onun yerine başka bir şey önermek için yapılmaktan öte, demokrasinin daha iyi, daha yeterli hale getirilmesini amaçlamaktadır. Hedefte daha fazla özgürlüğün, daha fazla refahın yer alacağı demokrasi içinde zenginlik yer almaktadır.(2) Çünkü katılım, çoğulculuk, kamusal ve özel alan ayrışması, farklı taleplerin bir arada karşılanması, iradi kimlik seçimlerinin özgürce yapılabilmesi, temsiliyet, ekonomik paylaşım gibi olgular karşısında klasik liberal demokrasiler cevap vermekte zorlanmaktadır. Bütüncül toplumsal yapılarının parçalanması, cemaatçilik dayanışmalarının giderek güç kazanması, hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşanan önemli finansal krizler ve bu krizlerin beraberinde getirdiği etkinlik ve verimlilik sorunlarıyla birlikte, temsili demokrasilerde yaşanan meşruiyet krizleri, gerek birey olarak insanı, gerekse toplumları doğrudan etkilemesi kaçınılmazdır. (3)

---

2 Firuz Demir Yaşamış, **Türkiye’de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması**, (firuz@sabanciuniv.edu, İstanbul, 2001), s.58

3 Hasan Bülent Kahraman, Fuat Keyman ve A.Yaşar Sarıbay, **Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim**,(Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Vakfı (Wald) yayını, 1999, İstanbul), s.13.

Yirmi birinci yüzyıl çağdaş devletin artık önde gelen iki temel normu bulunmaktadır. Öncelikli olarak siyasal rejimin katılımcı bir demokrasi anlayışına dayalı olması, öte yandan yurttışı esas alan liberal bir siyasal felsefeyi benimsemesidir.(4)

Nitekim uluslararası demokrasi platformlarında konu bu yönlü derinlemesine irdelenmekte ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Viyana'daki 8. İnsan Hakları Konferansı'nda "demokratik değerlerin benimsetilmesi" ve "ülkelerde demokrasinin güçlendirilmesi" öngörülürken, sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi oldukça önemli toplumsal alt yapı kurumlarına dikkat çekilmekte, kimi ülkeler açısından halen oldukça sorunlu olan bu konular dünya gündemine yerleşmektedir.

Yine bir uluslararası kuruluş olan Avrupa Konseyi, yukarıda da sıklıkla değinildiği gibi, toplumsal alt yapının en önemli unsuru olan yerel demokrasinin güçlendirilmesine, yerel kültürlerin korunmasına ve geliştirilmesine, yerel yönetimlerin siyasal ve yönetsel yapılarını yeniden organize ederek, işbirliklerine kendilerini açmaları ve geleceklerini buna göre şekillendirmelerine yönelik bir dizi politikalar geliştirmekte ve üyelerine önermektedir.

Giddens, sağ ve sol söylemleri eleştirdiği "Üçüncü Yol" adlı çalışmasında, demokrasi krizinin aşılmasını ancak "demokrasinin demokratikleşmesine" bağlayarak, yukarıda vurgulanan yaklaşımı destekleyen bir tavırla, demokratikleşmenin, doğrudan yerel demokrasi, halk oylamaları, elektronik referandumlar, halk jürileri ve medya aracılığı gibi alternatiflerle birlikte gerçekleştirilebileceğini ileri sürmektedir.(5)

Bu arayışların temelinde önemli ölçüde politik tıkanıklıklar yer almaktadır. Bugün temsili demokrasinin yapılanmasına bakıldığında işleyişin profesyonelleşmiş politikacılar ve siyasal partiler eliyle yürütüldüğü görülmektedir. Bu durum yurttışı politikadan uzaklaştırmakta, soğutmakta bu nedenle de katılımcı ve çoğulcu demokrasi söylemleri güçlenmekte dolayısıyla toplumu ve siyaseti yeniden tanımlamada anahtar kavramlar olmaktadır.(6)

En klasik biçimiyle, demokratikleşme, yurttışın siyasal/yönetsel yaşama oy vererek katılımıdır. Oysa çağdaş demokrasi anlayışlarında bununla yetinilmediği, sadece seçimden seçime oy

---

4. Yaşamış, **a.g.e.**, s.57

5. Anthony Giddens, **Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi**, (Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000), s.84-89

6. İlhan Tekeli, **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, (İmge kitapevi, Ankara, 2001) s.126-127

vererek demokratik hakların kullanımının tatmin sağlamadığı, yurttaşın daha etkin biçimde siyasal/yönetimsel kararların aktörü olma arzusu taşıdığı bilinmektedir. (7)

Artık 16. yüzyıl ya da 19. yüzyıl yurttaşı değildir söz konusu olan. Tersine eğitim ve iletişim ortamlarının gelişim ve değişimine paralel olarak, her şeyi anında öğrenebilen ve kendi tepki yöntemlerini geliştiren yurttaş söz konusudur.

Öte yandan sivil toplum hareketleri, kamuoyu yoklamaları, sendikalar, işveren kuruluşları, gösteriler ve çeşitli örgütlenmeler, yurttaşı ön plana çıkaran ve yönetimle ilişkilerini değiştiren etkileri ile bu olguyu güçlendirmektedir.(8)

Bu nedenlerle bugün temsili demokrasilerin artık gereksinimleri tam olarak karşılamadığı düşüncesi yaygınlık kazanmakta ve doğrudan demokrasi araçlarının devreye sokularak bu eksikliklerin giderilmesi ya da temsili demokrasinin boşluklarının doldurulması gereği üzerinde durulmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için de, daha fazla demokrasi gereksinimini karşılayacak olan katılma süreçlerine ilgi artmaktadır.

Katılım-demokrasi ilişkisinin güçlendirilmesinden, halkın siyasete ilgisizliğinin giderileceği, küçük toplumsal grupların toplumdan soyutlanmasının önleneyeceği, demokratik sürece katılacağı ve yabancılaşmanın önleneyeceği gibi birçok yarar umulmaktadır. “Katılımcı toplum düşüncesi” bağlamında, yurttaşın olabildiğince yönetsel ve siyasal kararların oluşumuna katkı sağlaması yönünde yeni ve çekici yöntemler benimsenmekte, anayasal düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Kuşkusuz bu gelişmeler yoğun bir şekilde yaşanan küreselleşme olgusunun bir karşıtı olarak görülse de yerelliğin hiçbir zaman önemini yitirmediği tam tersine ağırlığını artırdığı ve bu iki gelişme eğiliminin birbirlerini tamamladığı yönündeki düşünceler yaygınlaşmaktadır. (9)

Bu çerçeveden hareketle, dünyanın birçok ülkesinde ve bu arada Türkiye’de de toplumun değişik kesimlerinde ve çeşitli siyasal anlayışlar arasında, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi konusunda ortak bir anlayış doğmuştur. Kent yönetimlerinin güçlendirilmesi, yerel yönetimlere özerklik verilmesi ve bu yönetimler üzerinde merkez etkinliğinin azaltılması başka deyişle idari vesayetin en aza indirilmesi konularında birçok ülkede başlayan gelişmeler, uluslararası belgelerde ve ülkelerin anayasalarında daha açık bir biçimde yer almaya başlamıştır.

---

7 Geniş Bilgi İçin. Bkz. M. Akif Çukurçayır, **Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim**, (Çizgi Kitapevi, Konya, 2003), s.10-15

8 **Aynı.** s.10

9 Tekeli, **a.g.e.**, (2004), s.23-29

Doğal olarak bu bağlamda da demokrasinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda kent yönetimlerine daha çok görev düşmektedir. Yerel yönetimler bu süreçte, yalnızca etkin ve verimli hizmet sunan birimler olarak değil, aynı zamanda demokratik siyasi kurumlar olarak yeni işlevler üstlenmektedir.

Nitekim Türkiye’de bu çerçevede bir dizi adımlar atılmış ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, 5393 sayılı Belediye Yasası ile 5302 sayılı İl Özel İdaresi Yasası gibi yasal düzenlemeler hızla hayata geçirilmiştir. Tüm bu düzenlemelerle yerel yönetimlerin etkinliklerinin artırılması amaçlanmıştır.

Bu arada Güler’in yerel yönetime yönelik kavramsal ve niteliksel çerçevede yaptığı tanım oldukça belirleyici özellikler taşımaktadır. Güler’e göre, yerel yönetim, ‘ulusun siyasal eğitiminin edimsel kısmı’ olarak bir demokrasi okulu, ‘yurttaşları ortak işlerin yönetimine alıştıran’, böylece ulusal düzeyde politika yapacak kişileri yetiştiren siyasal eğitmen, ‘bir yurttaşın özel bir biçimde yetiştirilmesini’ sağlayarak devletin ‘kararlı ve uyumlu’ bir toplumsal zeminde varlığını sürdürmesini güvence altına alan bir araçtır. (10)

Gerçekten de tarihsel süreç incelendiğinde, yerel yönetimlerin, demokratik geleneğin oluşmasında ve ülke demokrasisinin yerleşmesinde önemli katkıları olduğu görülmektedir. Özellikle yönetenler ile yurttaş arasında özgür iletişim ortamlarının sağlandığı, siyasal katılımın yoğun yaşandığı toplumlarda bu katkının da o denli arttığı dikkat çekmektedir. Yerel siyasetin ülke siyasetini önemli ölçüde etkilediği gerçeğinin görülmesi; çevrecilik hareketinin artması, demokratikleşme arttıkça kentsel toplumsal hareketlerin hem sayısının hem de etkinliğinin artması, yerel siyaseti de güncellemekte, yerel siyasete olan ilgiyi gün geçtikçe artırmaktadır. (11)

Çukurçayır; bu anlamda yerel siyasetin yerel yönetimler bağlamındaki etkileşimini; şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Demokrasinin dayandığı özgürlük, eşitlik, dayanışma ve kendini gerçekleştirme gibi değerler, ancak demokrasinin temellerinin sağlam olduğu toplumlarda güçlenebilir ve demokrasiyi yaşanılır kılar. Demokrasinin yaşanılır kılınması da, kentsel siyasetin demokratik temelini iyi oturtulmasına bağlıdır. Kent yaşanılır değilse, ülke de yaşanılır değildir. Yönetim halkla bütünleşemiyorsa; halk yönetsel eylem ve işlemlerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik olduğu yönünde bir inanç

---

10 Birgül Ayman Güler, **Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım**, (İmge Kitapevi yayınları, 3.Baskı, 2006), s.53.

11 Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, (Cem Yayınevi, 5. Basım, 2006, İstanbul), s.112-113

taşıyorsa, yönetimin meşruiyeti oldukça tartışmalı demektir. İşte bu noktada katılımcı yönetim yöntemleri, yurttaşların yönetime yabancılaşmasını önleyici önemli beklentileri karşılayacak nitelikler kazanır; yönetimi, yurttaşların kendinden bir sisteme dönüştürür ve demokratik yöntemler kullanarak, çatışmaların yerine, toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi koyar. Eğer saydam bir yönetim anlayışı yerleşmemişse, katılımcı düşüncenin uygulama şansı da yoktur. Öncelikle, yöneticilerin ve yurttaşların böyle etkileşim sürecinin yararlarına gerçekten inanmaları gerekir. Katılımcı bir düşüncenin bir yaşam biçimine dönüşmesi, yurttaşların bütün katılım olanaklarıyla, yönetsel süreçlerin içine çekilmesine; katılımın ön koşulu olan yönetsel etkinlikler hakkındaki bilgilenme sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesine ve bütün sosyal sınıflardan, mesleklerden, yaşlardan, cinsiyetlerden katılımcıların katılıma özendirilmesiyle sağlanabilir. (12)

Teknolojik ilerlemenin bir sonucu olarak gittikçe çeşitlenen ve etkinleşen kitle iletişim araçları, bu bağlamda, açık bir toplum olmanın, yönetim ve siyaseti kavranabilir kılmanın ve demokratik gelişmenin olmazsa olmaz araçları durumuna gelmişlerdir. Bu araçlar; evrensel boyuttaki dönüşümlerin ve gündeme alınan düzenlemelerin, artık toplumun bilgisi ve gözetimi altında, devlet görevlerinin yerine getirilmesi ve politikalar üretilmesinde, tamamlayıcı bir işlev üstlenmişlerdir. Günümüz toplumlarında iletişim ve iletişim süreci; sosyal etkileşim, toplumun istek ve beklentilerinin yerine getirilmesi, ulusal ve uluslararası değerlerin korunması açısından önemlidir. Bir toplumda kitle iletişim araçları, sosyal sistem içerisinde kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmeleri halinde siyasal ve sosyal dengenin de sağlıklı işlemini olanaklı kılmaktadır.(13)

Demokratik siyasal rejimlerde kitle iletişim araçlarının yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak görevini sürdürdükleri, haber ve bilgilendirmenin yanında kamuoyu adına idareyi denetleme görevi üstlendikleri bilinen ve kabul edilen bir görüştür. Ayrıca özellikle demokratikleşmenin ilk adımı olan seçim dönemlerinde siyasal katılımın sağlanması açısından bu araçlar önemli görevler üstlenmektedirler. Seçime katılım, oy verilecek aday ya da siyasi partiye karar verme gibi noktalarda kimi zaman belirleyici olan bu araçların, hedef kitle üzerinde farklı etkiler yaptığı da bilinmektedir.(14)

Kitle iletişim araçları, tarihi boyunca karar vericilerle sürekli etkileşim içinde bulunmuşlardır. Bunun nedeni sistem içerisindeki konumları ve insanlar üzerindeki etkileridir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları, yönetimin baskı ve yaptırımlarına maruz kalmışlardır. Siyasetle basın ve özellikle siyasal basın arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Siyasi atmosferden etkilenen bu

---

12 M.Akif Çukurçayır, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, (Çizgi Kitapevi, 2. basım, Konya, 2002), s.4

13 Paul Ansah, **Uluslar arası İletişimde Haklar ve Değerler Mücadelesi**, (Rey Yayınları, 1991, İstanbul), s.37

14 Denis McQuail, "Kitle İletişim Araçlarının Etkileri", **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, Çev. K.Alemdar ve R.Kaya, (Savaş Yayınevi, 1983, Ankara), s.75.

araçlar içerikleriyle siyasal elitleri ve toplumun diğer üyelerini etkilerler.(15) Siyasetçi ve medya arasındaki bu ilişki sebebiyle medya kuruluşlarının siyasi otorite veya yöneticilerle yakın teması kaçınılmazdır. Medya, demokrasi geleneğinde var olan denetleme işlevini yerine getirirken bu yüzden onların etkilerinden izole olması da güçleşmektedir. Eğilimleri ne olursa olsun iktidar konumunda olanlar başta olmak üzere siyasetçiler de açıkça müdahale edemedikleri dönemlerde bile medyayı denetim altına alma eğilimi gösterirler.(16) Bu eğilim kitle iletişim araçlarının gittikçe değişen farklı ve güncel özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

McQuail, sözü edilen bu özellikleri altı grupta değerlendirmektedir:

- “1. Bu araçlar haberin, düşüncenin, bilginin, gelişmenin üretilmesi ve dağıtılmasına katkıda bulunurlar.
2. Ayrıca bu araçlar kaynaktan hedef kitleye, bir hedef kitleden diğer hedef kitleye, toplumdaki kurumlara, insanlar arasındaki gelişmeleri yine insanlara anlatmak üzere kanallar oluştururlar.
3. Kitle iletişim araçları halkı etkiler, insanların katılımına açık olurlar, halkın fikirlerinin var olduğu konulardaki yarınlarda halk karakterini taşırlar.
4. Sosyal bir yükümlülüğü ve zorlaması olmaksızın insanların dinleyici veya izleyici olarak farklı görüş ve organizasyonlara gönüllü katılımlarını sağlarlar ve bu anlamdaki etkinlikleri eğitim, din ve politika gibi bilgi alanlarının dağıtımıyla ilgilenen kuruluşlardan çok daha fazladır.
5. Medya kuruluşları ücretli çalışma, teknoloji ve kaynağa olan ihtiyaçları yüzünden piyasa koşullarına bağlı kalırlar.
6. Kendiliğinden oluşturduğu bir güce sahip olmadığı halde kurumun bazı alışılmış kullanımları, yasal mekanizmaları ve yasal olmaları sebebiyle resmi güçle değişmeyen bir bağlılığı vardır.” (17)

Bu özellikleriyle, kitle iletişim araçları, siyasal sistemlerin vazgeçilmez unsuru olarak sadece bireyin değil siyasal sistemin de resmi güçten çoğu kez bağımsız ve aynı zamanda ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. Bu olgunun yerel ortamlarda da benzer etkileşim yarattığı kimi araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Vural’ın yerel iletişim ortamlarının, özellikle de yerel basının kamuoyu oluşturma işlevi konusundaki saptamaları bu vurguya önemli destek sağlamaktadır:

---

15 Brain McNair, “Journalism and Democracy in Contemporary Britain”, **Political Journalism**, Ed. Raymond Kuhn, Erik Neveu, Routledge Taylor, (Francis Group, London, 2002), s.195

16 Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, çev. Nurçay Türkoğlu, (Ayrıntı Yayınları,1998, İstanbul), s.13

17 Denis McQuail, **Kitle İletişim Kuramı**, çev. A.Haluk Yüksel, (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1994) s.41-42

“Yerel iletişim ortamının en önemli ve en eski araçlarından biri olan yerel gazeteler, kitle iletişim araçları açısından en önemli anahtar unsurlardır. Bu gazeteler, halkın kimi zaman günlük yaşamını düzenler; halkı, bilgilendirmek için yayınlanır ama aynı zamanda kanaatleri etkileme ve kamuoyu oluşturma özelliklerine de sahiptirler. Yerel halkı regüle edici özellikleriyle, diğer kitle iletişim araçlarından çok daha önemli bir konuma sahiptirler...Küçülen ve sınırların kalkma eğilimine girdiği dünyada, toplum ve içindeki birey, bir yandan dünyanın her yerinden bütün bir gün boyunca, yüzlerce kanaldan gelen haberler ile dünya vatandaşlığı yaşarken, diğer yandan da daha lokal ilişkilerle ve yaşadığı çevreye, kültüre, topluluğa daha yakın bir bağlılık ve ortaklık duygusu ile yaklaşmaktadır. Bu noktada da yerel basın bireyin en büyük başvuru kaynağı olmaktadır. Yerel kültürün ve çevrenin en büyük sosyalleşme aracının basın olarak kabul edildiği de bir gerçektir. Yerel gazeteler yine aynı zamanda yöredeki sosyal yaşamın en önemli kullanım, paylaşım ve iletişim araçlarıdır. (18)

Yukarıda vurgulanan bu özellikler, gerçekten de yerel basına, yerel ortamlarda demokrasi kültürünün gelişmesi ve demokratikleşme sürecine katkıda bulunması yönünde önemli görevler yüklemektedir. Şurası açıktır ki yerel basın, sahip olduğu bu misyonu gerçek anlamıyla yerine getirmesi durumunda ülke demokrasisine de ülke kamuoyuna da ülke basınına da son derece kayda değer bir yarar sağlamış olacaktır. Zira demokrasiler, yerel yönetimlerde filizlenmekte, kök salmakta ve ülke düzeyinde yayılarak benimsenmektedir.

Yerel basının, halkın iradesini doğru ve nesnellik ölçütlerinde yansıtması, öte yandan halkın istemlerini yetkililere sağlıklı bir şekilde iletmesi halinde ve en önemlisi yerel halkın kendini yönetenler hakkında kararlar verebilmesi için doğru bilgilendirilmesi halinde, demokratikleşme süreci de bu anlamda ivme kazanmış olacak, demokrasinin yerel ortamlarda kökleşmesi yol almış olacaktır.

Diğer taraftan; yerel halka belli bir yaşam düzeyi sunan yerel yöneticiler, halkı olabildiğince yönetimle, kendisiyle ve çevresiyle barışık kılmak için yoğun çabalar harcamaktadırlar. Bunun yolunun da halkı yönetimden uzak tutmaktan geçmediği ve bilgilendirmekten yoksun bırakmak olmadığı açıktır. Aksi bir yönetim anlayışı, geçmiş yüzyıllar boyunca oldukça yoğun tartışılmış, var olan uygulamalar o günün sahip olunan iletişim ortamlarının yeterliliğine ilişkin tartışmalar arasında kaybolup gitmiştir. Ne var ki aynı durum bugün için söz konusu değildir ve bugünün iletişim teknolojisiyle ve göreceli de olsa bilinçlenmiş toplumsal beklentilerle örtüşmemektedir.

Tüm bunlar doğal olarak, yerel yönetimler, yerel basın ve yurttaş üçgeni içinde önemli etkileşimlerin varlığına, etkilerine, işlerliğine ve toplumsal sorumluluklarına işaret etmektedir.

Son yıllarda, dünyada yaşanmakta olan bu çok yönlü dönüşüm yerel yönetimlerin de yeniden tasarlanmasını gündeme getirirken, bu yönlü oluşturulmuş uluslararası örgütler yerel yönetimlerin işlevlerinde niceliksel ve niteliksel değişimleri “küresel normlar” ile zorlamaktadırlar. (19)

Bu nedenlerle, Türkiye’de de siyaset bilimcilerin yakın bir tarihe kadar, karar alanlarının darlığı ve kaynak azlığı nedeniyle “siyaset dışı” alan olarak tanımladıkları yerel yönetimler, yetkilerin göreceli olarak yerele devri ile birlikte yeniden gündeme girmiş, alınan yönetsel kararlar ve yapılan uygulamalar daha geniş kitleleri ilgilendirir hale gelmiştir.

Ancak sorun, demokratikleşmenin yerel düzlemde gerçekleşebilmesi ve kökleşebilmesinin yalnızca merkezdeki yetkilerin bir kısmının yerel yönetimlere devredilmesiyle çözümlenememektedir de. Sadece yetki devrinin değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine yurttaş katılımını ve yönetimin toplumsal denetime açık tutulmasını ve bu doğrultuda yerel ortamdaki bireyin de bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi ile ancak beklenen demokratik gelişimin mümkün olabileceği görülmektedir.

İşte tam da bu noktada sözü edilen temel sorun ya da açmazın çözümünde yerel basına oldukça önemli bir görev, misyon ve sorumluluk düşmektedir. Zira, yerel basın bu anlamda önemli bir sorun giderici, aydınlatıcı, bilgilendirici, bilinçlendirici, denetleyici işlevleri bulunmaktadır. Ancak yerel basın bu işlevlerini ne düzeyde yerine getirebilme yetenek, donanım ve bilinç içindedir, işte bu ciddi anlamda sorgulanmayı, araştırılmayı gerekli kılmaktadır.

Tokgöz ve Vural’ın da yerel basına yönelik yaptıkları çalışmalarda sıklıkla belirttikleri gibi, yerel basının yapısal özelliklerinin, işlevselliğinin, bilinç düzeyinin, içeriksel donanımının ne düzeyde olduğuna ilişkin ülke düzeyinde yeterli görgül araştırma bulunmamaktadır. Son yıllarda birçok Yüksek lisans ve Doktora tezinin bu konu üzerine eğilmesi ile alana ilişkin bazı çalışmalarda bir miktar artış olduğu gözlenmekle birlikte yine de bunlar yerel medyanın içerik ve işleyişini ortaya koyabilecek ve anlamlı bir görüntü ortaya çıkarabilecek düzeyde değildir.

Bu konuda yapılacak çalışmalarla elde edilecek sonuçlar, ortaya koyulacak öneriler demokrasi kültürüne önemli katkılar sağlayacaktır.(20)

---

19 Tekeli, **a.g.e.**, (2004), s.165

20 Vural, **a.g.e.**, s.11

Özellikle yerel medya ile demokrasi ilişkisi son yıllarda yeniden tartışılır bir noktaya ulaşmıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri AB süreci ile başlayan ve her geçen gün giderek demokratikleşme kavramının biraz daha içinin açılmasına ve tartışılmasına neden olan bir gelişme sürecidir ki bu aynı zamanda ekonomik, siyasi ve sosyal yapılanmadaki yenileşmenin ve oluşumun da tartışılması anlamını taşımaktadır. Bir diğer tartışma noktasını da yaygın medya olarak nitelemenin daha uygun olduğu İstanbul merkezli medyanın yayın politikası, yayın şekli ve içeriğine ilişkin giderek artan eleştirilerin varlığıdır.

Her iki tartışma gerekçesinde de yer alan yerel medyanın görevleri, işlevleri, demokrasi ile ilişkileri ciddi anlamda tartışılır ve araştırılır durumdadır ve buna gereklilik de vardır.

Yerel basının, yerel demokrasiye ne düzeyde bir katkı sağladığı, yerel kurumların demokratik işleyişine ne düzeyde katıldığı, yerel yönetimlerle yerel halk arasındaki doğru bilgilendirme, bilinçlendirme ve nihayetinde halkın yerel yönetime doğru ve etkin bir biçimde katılımını sağlamada ne düzeyde bir işleyişi olduğunu saptamak ve öte yandan da yeniden yapılandırılan yerel yönetimler olgusu ile birlikte yerel yönetimlerin yerel halka yönelik nasıl bir demokratik tavır ve işleyiş içinde olduğunu, tüm çapraz ilişkilendirmelerle birlikte ortaya koymak bu çalışmanın temel sorununu oluşturmaktadır.

1.1.1. Küreselleşme ve Demokratikleşme Yaklaşımları

Küreselleşme, son dönemlerde bütün toplumların gündeminde yer alan ve toplumların tüm kurumları ile ilişkilendirilen bir olgudur. 20. yüzyılın son çeyreğinde kendisini fazlasıyla hissettirmesine rağmen, iletişim çağı, küresel köy, sanayi sonrası toplumu gibi pek çok kavram tarihsel olarak 1900'lerden önce ortaya atılmıştır. (21) Küreselleşmenin ilk ne zaman başladığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bunun önemli nedeni kavramın ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal alanların tümünde değerlendirilebilir çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. İlkesel düzeyde, bir insan topluluğu veya bir kültürün başka bir topluluk veya kültürle karşılaşması ve iletişim ortamının kurulması anlamında küreselleşme, belki de insanlık tarihi kadar eskidir. (22)

21 Haluk Geray, "İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme" **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, (İmge Yayını, Ankara, 1997), s. 37

22 Mustafa Acar, "Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi?, Yoksa Fırsat mı?" **Liberal Düşünce**, (sayı:25-26, 2002), s.17

Kanadalı iletişimci Marshall McLuhan küresel köy ve iletişim çağı tanımını 1962 yılında yapmıştır. ABD’li ekonomist Fritz Machlup 1962 yılında içinde yaşadığı toplumdaki değişimle ilgili olarak bilgi toplumu, bilgi ekonomisi kavramlarını kullanmıştır. (23) Küreselleşme kavramı ise özellikle 1980 sonrası ABD bilim çevrelerince yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmış ve ekonomistlerce popülerize edilmiştir. 1990’lara gelindiğinde ise kavram, bilim adamlarının kabul ettiği anahtar sözcük haline gelmiştir. (24). Bu tarihten sonra kavram, ekonomik içeriğini aşarak, sosyal kültürel, siyasal ve yönetsel boyutlarıyla bir olgu olarak insanlığın gündemine yerleşmiştir.

Çok sayıda araştırmanın temel hareket noktasını oluşturan küreselleşme, bazıları için evrensel bir kurtuluş tanımlaması içinde, bazılarına göre ise sömürünün bir başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. (25)

Sanayi ötesi topluma doğru yaşanan süreçte, siyasal, ideolojik ve yönetsel yapılanmaların önemli bir yanını küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar oluşturmaktadır. Bilgi ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin ivme kazanması, araştırma ve geliştirme harcamalarının ve buna paralel buluşlardaki artış, bilgi anlamında yaşanan değişiklikler, iletişim teknolojisinin gelişmesi ve evrenselleşmesi ile beraber sürekli gelişme ve değişim süreci anlamında kullanılan küreselleşme, bilgi toplumuna giden yolda önemli bir nitelermeyi oluşturmaktadır. Bu olgularla beraber, özellikle 1970’li yıllarda ortaya çıkan petrol kriziyle belirginleşen dünya ekonomik bunalımı ve çözüm arayışları, felsefeden ekonomiye, sosyal alandan kültüre, yönetimden kentleşmeye kadar oldukça geniş bir yelpazede küresel odaklı bir tartışmayı da başlatmıştır. (26)

Kavram, bazen dünya toplumlarının birbirlerine benzerliklerini; buna bağlı olarak küresel kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama sürecinde kullanılabilir. Aslında her iki nitelik de yani küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıklar, yerelliğin eş zamanlı kültürel pratikleri, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı küreselleşme sürecinin tam da kendisidir. Küreselleşme kavramı, bu anlamda, toplumsal yaşam içinde “ yeni bir durumu” simgeler. (27)

---

23 Geray, a.g.e. (1997),s.37

24 Veysel Bozkurt, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, (Alfa Yayınları, İstanbul, 2000), s.18

25 Fatih Yüksel, **Çağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu**,(Detay Yayıncılık, Ankara, 2004), s.3

26 Mustafa Ökmen, **Kent, Çevre ve Globalleşme**, (Alfa yayını, İstanbul, 2003), s.169

27 Fuat Keyman ve Sarıbay, Ali Yaşar, **Global ve Yerel Eksende Türkiye**, (Alfa yayını, İstanbul, 2000), s.1

Kapitalist ekonomik yapı temelli ortaya çıkan bu yeni durum karşısında, geniş anlamli tartışmalarda devlet kavramı da etkilenmiştir. Ulus-devletin olgunlaşma aşamasında ve liberal demokrasi ile örtüşür bir biçimde 20.yüzyılın ikinci yarısında oluşan gelişmeler gerek devlete, gerekse demokrasinin özüne ilişkin yeni anlayış ve uygulamaları gündeme getirmiştir.(28)

Küreselleşme sürecinde devlet yapısına ilişkin değerlendirmelerde genel eğilim, bu sürecin ulus-devletlerin iktidarını ve hareket alanını daralttığı, işlevlerinde değişmeler meydana getirdiği ve bunun da bölgesel ve yerel yeni örgütlenmeleri doğurduğu yönündedir. Bu yöndeki gelişmeler siyasal sistemler için istikrarsızlık faktörü olmakta ve Batılı demokrasilere bir yandan evrensel bir statü yakıştırılmaya çalışılırken öte yandan demokrasilerin geleceği konusunda kuşklar doğurmakta, demokrasi krizi gündeme gelmektedir.(29)

Bu noktada siyaset bilimciler, demokrasiyi ve demokratikleşme kavramını yeniden yorumlama ve demokrasinin yetersizliği konusundaki düşüncelere yeni açılımlar yaratma uğraşı vermektedirler. Örneğin küreselleşme sürecini, demokraside bir geriye savrulma olarak gören yaklaşımların yanında, demokrasinin tehditle ve şantajla getirildiği ve böylece kendi kendini sabote ettiği; söz konusu olanın artık özgürlükten yana özerk bir karar değil, küresel bir buyrukla karşı karşıya kalındığı (30) yönünde iddiaların ileri sürüldüğü geniş bir karşı-duruş yelpazesinin varlığı söz konusudur.

Bağce, devlet, demokrasi ve küreselleşme üçlemesini şu iddia çerçevesinde ele almaktadır:

“Devlet ve demokrasi arasında pozitif bir ilişki kuran yaklaşımlar, devlet ve küreselleşme ve dolayısıyla küreselleşme ve demokrasi arasında negatif bir ilişki kurmaktadır. Çünkü küreselleşmenin devleti dönüştürerek zayıf kılması karşısında demokrasi korumasız kalmaktadır. Bu yaklaşıma göre demokratik yönetim, her şeyden önce buyuran, kaynakları toplayan ve düzenleyen işlevsel bir devletin varlığını gerektirir. Zayıf devlet, demokrasinin kurumsallaşamaması, vatandaş hak ve özgürlüklerinin korunamaması anlamına gelir. Güçlü devlet ise, güçlü ekonomik, siyasal ve sivil toplum, dolayısıyla kurumsal demokrasi anlamına gelmektedir.”(31)

Eroğul da "ulus-devletin gücünü yok etmek, sosyal devleti ortadan kaldırmak, sermayenin dünya çapında sultasını gerçekleştirmek için kullanılan tüm yöntemler, yığınlara demokrasinin

28 Neil Gilbert, “Remodelling Social Welfare”, **Society**, 5,(July/August, 1998), s,8

29 Taner Timur, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**. (İmge Kitapevi, Ankara, 1996), s.18

30 Uğur Kömeçoğlu, “Küreselleşme, Modernleşme ve Modernlik”, **Doğu Batı**, (Yıl: 5, Sayı: 18 Şubat, Mart, Nisan 2002), s.21

31 H.Emre Bağce, “Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi”, **Amme İdaresi Dergisi**, (Cilt 32, Sayı 4 Aralık, 1999), s.13-14

gereği olarak sunulmaktadır. İşte bu kocaman bir aldatmacadır.” (32) iddiasını ileri sürmektedir. Işıklı da aynı yaklaşımla küreselleşmeye ilişkin eleştirisini "kurulmak istenen dünya devleti, düpedüz demokratik olmayan bir imparatorluktur. Çünkü, halkların veya insanlığın çoğunluğunun iradesi ile değil, yeni dünya düzenine hakim olan uluslararası sermaye tarafından yönetilmektedir.” (33) şeklinde görüş ifade etmektedir.

Bu yaklaşımlar temelde, küresel düzeyde hareket eden ekonomik ve siyasi aktörlerin “yenidünya düzeni” söylemiyle, özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan toplumların yaşam biçimlerine, değer yargılarına, toplumsal kurumlarına yönelik müdahaleci bir tavrın varlığına karşı duyulan rahatsızlığı ve eleştirileri içermektedir.

Yine bu çerçevede yapılan eleştirilerin bir diğer temellendirildiği nokta ise küreselleşme olgusu ile birlikte bireyin, göreceli olarak evrensel normlar çerçevesinde bir takım temel haklar ve yurttaşlık bilincine yönelik kazanımları elde etse de bunları yaşamın pratiği içinde uygulama şansına tam olarak sahip olamadığına ilişkindir. Özellikle ulus devletler bu konuda temel çelişki ve güçlükler yaşamaktadır. Zira bir yandan IMF, Dünya Bankası ve küresel sermaye şirketlerinin zorladığı değişim ve koşulları yerine getirmek, öte yandan ulus devlet olmanın gereği olarak toplumsal birliği, dayanışmayı ve kurumları yaşatmaya çalışmak, kendi içinde zorluk ve çatışmayı da beraberinde getirmektedir.

Örneğin, Türkiye’de de benzeri zorluk ve çatışmalar yaşanmakta, ülke bir yandan ekonomik ve finansal açıdan gözle görülür büyüme yaşarken, öte yandan toplumun çok büyük bir kısmı asgari yaşam için gerekli olan ekonomik güce sahip olamamakta, çok uluslu şirket ve kurumlar ülkenin tarımdan enerji politikalarına kadar hemen tüm alanlarına müdahalelerde bulunarak, ülkeyi ulus devlet olma niteliklerinden uzaklaştırmaktadır.

Ülkenin artan borçları ve yabancı sermayeye olan gereksinim, ister istemez bu gereksinimlerin giderilmesi için bir dizi kural ve değişimi de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, devlet yönetiminde yer alanlar çoğu kez, istemeseler de kimi çaresizlikleri yaşamak durumunda kalmakta ve toplumsal irade ve uzlaşmaya uzak kararlar alabilmektedir. Siyasal güvenin, yönetim zafiyetinin ve uzlaşmadan uzak duruşun var olduğu yerlerde de doğal olarak ulusal politikalarını besleyecek zemin, destek ve moral bulunamamaktadır. Bu arada elbette ulusal

---

32 Cem Eroğul, "Ulus-Devlet ve Küreselleşme", **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, (3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997), s.46.

33 Alpaslan Işıklı, "Sosyal Politika Açısından Küreselleşme", **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, (3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997), s.75.

politikaları zaafa uğratan iç faktörler de gözardı edilmemelidir. İletişimin küresel anlamdaki gücü kendini burada göstermekte, iletişim araçlarının da ciddi etkileriyle bireyler daha fazla özgürlük talepleri, mikro ölçekli dayanışmalar, demokratik katılım, bilgilenme ve yönlendirme talebi ile ortaya çıkmakta, buna bağlı olarak da demokratik gelişim ve kurumsallaşma düzeyi, ulusal boyutlarda olduğu gibi yerel ölçeklerde de tartışılmayı ve yeniden yapılanmayı gerekli hale getirmektedir.

1.1.1.1. Demokrasi ve Demokratikleşme kavramı.

Rousseau'nun da aralarında bulunduğu, Antik Yunan'a kadar uzanan dönemde yaşamış çok sayıda düşünür, demokrasiyi çoğunluğun yönetime katılması olarak tanımlamıştır. Demokrasi insanları yönetmektir, bu nedenle de insanlar tarafından kurulmuştur ve bir vizyonu, bir düşünceyi, söz ve eylemi gerektirmektedir.⁽³⁴⁾ Demokrasi aynı zamanda, halkın güç verdiği kişilerce konulan kurallar ve uygulamalar olmakla birlikte, kendine ve karşısındakilere saygı gösteren bir model olarak da nitelendirilmektedir. ⁽³⁵⁾

Elbette demokrasinin daha bir çok nitelendiriliş, tanımlanış biçimi de bulunmaktadır. Demokrasi zaman içinde tanımlı sürekli gelişen, “daha doğru nasıl tanımlanabilir, daha doğru nasıl uygulanabilir?” sorularına yanıtların sürekli arandığı bir kavram, bir yönetim modelidir. Ayrıca, demokrasinin kendi içinde birçok sorunu da beraberinde taşıdığı konusunda hem fikir olan düşünürlerin sayısı azımsanmayacak düzeyde olmakla birlikte karşı görüş olarak, bu sorunların günden güne birey lehine geliştirilerek azaltıldığı yönünde görüşe sahip ciddi oranda düşünür de bulunmaktadır.

Demokrasinin ilk olarak bir siyasal kavram ve kurum olarak tarih sahnesine çıktığı bilinmektedir. Devletin örgütlenme biçimi nasıl olmalıdır? sorusuna karşılık olarak demokratik teori ve pratiğin buna kısaca şu yanıtı verdiği kabul edilir: Siyasal iktidar yurttaş iradesine uygun olmalıdır. Bu ya halkın kendi kendini yönetmesi (Antik Çağ Yunan topluluğunda olduğu gibi doğrudan demokrasi) ya da kendi seçtikleri eliyle yönetilmeye rıza göstermesi (temsili demokrasi) şeklinde olabilmektedir. Bilindiği gibi, çağımızda esas olarak uygulanan model bunlardan ikincisidir ve ifadesini özgür seçimlerde bulmaktadır.

Yaşamış, “Türkiye’de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması” adlı çalışmasında demokrasi kavramını incelerken, siyasal iktidarın halk tarafından halk adına kullanılması ve

34 <http://www.ncf.carleton.ca/dr461/concept.htm> (25.09.2006)

35 <http://site.ebrary.com/lib/sutcu/doc?id> (25.09.2006)

siyasal çoğunluğun siyasal azınlığın haklarını gözeterek kullanması olarak yaklaşmakta, bu tanım da en az iki unsurun güvence altına alınması ile mümkün olabileceğini belirtmektedir. Yaşamış'a göre bunlardan birincisi, halkın karar alma süreçlerine katılmasının güvence altına alınmasıdır. İkincisi ise, bu bağlamda halkın yeterli ölçüde siyasal karar verme ve siyasal tercih yapabilme yetkinliğine sahip olduğunun bir varsayım olarak kabul edilmesi ve bu irade üzerinde bir başka patronaj / sahiplik / üstünlük olgusunun bulunmamasının gerekmesidir. Yaşamış'a göre, bu iki unsurun gerçekleştirilebilme düzeyinin yüksekliği ülkenin demokratikleşme düzeyinin de o ölçüde gelişmesi anlamını taşımaktadır. (36)

Demokrasinin en temel unsurlardan birini “seçim” unsuru oluşturmaktadır. Ancak demokrasinin tümünü yalnızca bir tek seçim unsuru ile sınırlı görmek de doğru bir demokratik yaklaşım değildir. Çünkü demokrasi halkın egemenliği olmakla birlikte kimi durum ve koşullarda bu, kendi içinde antidemokratikleşmeyi ya da eziciliği de beraberinde taşıyabilmektedir. Seçim yoluyla iktidar oldukları halde azınlık haklarını hiçe sayan, en başta da azınlığın çoğunluk haline gelebilme yollarını tıkayan "çoğunluk diktatoryası" olabileceği gibi, bir azınlık olarak çoğunluğa hükmedebilen ya da kimi seçim sistemlerinin handikapları nedeniyle, oy sayısı ile parlamentoda temsil edilen temsilci sayısı arasında doğru bir ilişkinin bulunmadığı ve dolayısıyla bir azınlık diktatoryasının oluştuğu durumlar da demokratik işleyişin kimi aksamalarının varlığını ortaya koyabilmektedir. Bu nedenlerdir ki demokrasi kavramının ya da uygulamalarının, yeni kavram ve niteliklemlerle güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Seçimle gelmiş bile olsa, bir iktidarın demokratiklik nitelik taşıyabilmesi ancak çoğulcu ve özgürlükçü bir toplum yapısına, tüm bireylerin yasal hak ve taleplerine saygılı davranmasıyla mümkündür.

Bu bağlamda günümüzde de hem insan haklarının hem de demokrasinin yeniden tanımlanması, yeni anlayışlar, yeni kurumlar ve mekanizmalarla zenginleştirilmesi gibi bir ihtiyaç ağırlıklı olarak kendini hissettirmektedir. Konu bu nedenle sürekli bir biçimde yoğun olarak tartışılmaktadır. Örneğin Giddens “demokratik ülkelerde gerekli olan demokrasinin kendisinin derinleştirilmesidir” diyerek (37) buna “demokrasinin demokratikleşmesi” adını vermektedir. Giddens, demokrasinin aynı zamanda ulus ötesi duruma getirilmesi gerektiğinden, ülke düzeyinin aşağısında ve yukarısında demokratikleşmeye ihtiyaç olduğundan söz ederken, Held, demokrasinin hem devletin elindeki gücün yeniden düzenlenmesi, hem de sivil toplumun

---

36 Yaşamış, a.g.e., s.33

37 Anthony Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, (Alfa yayınları, İstanbul, 1999), s.89

yeniden yapılanmasıyla ilgili olarak “ikili bir demokratikleştirme” önermektedir. (38) Held’in düşüncesinde, demokratik devlet ve sivil toplum, birbirinin demokratik olarak gelişimi açısından birer ön koşul olarak görülmekte ve demokratik bir yaşam için sivil toplumun merkezi bir rol alması istenmektedir.

Held konuya ilişkin bir başka çalışmasında da “demokrasinin bir anlamı varsa bunu yakalayacak siyasal kurumlara ihtiyacımız var” demektedir ve “kozmpolit demokrasi” adını verdiği yeni bir demokrasi anlayışını dile getirmektedir. Held’e göre kozmpolit bir dünyada yaşıyor, birçok vatandaşlık taşıyor, hepimizi birden etkileyen çevresel kirlenme gibi ulusal sınırları aşan birçok sorunla karşılaşılıyor. Bireyin ve toplumların küresel etkileşimi böylesine artarken devletler ise kendi egemenlik sınırları içinde bile artık tek yasal güç olmaktan çıkmaktadırlar. Bu nedenle egemenliğin, artık belirli bir alanla sınırlanması düşüncesinden uzaklaşılması ve daha çok demokratik ilkelere ve yönetime bağlanacak bir sıfat konumuna gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle daha geniş bir egemenlik ve demokrasi anlayışıyla yerel düzeyden ulusal düzeye, bölgelerden kentlere oradan küresel meselelere kadar her düzeyde demokratik tartışma forumları olarak kullanılacak kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır. (39)

Held, bu tür ihtiyaçları karşılayacak mekanizmaların kurulmasını isterken, örneğin Birleşmiş Milletlerin de daha farklı ve demokratik bir yapıya kavuşturulmasını önermektedir. Özetle Held de birçokları gibi küreselleşen dünyada ulus ötesi alanda rol oynayacak kurumlara sahip olunmasını gerekli görmekte, bu alanda kullanılacak demokratik hakların ve kozmpolit bir demokrasinin gerçekleşmesini önemli bulmaktadır.

Bunun gibi Bowles ve Gintis de “post liberal demokrasi” adını verdikleri demokrasi anlayışı içinde, demokrasinin de, bireysel hakların da gelişmesini sürdürmeleri gerektiğini vurgulamaktadırlar. (40)

Onlara göre insan hakları özünde devrimci niteliktedirler ve bu nedenle değişen koşullar ve ihtiyaçlar çerçevesinden yeni hakların doğması kaçınılmazdır. Bugün de demokratik hakların ekonomik kararları da içerecek biçimde genişlemesi gerekmektedir; çünkü artık en az devletler kadar güçlü ekonomik güç odakları söz konusudur. Bu nedenle hem mülkiyet haklarının, hem

---

38 David Held, “The Contemporary Polarization of Democratic Theory: The Case for a Third Way”, der.: Adrian Leftwich, **New Developments in Political Science**, (England: Edward Elgar Publishing, 1990), s.16

39 David Held, **How to Rule the World**, (New Statesman, August, 1997)

40 Samuel Bowles ve Herbert Gintis, **Demokrasi ve Kapitalizm**, (Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996), s.273

de devlet iktidarının kullanılmasında demokratik hesap verme yükümlülüğü esasının getirilmesi gerekmektedir.

Bu yaklaşım aslında yeni bir ikilem ortaya çıkarmaktadır: Küreselleşme ve Demokratikleşme. Küreselleşme esasta serbest ticaretin ve sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasını içermekte, daha ziyade büyük şirketlerin ve zenginlerin menfaatine işleyen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte yaratılan üretim ile istihdamdan diğerleri de yararlanmakla birlikte, bu sürecin dışında kalanlar ve kaybedenler de bulunmaktadır. Diğer yandan bu süreç büyük şirketler lehine ulusal yönetimleri zayıflatarak demokratikliği de zedelemektedir. Ancak bir yandan küresel gelişmeler ulusal demokratik yapıları etkisiz kılarak demokratikliği zedelerken diğer yandan iki temel sebepten dolayı demokratikleşme üzerinde de durmaktadır. Bu nedenler: 1. Liberal politikalara yapısal uyum alt yapısının oluşturulması ve piyasa sisteminin gereklerine uygun bir siyasal yapının yerleşmesinde demokratik yapının önemli olması, 2. Yapısal uyum programının yarattığı ve küreselleşmenin ivme kazandırdığı yoksulluk ve adaletsizlik ile gelir dağılımı dengesizliklerinin yarattığı gerginlikleri yumuşatma gereğidir. Kısaca liberal uyum politikalarının demokratik yapılarla gerçekleştirilmesinin daha kabul edilebilir ve kalıcı olması demokratikleşmeye önem verilmesinin ana nedenidir.(41)

1.1.1.2. Demokrasinin Küresel Boyutu

Günümüzde demokrasi -en azından düşünce düzeyinde- evrensel bir yaygınlık kazanmış ve hemen her türden yönetsel mekanizmalar için temel meşruiyet aracı olarak kabul edilmektedir. Huntington tarafından "demokrasinin üçüncü dalgası" (42) olarak adlandırılan bu gelişme, küreselleşme olgusu ile paralellik taşımaktadır. Huntington'a göre; küresel düzeyde demokratikleşme tarihsel olarak "üç dalga" halinde gelişmiştir. Birinci uzun dalga, İngiltere, Fransa ve ABD'nin kendi içsel dinamikleriyle uzun bir süreçte halkın genel ve eşit oy hakkına kavuşmaları ve temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye bağlanmasıyla sonuçlanan dönemini (1828-1926) kapsamaktadır. Bu dönemde yaklaşık yirmidokuz demokratik ülke yönetimi ortaya çıkmıştır. Bu dönemi izleyen ters bir dalgada, birinci küresel dalganın ortaya çıkardığı demokratik yönetime sahip ülke sayısı onikiye düşmüştür. İkinci Dünya savaşının demokrasiyi savunanlar tarafından kazanılması demokratikleşmeye yeni bir ivme

41 Tekeli, a.g.e., (2004), s.96-99

42 Samuel P. Huntington, **Demokrasinin Üçüncü Dalgası**, Çev. Ergun Özbudun, (Yetkin Yayınları, Ankara, 1996), ss.31-52,

kazandırmıştır. 1943–1962 dönemini kapsayan bu ikinci dalga sürecinde Japonya, Batı Almanya, Hindistan ve İsrail gibi ülkelerin (toplam otuzaltı ülke) demokrasiye geçiş yaptıkları görülmektedir (43). Üçüncü dalga küreselleşme hareketi, ise 1970’lerin ortasında Yunanistan, Portekiz ve İspanya’nın demokrasiye geçişiyle başlamış ve 1980’lerin sonunda Doğu Blok’unun çökmesiyle doruğa ulaşmıştır. Bu dalga içerisinde altı Güney Amerika ve üç Orta Amerika ülkesi, Meksika, Şili ve bazı eski Doğu Bloğu ülkeleri bulunmaktadır (44).

Bu sürecin 1991’de tamamlandığı iddia edilse de aslında demokratikleşme olgusu, gerek demokratik ülkelerin kendi içlerinde gerekse de küresel olarak farklı bölgelerde halen devam etmekte olan ve ileride de devam edebilecek bir süreç olarak görünmektedir.

Demokrasinin küreselleşme boyutta popüler hale gelmesi, toplumsal ve ekonomik değişimler bağlamında şu nedenlere bağlanmaktadır:

“Öncelikle demokrasi, ekonomik sistemdeki rekabetçi kapitalizm ile el ele gitme eğilimindedir ve kapitalizm kendisinin bir servet yaratma mekanizması olarak komünizmden daha üstün olduğunu göstermektedir. İkinci olarak, toplumsal etkinlik daha fazla küreselleştikçe ve insanlar kendi gündelik yaşantılarının çok uzak yerlerde olup bitenler tarafından etkileniyor olduğunu gördükçe, kendilerinin nasıl yönetildiklerine ilişkin daha çok bilgi edinmek ve daha fazla demokrasi için taleplerini arttırmaktadırlar. Üçüncü neden, medyanın, özellikle televizyonun etkisidir. Özellikle uydu ve kablolu televizyon yayınları sayesinde hükümetler vatandaşların izledikleri programlar üzerindeki denetimlerini sürdürmemektedirler.”(45)

Televizyonun yanında ayrıca, özelde internet örneğinde olduğu gibi, genelde bilişim teknolojileri yardımıyla ile istenen her türlü bilgiye ulaşılabilmesi olasıdır. Totaliter veya otoriter yönetimler, her ne kadar interneti veya diğer iletişim teknolojilerini kısmen veya tamamen sansür etmeye çalışsalar da başta internet olmak üzere bilişim ve iletişim teknolojileri özgürlükler ortamı sağlama bağlamında etkinliklerini gittikçe arttırmaktadır.

Öte yandan uluslararası sermaye gücüne sahip şirketler, BM, IMF, Dünya Bankası gibi küresel aktörler, kendi varlıklarının etkinliğini sağlamak için birçok ülkeye ciddi senaryolarla demokrasi ihracatı yapabilmektedirler.

Ancak, günümüzde demokrasi teorisi, demokrasinin "halkın iktidarı" şeklindeki klasik tanımından uzaklaşarak yeni bir yön kazanmaya başlamıştır. Bu yön, "öznelere

---

43 Huntington, **a.g.e.**, s.31

44 **Aynı**, s.32

45Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Ed. H.Özel – C. Güzel, (Ayrıç Yayınları, Ankara. 2000), s. 364 – 365

çoğulculuğu"na dair önemli bir vurguyu içermektedir. Çünkü, her şeyden önce güncel demokratik mücadele, artık sadece ekonomik ve siyasal alan ile sınırlı bir iktidar mücadelesinden öteye; kadınlardan eşcinsellere, çevreden etnik azınlıklara uzanan bir yelpazede, birçok yeni hakların edinimine, tanımlanmasına ve talep edilmesine dönüşmektedir. (46)

Bu yeni süreçte demokrasinin sağlam bir zeminde inşa olunmasının ve/veya pekişmesinin en önemli koşulu, hakların diğer haklara zarar vermeden (onları kandırıcı veya sınırlandırıcı bir tehdit oluşturmadan) gerçekleştirilmesi olmaktadır. *“Aksi halde demokrasi, Sartori'nin de belirttiği gibi, "halkın halk üzerindeki iktidarı" şeklinde paradoksal bir duruma tekabül edecek, bir grubun iktidarı kendiliğinden diğerleri üzerindeki kontrolü gerekli kıldığında elde edilen hak, son tahlilde bir grubun diğer grupları sınırlaması pahasına kavuştuğu hak olacaktır.”*(47)

“Siyaset teorisyeni Chantal Mouffe bu durumu dayanışma (solidarity) olarak tanımlıyor ve demokrasinin yeniden tanımlanmasının hareket noktası sayıyor. Mouffe'a göre demokrasinin eşitliği ve özgürlüğü birleştiren yeni bir vizyon kazanması, toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkilere tekabül eden özne konumlarının çoğulluğunun tanınması ile mümkündür. Burada ise, bireyin kendini özne olarak inşa etmeye ve savunmaya olanak sağlayan kurumsal güvencelerin varlığı, demokratik yönetimin vazgeçilmez unsuru olarak öne çıkmakta ve demokrasi Touraine'in ifadesi ile "aynı bütünün içinde birbirlerinden farklı, hatta birbirlerine karşıt olan, kısaca aynı zamanda hem birbirlerine ,benzeyen hem de birbirlerinden ayrılan birey ve öbekleri bir arada yaşatmak” (48) şeklinde bir tanımsal açılım kazandırılmaktadır.

Bir başka deyişle kamusal alan bölünmez ve kolektif niteliğini kaybedip, bireyselleşince, demokrasinin de yeniden ve kamusal alanın bu mahiyeti dikkate alınarak tanımlanması gerekecektir. Bu tanım ise kaçınılmaz olarak öznelerin çoğulculuğu esasını göz önüne alan ve öznelerin eşitlik ve özgürlük bileşimini zedelemeyen dayanışmacı bir yönelim içinde bulunmalarına imkân tanımalıdır. (49)

Kuşkusuz daha birçok düşünür, hem insan haklarının gelişimi hem de demokrasinin tıkanıklıklarının aşılması konusunda birçok görüş ileri sürmektedir. Küreselleşmenin getirdiği sınırlamalar konusunda da pekçok yaklaşım söz konusudur. Küreselleşmenin, politik yansımaları konusunda, sonuç olarak Koray'ın şu görüşleri bize göre de kaydedeğer bir nitelik taşımaktadır:

---

46 Kahraman, Keyman ve Sarıbay, **a.g.e.**, (1999), s.29

47 **Aynı**, s.29.

48 **Aynı**, s.30

49 **Aynı**. s.31

“Bugünkü boyutlarıyla küreselleşme süreci, yalnız yol açtığı küresel eşitsizlik gibi ahlaki sonuçlarıyla değil, fakat daha da önemlisi bireyin siyasal ve demokratik haklarını gerileyen bir olgu olarak sorgulanmak durumundadır. Küreselleşme sürecinde bireylerin ve toplumların korunması, önemli ölçüde, yeni hak taleplerinin hayata geçirilmesine bağlı görünmektedir. Ayrıca hükümet politikaları karşısında siyasal hakların daha etkin olabileceği parlamentoların gücünü ve denetim olanaklarını arttırmak ve belki çeşitli düzeylerde yeni parlamento benzeri kurumlar oluşturmak ve bu kanalları küresel sermaye ve devlet politikalarını denetlemek açısından kullanmak herhalde düşünülmesi gereken yollarını başında gelmektedir.” (50)

1.1.1.3. Demokrasinin Yerelleşme Boyutu

Son yıllarda hızlı bir ivme kazanan yeni teknolojik gelişmeler, kentleşme hızı, küreselleşme ve bu bağlamda yaygınlaşarak süren demokratikleşme çabaları, gerek ulus devletin nitelik ve yapısını, gerekse yerleşik dünya düzeninin işleyiş ve biçimlenmesini hem kökten, hem niceliksel ve hem de niteliksel bir biçimde değişimlere uğratmaktadır. Bu değişimlerin başında da tüm yerel birimleri, kentleri, anakentleri, bölgeleri ve onların temel yönetim birimleri olan yerel yönetimleri de içeren "**yerellik**" kavramı gelmektedir. (51)

Küresel dinamikler; ulus-devlet ile onun üst kurum ve mekanizmalarını etki altına alırken, yerel yönetimler anlayışında da tavsiye niteliğinde ancak dolaylı olarak zamanla kurala dönüşen yapılanmalara neden olmaktadır. Genel olarak ortaya çıkan görüntüye göre, hiçbir ülke küreselleşmenin getirdiklerine duyarsız kalma lüksüne sahip değildir.

Dolayısıyla yerel yönetimlerin işlevlerini de yalnızca etkin ve verimli kentsel hizmetler sunmak değil, değişen dünyanın rekabetçi anlayışında yeni ilişkiler ve işlevler üretebilen bir kimliğe dönüşmek oluşturmaktadır. (52)

Daha önce belirtildiği üzere, küreselleşme, her ne kadar sermayenin tek bir merkezden yönetilmesi gibi bir görüntü verse de ve Türkiye’de de ve benzer ülkelerde de bu hızlı küreselleşme süreci kaygılarla karşılanırsa da yine de küreselleşmenin bir diğer yüzünü oluşturan

50 Meryem Koray, “Küreselleşme Süreci ve Ulus-Devlet, Ekonomi ve Siyaset Tartışmaları”
<http://www.massfiles.com/BLOG/kuresellesme.doc> (2.03.2007)

51 Selahattin Yıldırım, **Yerel Yönetim ve Demokrasi**, (Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, TOKİ ve IULA-EMME, İstanbul 1993), s.13-14

52 Tekeli, **a.g.e.**, (2004) s.104-105

katılım, demokrasi, yerel topluluğun güçlendirilmesi gibi konulardaki katkılarının da görmemezlikten gelinmesi mümkün değildir. (53)

Bu bağlamda, genel kamu yönetimi ve yerel yönetimler açısından son yıllarda küresel döngülerin de etkisiyle, önemli gelişme ve değişmelerin yönetim sistemlerine damgasını vurduğu görülmektedir. Gelişmeleri şu ana başlıklarda toplamak mümkündür:

- Devletin küçültülmesi: Özel sektör ve sivil toplumla işbirliği
- Katılımcı ve yurttaş odaklı yönetimin güçlendirilmesi için yöntem geliştirme
- Bürokrasinin azaltılması çabaları
- Yerel yönetimlerin yeniden örgütlenmesi: Saydam, esnek, denetlenebilir ve hesap verebilir örgüt yapılarının kurgulanması.(54)

Klasik anlamda yerelleşme (desantralizasyon), ulus-devlet bütünü içinde merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru yetki, görev ve kaynak aktarımını ifade eder; bu anlamda yerelleştirme, yerel yönetimlerin ulus-devlet bütünü içinde merkezi yönetime oranla güçlendirilmesidir. Günümüzde ise yerelleştirme, merkezi yönetimin elindeki planlama, karar verme, kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi yönetsel yetkilerin taşra kuruluşlarına, yerel yönetimlere, yarı özerk kurumlara, meslek kuruluşlarına, gönüllü örgütlere (vakıflar, dernekler gibi) ve şirketlere aktarılması olarak kabul edilmektedir.

Yetki genişliği, özelleştirme ve sivilleşme kavramları, modern anlamdaki yerelleştirme teriminin çeşitli uygulamalarıdır. Yerel yönetimler, yerelleştirme politikaları ile güçlendirilmekte, ancak asıl olarak yetkilerin buradan piyasa güçlerine transferi amaçlanmaktadır. Modern anlamda yerelleştirmenin yöneldiği bu hedef, onu klasik anlamda yerelleştirmeden ayıran en önemli özelliklerden biridir. (55)

Nitekim bu yaklaşımlar paralelinde ülkemizde de gelecekle ilgili projeksiyonların bu çerçevede yapıldığı görülmektedir. DPT sekizinci beş yıllık kalkınma planlarında çağın gelişmeleri

---

53 Şerif Öner, “Globelleşme Sürecinde Yerellik: Demokratik ve Katılımcı Yerel Yönetimin Kurumsallaştırılması” **Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, Ed:Bekir Parlak/H.Özgür, (Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002), s.12

54 Çukurçayır, **a.g.e.**, (2003), s.12

55 DPT, Yerel Yönetimler, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, (Ankara 2001), s.10

doğrultusunda küreselleşmenin yerelleşmeyi de tetiklediği, özellikle yerel yönetimlerin yapılanmasında bu yönlü hedeflerin gözardı edilmemesini şu ifadelerle değerlendirmektedir:

“Günümüzde dünyada bir yandan ‘küreselleşme’ süreci yaşanırken, aynı zamanda da ‘yerelleşme’ eğilimlerinin güçlendiği görülmektedir. İlk bakışta birbiri ile çelişir gözükse de bu iki yönlü gelişme süreci bağlamında küreselleşme eğilimi, geleneksel ulus-devlet kavramını ve ulus-devletler arasındaki uluslararası ilişkilerin yapısını dönüştürmektedir; buna karşılık yerelleşme süreci ise küreselleşme eğiliminin kendi bünyesinde taşıdığı tekdüze ve merkezîyetçi yapılanmaya karşı, tarihsel, kültürel ve fiziksel yerel kimlikleri yeniden üreterek ve birbirine eklemeyerek daha insani ve yaşanabilir bir dünyanın yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu gelişmelerin önemli bir sonucu olarak, iki binli yıllara doğru, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecine, merkezi ağırlıklı yönetim sistemlerinden güçlü yerel yönetime, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru gelişmeler eşlik etmektedir.” (56)

Bugün hemen hemen her ülkede yerel yönetimlere demokratik kurumların önde gelenlerinden biri olarak bakılır. Bunun başta gelen nedeni, yerel yönetimlerin halkın kendi kendini yönetmesine daha fazla olanak veren kurumlar olmasıdır. (57) Bununla birlikte konuya ilişkin literatürde; bu olumlu yaklaşımların tersi yönünde görüşlerin de yer aldığı görülmektedir.

Bu anlamda ileri sürülen görüşlerin bir kısmında, yerel yönetim ve demokratik seçim ilkesine tümüyle ters düşen, gücünü yalnız geleneklerden alan kutsal bir kurum olduğu yaklaşımı ile kamu hizmeti sunan kurumlar olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Bu görüşü paylaşan Langrod “yerel yönetimleri, demokrasi için bir siyasal eğitim ortamı olarak görmek yanlıştır. Çünkü siyasal önderlerden pek azı yerel yönetimlerden gelmektedirler. Yerel düzeydeki politikanın, demokrasiyi güçlendirmekten çok, dar çıkar çatışmalarını arttırması olasıdır” demektedir. Langrod’a göre, yerel yönetim ile demokrasi arasında bir sebep sonuç ilişkisi yoktur, birinin bulunmadığı bir ortamda diğeri pekâlâ bulunabilir. Langrod, yerel yönetimlerle demokrasi arasında ilişki kurulmasını bir yanılgı olarak görmekte ve bu yanılgıyı; batı uygarlığının gelişiminde iki kurumun da eşzamanlı gelişmesine, demokrasinin asıl temeli olan demokratik iklim ile demokratik kurumların birbiri ile karıştırılmasına ve yerel yönetimlerin olası fakat kaçınılmaz olmayan demokratik işleyişinin genel demokrasi olarak anlaşılmasına bağlamaktadır. (58)

Buraya kadar aktarılan tartışmalardan da anlaşılacağı gibi, aslında yurttaşların ulusal düzeydeki politik ve siyasal sorunlar içinde boğulmalarından daha çok, demokrasiyi yerel

---

56 Aynı, s.1-2

57 Keleş, a.g.e., s.71

58 Mete Yıldız, “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, (Cilt 5, Sayı 4, Temmuz 1996).s.6

düzeyde, yerel ortam ve koşullar içinde ve yerel kurumlara aktif katılım sağlayarak daha iyi algılayıp anlayabilecekleri ve demokratik katılımcılığın gerekliliklerini ve önemini bu çerçevede içinde daha iyi öğrenebileceklerini söylemek mümkündür. Ancak bu görüşe karşılık olarak ileri sürülen temel muhalefet gerekçelerini de şunlar oluşturmaktadır:

“Yerel yönetimlerin yetki alanlarını genişletmek, hizmetlerin bir bölümünü devretmek yanlıştır. Savurgan ve yolsuzluğa bulaşmış bu yönetimlere bu tür görevler verilemez. Yapılması gereken, devlet denetimini arttırarak etkinliği sağlamaktır. Özellikle imar alanlarının yaratılması, ihalelere ilişkin akçalı işlemler, devletin denetiminde olmalıdır” (59)

Muhalef görüşün temel dayanaklarını oluşturan bu gerekçelere rağmen, yine de yerellik kavramının ve düşüncesinin yanında yer alan görüşlerde ise yerel yönetimler bir demokrasi okulu olarak görülmektedir. Bu düşüncenin en hızlı savunucusu da 19. yüzyılın önemli düşünürleri arasında yer alan Jhon Stuart Mill'dir. Mill'in özgürlük, demokrasi ve etkinlik ile ilgili hemen tüm yayınlarındaki çıkış noktası “merkezileşmiş güç ve zekânın insan özgürlüğünü ve ilerlemesini büyük tehlikelere atan kötülüklerin başlangıcı olduğu” saptaması oluşturmıştır. Çözüm önerisi ise “verimliliği bozmamak koşulu ile gücü mümkün olduğu kadar dağıtmak, buna karşılık bilgiyi olanakların elverdiği kadar merkezde toplamak ve merkeze yaymak” şeklindedir.

Mill, çağdaş merkezi devlet gücünün örgütlenme ilkelerini ve bu aygıtın çalışma biçimini net bir şekilde açıklamıştır.(60)

“Birçok durumda her ne kadar bireyler belirli bir işi ortalama olarak hükümet memurları kadar iyi yapamayabilirlerse de, o işin hükümet yerine onlar tarafından yapılması, düşünsel eğitimlerine yaraması bakımından arzu edilir. Siyasi olmayan davalarda jüri usulüyle yargılama, yerel yönetimler ve belediyeler gibi özgür halk kurumları, sanayiye ait ya da insani amaç güden girişimlerin bireylerin gönüllü olarak kurdukları ortaklıklar ve dernekler tarafından yönetilmeleri, biricik öneriler olmamakla birlikte başta gelen önerilerdir. Bunlar özgürlük sorunları değildir, konuya yalnızca uzak eğilimlerle bağlıdır; bunlar gelişme sorunlarıdır...gerçekte bunlar, bir vatandaşın özel biçimde yetiştirilmesidir, özgür bir ulusun siyasi eğitiminin edimsel kısmıdır: onları kişisel veya ailevi bencilliğin dar çerçevesinden kurtarıp, ortak çıkarlar anlayışına ve ortak işlerin yönetimine alıştırmak, gibi. Bu alışkanlıklar ve güçler olmadıkça özgür bir anayasa ne yapılabilir ne de korunabilir; yerel özgürlüklerden oluşan yeterli bir temele dayanmayan ülkelerde siyasi özgürlüğün pek çok kez geçici oluşu buna örnektir.” (61)

---

59 Keleş a.g.e., ss.322-323

60 Güler, a.g.e., s.48

61 Aym. s.50

Mill, temel sorun olarak gücün ya da iktidarın devletin merkezinde toplanmasında bulmakta, bunun da özgürlüğü tehdit edebileceği görüşünü savunmaktadır. Mill'in yanı sıra, Keith-Panther Brick ve daha sonra da Fabian, yerel düzeyde bir halk yönetiminin demokrasi açısından taşıdığı önemi ısrarla vurgulamışlardır. Brick, “eğer yerel düzeyde topluluklar demokratik bir biçimde yönetilmiyorsa, ülkenin demokratik olduğunun ileri sürülmesine olanak yoktur” derken, Sidney ve Beatrice Webb gibi düşünürler, yerel yönetimleri ısrarla savunarak, “hizmetlerin sunulması görevi, olabildiği ölçüde sınırlı bir özek gözetimi altında, yerel yönetimlere bırakılmalıdır” düşüncesini ileri sürmüşlerdir. (62)

Mill ve çağdaşları 19.yüzyılda bu görüşleri ileri sürerken, yaşadığı ülkede kapitalizm serbest rekabet aşamasındaydı. Sermayenin yoğunlaşması sonraki dönemlerde görüldüğü gibi henüz tekelleşme noktasında değildi ve elbette teknolojik düzey ve iletişim ortamları yerel ya da bölgesel düzeyde birçok işin yapılmasına olanaklıydı. Oysa yirminci yüzyılla birlikte ulaşılan tekelci aşama, kaynak ve yetkilerin etkin dağılımını tam tersine çevirmeye başladı. Sermaye ve bu bağlamda teknoloji, merkezileşmeye başlıyor, hizmetlerin görülmesinde teknik boyut ağır basıyordu. Uzmanlaşma merkezlere yönelmişti ancak yerel yönetimlerde uzman olmayan seçilmişler karar merkeziydi. Bu durum da kaynakların dağılımında verimsizliğe ve israfa yol açıyordu. Bunun gibi bir dizi benzeri yakınmaların sonunda yirminci yüzyıl yerel yönetimler açısından aslında tam bir “reformlar çağı” oldu.(63)

Bu yüzyılda, yerel yönetimlerin önemli ölçüde güçlenmeleri, siyasal ve toplumsal düzlemde belirleyici konuma gelmeleri, yerel yönetimlerin üç özelliğinden kaynaklanmaktadır:

1.Yerel yönetimlerin etkinlik alanları oldukça genişlemiştir. Bunda Keynesçi düşüncelerle, yerel yönetimlerin yatırımlarını özendirmek ve genel ekonomiye katkıda bulunmak düşüncesi önemli bir rol oynamıştır.

2.Nüfus artışı, önemli kitlesel göçler, kentleşme sürecini hızlandırmış, kentlerin ekonomik, sosyal ve siyasal rollerini güçlendirmiştir.

3.Yerel yönetimlerde etkinliği artırmanın gereği olarak, sorunlara faydacı bir yaklaşım gösterilmiştir. Bir takım değer yargıları yerine, faydacı çözümler önem kazanmıştır.” (64)

---

62 “ Dilys Hill, Democratic Theory and local Government. London, Allen&Unvin, 1974” (Keleş, 2006.s.64’ den alıntı)

63 Güler,a.g.e., s.52

64 Keleş. a.g.e., (2006), s.38-39

Bireyin özgürlüğü ve yurttaşın toplumsal, yönetsel ve siyasal alanda etkinliği demokrasilerde temeldir. Kamusal alan ve ortak yararlarla ilgili her türlü kararın halkın tümünün iradesini yansıtılabileceği bir süreç içinde oluşturulması gerekir.(65)

Demokrasinin içselleştirilmesi, onun yaşama kültürü olarak benimsenmesine bağlıdır. Aile, okul, mahalle, semt, kent ve ülke düzeylerinde demokratik yaşam felsefesinin benimsenmesi, demokrasinin kurumsallaşmasını ve kökleşmesini getirecektir. Bu düşünceyle birlikte, her alanda yurttaşın etkin olabileceği çalışmalar yaygınlaşmaktadır. Klasik temel haklar, ekonomik ve sosyal haklardan sonra yerel ve kentsel haklar, bu etkinliğin boyutlarını önemli ölçüde arttırmaktadır. Bu konuda en büyük katkı, daha önce de belirtildiği üzere, küresel nitelikteki aktörlerin çabalarından gelmektedir. Nitekim “Avrupa Yerel Yönetimler Şartı” ile Avrupa Birliği’nin oluşmasına olanak veren “Maastricht Anlaşması” konu ile ilgili önemli belgelerdir. “Avrupa Yerel Yönetimler Şartı”, Türkiye tarafından 1988 yılında, bazı çekincelerle, imzalanmış ve 1991 yılında ise yasama organı tarafından onaylanmıştır. Bu şart’ta yer alan temel ilkeler aşağıda belirtilmiştir.

- Yerel yönetimler, sınırlıları yasa ile belirlenmek üzere, kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü düzenlemek ve yönetmek hakkına sahiptir. Yerel yönetim hakkı doğrudan, eşit ve genel oya dayalı serbest seçimle iş başına gelecek organlar eliyle kullanılacaktır.

- Yerel yönetimlerin statüsü anayasa veya yasa ile belirlenecektir. Yerel yönetimler, başka yönetimlere verilmeyen ve kendilerine bırakılan alanlarda yetkilerini tam ve eksiksiz olarak kullanacaklardır. Yerel yönetimlerin yetkileri, yasa ile getirilen sınırlamalar hariç olmak üzere, hiçbir merkezi ya da bölgesel organ tarafından sınırlanamayacaktır. Kamu sorumluluğu veya hizmeti, ilke olarak, vatandaşa en yakın kamu otoritesi tarafından yerine getirilecektir. Yerel yönetimlerle ilgili olarak yapılacak her türlü düzenlemede yerel yönetimlerin görüşlerine önceden başvurulacaktır.

- Yerel yönetim sınırlarında, referandum da dahil olmak üzere, yerel topluluğun görüşlerine başvurulmadan herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır.

- Yerel yönetimler kendi iç örgütlenme düzenlerini istedikleri gibi oluşturabileceklerdir. Yerel yönetimlerin personel istihdam etme rejimleri ehliyet ve liyakat ilkelerinin

---

65 İhsan Dağı ve Necati Polat, **Demokrasi ve İnsan Hakları**, (Liberte yayınları, Ankara, 2004), s.6

uygulanmasına ve yüksek kaliteli personel çalıştırılmasına olanak verecek şekilde düzenlenecektir.

- Yerel yönetimlerin seçilmiş organları görevlerini özgürce yerine getirebileceklerdir. Bu koşullar, ücretleri ve öteki sosyal hakları da içerecektir. Seçilmiş organların yapması uygun görülmeyen işlev ve etkinlikler yasa ile belirlenecektir.

- Yerel yönetimler üzerindeki denetim ancak yasa ile belirlenen koşul ve süreçlere uygun olarak gerçekleştirilecektir. Yapılacak denetim ise yasaya ya da Anayasa'ya uygunluk düzeyinin saptanması ile sınırlı olacaktır. Denetimin ölçüsü korunmak istenen çıkarın önemi ile orantılı olacaktır.

- Yerel yönetimler, kendilerine verilen yetkiler çerçevesinde özgürce kullanmak üzere kendi öz gelir kaynaklarına sahip olacaklardır. Bu gelir kaynakları kendilerine verilen görevin yerine getirilmesine olanak verecek düzeyde olacaktır. Gelirlerin en azından belirli bir kesimi, oranları kendilerince belirlenmek üzere, yerel vergi ve harçlardan oluşacaktır. Gelir düzeyleri eşit olmayan yerel yönetimler için gelir eşitliğinin sağlanmasına yönelik önlemler alınacak ancak, bu önlemler yerel yönetimlerin yetkilerinde bir azalmaya yol açmayacaktır. Yerel yönetimlere verilecek olan bağışlar spesifik projelere bağlanmayacaktır. Yerel yönetimler sermaye yatırımlarının finansmanı amacıyla, sınırları yasa ile belirlenecek şekilde, ulusal sermaye borsasına girme hakkına sahip olacaklardır.

- Yerel yönetimler, ortak gereksinimlerini karşılamak üzere birlikler kurabileceklerdir. Bu çerçevede yerel yönetimler öteki devletlerle, sınırları yasa ile belirlenecek şekilde, ilişki kurmak hakkına sahip olacaklardır.

- Yerel yönetimler, Anayasada ya da yasalarda öngörülen yerel kendi kendini yönetim ilkelerine duyulması gereken saygıyı ve kendilerine verilen yetkileri özgürce kullanabilmelerini güvence altına almak üzere yargı yoluna başvurmak hakkına sahip olacaklardır.

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi belirleyen bir başka norm da 'Maastrich Anlaşmasında (Madde 3b ve Madde A) yer almaktadır. "Hizmette yerellik" (subsidiarity) olarak belirlenen bu ilke kamu hizmetlerine ilişkin kararların vatandaşa en yakın yönetim biriminde alınmasını öngörmektedir. Buna göre, kamu hizmetlerinin merkezi yönetim ile yerel yönetimler ve hatta yerel yönetim birimleri arasında paylaşımında temel ölçüt hizmete

ilişkin kararın hizmetten yararlanacak vatandaşa en yakın yönetim birimi tarafından verilebilmesi olacaktır.(66)

1.1.2. Demokratik Yerel Yönetimler Anlayışı

Yerel yönetimlerin demokratik bir anlayış ve buna uygun bir yapılanma çerçevesindeki işlevselliğinin temelini doğal olarak öncelikle yerelliğin anlaşılması ve kabul edilmesi oluşturmaktadır. Temel olarak yerellik ve buna bağlı olarak yerel yönetimler, yerel kurumlar ve demokratikleşmeden beklenen işe; kendi bölgesel sorunlarına ilişkin konularda bağımsız hareket edebilen, bu arada yerel halkın yönetime doğrudan katılmasının sağlandığı ve böylelikle de hem demokrasinin yerleşip kurumsallaşması hem de bireylerin daha demokratik, paylaşımcı, katılımcı bir yaşam kültürüne sahip olmasının gerçekleşmesidir.

Tortop, demokratik yerel yönetim anlayış ve işlevselliğini şöyle temellendirmektedir:

“Demokratik yerel yönetim, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik, sosyal ve kültürel zenginliğe ve refaha ilişkin yerel hizmetleri yerine getirmek üzere kurulan; bu hizmetleri, genel yetki ile kendi sorumluluğu altında ve yerel topluluğun yararları doğrultusunda yerine getiren; hiçbir ayırım gözetmeden insanı yerel demokrasinin temeli kabul eden, işleyişinde açıklığı, şeffaflığı, insan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini uygulamaya sokan, yetkileri yerel topluluğa en yakın birimince kullanıldığı, kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk ve demokratik bir yönetim olarak kabul edilmektedir.”(67)

Yerel yönetimlerin, aslında insanlık tarihi kadar eski bir kurum olduğu genel olarak kabul edilen bir görüştür. Her ülkenin kendi özel şartları çerçevesinde yönetsel anlayışının değişmesine karşın, insanların, ortak ihtiyaçlarının bulunduğu ve birbirlerine benzer işlevlerinin olduğu da bir gerçektir. Buna karşın, bir ülkede yukarıda belirtilen tanım çerçevesindeki niteliklerin artmasıyla birlikte demokratikleşmenin görece amaca ulaştığı söylenebilir (68).

Demokrasi ile yerel yönetimlerin birlikte anılması, temelini komün yönetimlerinden almaktadır. Komünler buldukları dönemde demokrasi hücreleri olarak görülmüşler ve o

---

66 Nuri Tortop, Burhan Aykaç ve H.Özer Yazman, **Mahalli İdareler**, (Nobel Yayınevi, Ankara, 2006), s. 383

67 **Aynı.** s.26

68 **Aynı.** s.27

dönemin iktidarlarına karşı hep özgürlüğün, eşitliğin, katılımın ve kendi kendini yönetmenin örneğini oluşturmuşlardır. (69)

Bu değerlendirmeye konu olan komünler Ortaçağ Avrupa'sında 11. yüzyılda ortaya çıkmışlar; içinde buldukları dönemde demokrasi idealini yaratmışlardır. Ancak 16. yüzyılda işlevlerini kaybetmeye ve merkezi devlet yönetimlerinin bir parçası olmaya başlayarak demokratik niteliklerini kaybetmişlerdir. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yerel yönetimler merkezi devletlerin sıkı denetimi altında kalmışlardır. 19. yüzyılda yerel yönetimler tekrar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu birimlerin özellikle İngiltere gibi ülkelerde demokrasinin sağlanmasında pek çok önemli işlevler yürüttüklerini söylemek mümkündür (70).

Demokrasi kavramının tarihsel kökeninde yerel yönetimler (kent devletleri) bulunmaktadır. Yunan-Roma uygarlığının şehir demokrasisi o çağda dünyanın siyasal kültürünün başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu kavram 19.yüzyıla kadar kent devletleri ile özdeşleşmiş durumdadır. Yerel ölçekte kendi kendini yönetme ve yönetebilme hakkı ilk kez kent devletlerinde ortaya çıkmış ve demokrasi, tarihsel gelişimi içinde, uzun süre -iki bin yıl- “doğrudanlığı” esas alan, “kent devleti” demokrasisi ile özdeşleştirilmiştir (71).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda da yerel yönetimlere olan ilgi tekrar artmaya başlamış, yerel yönetimler ve demokrasi arasındaki ilişkiden yararlanmak amacıyla bu birimler hızla demokratikleştirmeye çalışılmıştır. Yerel yönetimlerin demokratik kuruluşlar olarak gelişmeleri oldukça uzun ve zor bir sürecin sonunda olmuştur. Yerel yönetim kuruluşlarına duyulan güvensizliğin ortadan kalkması güçlü bir yerel yönetim geleneğine sahip olan İngiltere’de bile 150 yıllık bir sürenin geçmesini ve kanlı çatışmaların yaşanmasını gerektirmiştir. Ancak günümüz İngiltere’sinde demokrasinin görkemleşmesindeki temel pay, bu ülkenin sağlam ve kesintisiz gelişen yerel yönetimlerine aittir (72).

Demokratik bir yerel yönetim, ancak demokratik bir toplum içinde gelişebilir. Yerel yönetimler demokrasinin tabandan tavana yayılmasını sağlayan kurumlardır. Yerel yönetimlerde yönetenlerle yönetilenler arasındaki toplumsal ve mekânsal uzaklık en aza indiğinden, yönetilenler yönetenleri daha etkili ve doğrudan denetleyebilir. Demokrasi en yalın tanımıyla halkın kendi kendini yönetimidir. Yerel yönetimler halkın bu imkânı bulabilecekleri ve

---

69 Kemal Görmez, **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, (Vadi Yayınları, Ankara, 1997), s.12

70 Keleş, **a.g.e.**, (2006), s.64-69

71 Yıldırım, **a.g.e.**, s.9

72 İlber Ortaylı, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, (Hil Yayınları, İstanbul, 1985), s.11

kullanabilecekleri kuruluşlar olarak demokrasinin tabandan tavana yayılmasını sağlarlar. Yerel yönetimlerle demokrasi arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerde bireylerin özgürlüklerini kullanabilmeleri daha kolaydır. Yerel yönetimler insanların özgürleştirilmesinde, kurumların demokratik yönetime yatkınlığı ile demokrasinin yaşanabilmesinde ve insanların demokratik eğitim kazanmalarında birincil kuruluşlardır (73).

Yerel yönetimlerde demokratik kültürün gelişmesi ve yerleşmesi, demokrasinin temel güç kaynağını oluşturur. Bir ülkede siyasal sistem demokratik nitelik taşııyorsa, yerel yönetimlerin de demokrasi ile ilişkisinden söz etmek kolay değildir. Günümüzde artık ülke düzeyinde sağlıklı bir demokrasinin varlığı ve sürdürülebilir olması için, yerel yönetimler demokratik kurumların önde gelen alt yapı unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni yerel yönetimlerin gerçek bir halk katılımını sağlamaya daha elverişli olması, yurttaş katılımı, çoğunluk ilkesi ve yönetenlerin hem yurttaşa danışmaya önem vermeleri hem de yurttaşa karşı hesap verme sorumluluğu gibi demokrasinin temel ilkelerini daha kolay gerçekleştirmeye elverişli yapıya uygun olmalarıdır.

Yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki ilişki siyaset bilimcilerin de sürekli ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Bu ilişkinin temel dayanağı “kendi kendini yönetme ilkesi”dir. Kendi kendini yönetme ilkesi yönetime katılmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla demokrasinin işlerlik kazanması ve sürdürülmesi, daha çok halk katılımının artırılması ile mümkün olabilmektedir.

Güçlü yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin demokratik nitelik taşımaları ülke çapında da demokrasinin gelişmesine önemli katkılar sağlar. Hatta Aykaç’a göre, dünyada yerel yönetimleri güçsüz olmasına karşılık demokrasinin gelişmiş olduğu tek bir ülke dahi bulunmamaktadır (74). Demokrasinin gelişmemiş olduğu ülkelerde yerel yönetimlerin de güdük ve gelişmemiş olduğunu görebiliriz. Demokrasiyi ülke çapında yaşatabilmenin ilk adımı yerel yönetimleri özerkleştirerek atılabilir. Yerel yönetimler halkın siyasal ve demokrasi terbiyesinin geliştirildiği temel basamaklardır. Bu yönü ile yerel yönetimler ülke çapında politikacıların ve devlet adamlarının yetiştirildiği bir tür fidanlık hizmeti de görmektedir. Ülkede siyasal istikrarın sağlanmasına yerel yönetimler bu yolla doğrudan katkı sağlayan kuruluşlardır. Demokrasinin yerel demokrasi niteliğini kazanması; demokrasinin tüm kurum ve kurallarının

---

73 Görmez, a.g.e., s.62

74 Burhan Aykaç, “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları”, **G.Ü. İİBF Dergisi**, (c.1, s.1, 1999), s.12

sivil toplum örgütleri ve geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesi, vazgeçilmez bir hayat tarzı olarak algılanması, korunması ve demokrasinin bütün kesimler için aynı ölçüler içerisinde istenmesi anlamına gelmektedir. (75)

1.1.2.1. Yerel Yönetimlere Demokratik Nitelik Kazandıran Unsurlar

Çalışmanın, demokratikleşmenin sağlıklı bir şekilde gelişmesine ilişkin ileri sürülen görüşlere yer verilen önceki bölümlerde de zaman zaman dile getirildiği gibi, demokratikleşme sürecinin yerel yönetimler kapsamında ele alınması durumunda, görüşlerin ortak buluşma noktasını öncelikle yerel yönetimlerin demokratik nitelik kazanması oluşturmaktadır. Bu anlamda yerel yönetimlerin demokratik bir yapılanma ve işlevsellik içinde bulunabilmesinin asgari koşullarını şu temel unsurlar oluşturmaktadır:

- a. Yerel yönetim süreçlerine halkın katılımının sağlanması (Katılma)
- b. Yürütülebilir karar alma yetkisi (Özerklik)
- c. Yönetimsel saydamlık (Açıklık) olarak, ifade edilebilir.

Bu temel başlıklara, yerel iletişim araçları ile gerçekleştirilecek karşılıklı iletişim süreçlerinin sağlıklı ve işlevsel olarak işletilmesi gibi bir başlığı da eklemek mümkündür. Bu nedenle anılan başlıkların özet açıklamaları, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de ve özellikle kitle iletişim araçları ve demokratikleşme ilintisi açısından ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır. Zira, kitle iletişim araçları ve özellikle de yerel iletişim araçları kapsamında gelişen iletişim süreçlerinin yerel yönetim kurumlarının ve diğer demokratik kitle örgütlerinin demokratik işlevselliğine ve kurumsallaşmasına ciddi bir etkide ve katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

1.1.2.1.1. Yurttaş Katılımı

Maastricht Anlaşması ve Avrupa Yerel Yönetimler Anlaşmaları gereği her fırsatta aktif / etkin / katılımcı kimlikli yurttaşın sahip olma anlayışının yerel yönetimler şartının ana konusu olduğu, önceki bölümlerde de ifade edilmişti. Bu şartlar; yurttaş kimliğinin, toplumsal ve siyasal yaşamın içinde yer almasını ve yaşamını ilgilendiren kararları, karar mekanizmaları ile birlikte

biçimlendirmesini öngörmektedir. Böyle bir yaklaşımın anlamı, siyasetçilerin yazdığı bir oyunda oynamak demektir. (76)

20. yüzyılda özellikle 1970’li yıllardan itibaren, genel anlamda olduğu gibi yerel anlamda da siyasal katılımı ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Dar anlamda katılım, seçimlere katılım olarak tanımlanabileceği gibi; geniş anlamda, bürokratik ve siyasal karar alma sürecine her aşamada katılım olarak da tanımlanabilir. Katılma yurttaşın, siyasal kişileri ve etkinlikleri etkilemek / yönlendirmek üzere giriştikleri yasal davranışlardan oluşur. Kimi yaklaşımlarda yasal davranışların yanı sıra yasal olmayan girişimleri de katılım örnekleri içine almaktadırlar. Bu süreç, politik kararları etkilemeyi amaçlayan bütün davranışları içermektedir. (Seçimlere katılma, parti etkinliğine katılma, para bağışlama, seçim kampanyalarına katılma gibi...) Bu aynı zamanda çeşitli siyasal aktörler arasındaki sosyal ilişkiler anlamını da taşımaktadır.

Katılma, kişinin istem dışı bir hareketi olarak nitelendirilemez. Bilinçli bir davranışı öngörmektedir. Bu açıdan özerk katılma demokratik sistem için önemli bir alt yapı hazırlar. Kişinin tutumları ya da politik yaşamda aktif bir rol oynama eğilimi, politik katılım değil, ancak katılmanın kaynağı olarak kabul edilir. Bu bağlamda politik katılmayı, birey ile içinde bulunduğu toplumdaki siyasal otorite arasındaki bağ olarak tanımlamak olanaklıdır. Katılım güdüsü, bireyin beklentileri doğrultusunda farklılıklar gösterir. Bireyi etkileyen konular bireysel olabileceği gibi, toplumsal sorunlar da olabilir. Örneğin bir iş bulma beklentisi, kamusal alanlardan bireysel çıkar sağlama düşüncesi bireysel konulardandır. Bunun yanında, kentsel ve toplumsal sorunlarla ilgili bireyi katılım davranışına yönelten güdüler de vardır. Örneğin imar değişiklikleri, çevresel konular bunlarla ilgilidir. Ancak belirtmek gerekir ki; katılım olanağı sunan yönetsel birimlerin, yurttaşları bu bağlamda harekete geçirecek kadar inandırıcı olmaları gerekir. (77)

Katılımcı demokraside birey, üretim faktörü sağlamak, tüketim yapmak, seçim süreci içerisinde seçmen olmakla yetinmemektedir. Siyasal karar alanlarını sadece temsilcilere terk etmek istememektedir. Yaşamdan doyum alması için kendi projelerini gerçekleştirmeye ve kamusal özne olmaya özel bir önem vermektedir. Toplumda yeni roller talep etmektedir. Ancak bu

---

76 Akif Çukurçayır, “Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset:Yönetişim ve Yerel Alanda Yararlanılabilecek Diğer Yöntemler”, **Yerel Yönetimler Üzerine**, Ed.: H.Özgür, M.Kösecik, (NobelYayınları, Ankara, 2005), s.214

77 **Aynı.** ss.214-217

kabul yapıldığında katılımcı demokrasi, ayrı bir tür olarak anlamlı biçimde temellendirilebilmektedir.(78).

“Güçlü Demokrasi” kuramcılarında Barber’a göre, yapmaktan çok izlemek durumunda olan yurttaşlar, “bekçi” rolünü oynamaktadırlar ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden farklı olmamaktadırlar. “Güçlü Demokrasi” seyirci yurttaşlarla değil, siyaseti bir yaşam biçimi olarak gören etkin yurttaşlar tarafından gerçekleştirilebilir. Yine Barber’a göre, siyaset salt eylem alanı değil, zorunlu bir eylem alanıdır. (79)

Yurttaş katılımı, çoğulculuk ilkesi ve seçmene karşı hesap verme sorumluluğu demokratik yerel yönetimin asgari gerekleridir. Yerel yönetimlere yurttaş katılımı, sorunların daha sağlıklı bir şekilde belirlenmesini sağlamanın yanında, çözümlerin de daha etkili ve tutarlı olmasını sağlar. Demokrasi günümüzde temsili olmaktan ziyade halkın bizzat kendisinin sorunları ile ilgili çözüm süreçlerine katılmasıdır. Bu anlayış, katılımcı demokrasi anlayışıdır. Bu anlamda demokrasi, yerel topluluklarının kendilerini yakından ilgilendiren konularda, kendi kendilerini özgürce, demokratik yol ve yöntemlerle yönetmelerini öngörmektedir.

Bu nedenle yönetsel alanlarda gerek seçilmişlere, gerekse atanmışlara önemli görevler düşmektedir. Seçilmişler, gelecekteki siyaset beklentileri doğrultusunda, yurttaş katılımına sözde taraftar olma çabası içinde bulunurlarken, geleneksel bürokratik sistem, yalnızca verilen görevlerin sistem tarafından yerine getirilmesiyle ilgilenmekte, verilen hizmetlerin yurttaşı ne kadar tatmin ettiği sorusuyla ilgilenmemekte, dolayısıyla yurttaş beklentilerinin öğrenilmesine yarayacak etkileşim kurumlarını da gözardı etmektedir.(80) Etkileşim kurumlarının başında da ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak değinileceği gibi, kitle iletişim araçları gelmektedir. Zira, katılımcı demokratik sistemin işlerlik kazanabilmesi, yönetimin yurttaşla çeşitli biçimlerde iletişim kurmasına bağlıdır. İletişim, sorunları aşmada temel araçlardan biri kabul edilmeli ve şu özellikleri taşımalıdır:

1. Yönetim, yurttaşla iletişimin yönetim sorunlarına çözüm olacağı inancı içinde olmalı, bunun için de eylem ve işlemlerinde şeffaflığı benimsemelidir.
2. Katılımın gerçekleşmesinin, sorunların belirlenmesinden sonra önerilerin ciddiyle değerlendirilmesine bağlı olduğunun bilinmelidir.

---

78 Tekeli, a.g.e., (2004), s.40

79 Benjamin Barber, **Güçlü Demokrasi**, çev. Mehmet Beşikçi, (Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995), ss.165-170

80 Çukurçayır, a.g.e., (2003), s.22-23

3. Yurttaşın yönetim tarafından katılım için özendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.
4. Yurttäşa, çeşitli iletişim ortamlarında, denetim olanaklarına sahip olduğu ve denetleyebileceği alanların ne olduğu açıkça bildirilmelidir.
5. Karar süreçleri saydam olmalı, etkileşim / katılım süreçleri iki yönlü olmalıdır. (81)

Bu yaklaşımdan yola çıkarak; yerel yönetsel kararların, her yönüyle etkilediği, demokratik kuralların geçerli olduğu kent yaşamında, vatandaşların sadece vergi veren ve tayin edilmiş zaman dilimi içinde oy vererek vatandaşlık haklarını yerine getirmenin ötesinde, kendilerini etkin bir aktör olarak görmeleri gerekmektedir.

Bir kent kültürü, birbirleriyle sadece coğrafi yönüyle, gelenekleriyle bütünlenmiş benzersiz halkın ortaklığı sonucunda ortaya çıkamaz. Kent kültürünün yaratılmasında, kendi sınırları içinde oturan, onun kurumlarında görev yapan, sanayisinde çalışan, örgütlenmiş kurumlar içinde yerini almış yurttaşların kişisel etkinlikleri rol oynar.

Atanmış ya da seçilmiş yerel yöneticilerin konser salonlarından müzelere, havaalanlarından görkemli parklara uzanan projelerde birbirleriyle yarışmaları, günümüzde “kentsel görüşlülüğün” ne düzeyde var olduğunu gösteren unsurlardır. Yönetsel itibar yaratan bu girişimlerin halkın desteği ve görüşü alınmadan gerçekleştirildiği sürece toplumsal huzursuzluğun önü alınamaz. Yerel yöneticiler “isimsiz alıcı ve satıcıların yer aldığı pazar ekonomisi” mantığı ile ve yalnızca idari becerinin ödüllendirileceği düşüncesiyle toplumsal ve etik yönden anlamlı bir insan birlikteliği değil adeta mal değiş tokuşu yaratmaktadırlar.

Kentsel bir varlığın hizmetlerini en düşük maliyetle ve en büyük miktarlarda gerçekleştirmesi, verimli çalışması ve bütçe açığı vermemesi, yerel yönetimlerin başarısı için geçerli ölçütler haline gelmiştir. Bununla birlikte, son dönemlerde ideal kent modeli olarak şirket modellerinin benimsenmesi, yerel yöneticilerin düşünsel ve demokratik eğilimleri ile değil, idari becerileriyle gururlanıyor olması, demokrasi olgusu açısından önemli tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Çağdaş yönetim anlayışı, kentin caddeleri, sokakları, parkları, meydanları, alt yapısı, kültürel ve sosyal yaşamı, teknolojisi, ekonomisi, tarihiyle birlikte yurttaşın katılımcı mekanizmalarla birlikte karar alma süreçlerinin içinde yer almasını öngörmektedir. Kentin kimliği, sahip

olduğu ve gerçekleştirdiği teknolojik, ekonomik, sosyal yapı ve etkinliklerle olduğu kadar yurttaşların sahip olduğu demokratik kültürle de gelişmekte, süreklileşmekte ve yerleşikleşmektedir. Çünkü demokratik süreçler ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel alanların biçimlenmesinde önemli roller oynamaktadır.

Yurttaşların gözünde yönetimin meşruiyeti / kabul edilebilirliği yönetim-yurttaş etkileşiminin yoğunluğuna bağlıdır. Seçimler her ne kadar yönetsel-siyasal etkinliklerin ne kadar doğru olduğu yolunda sınama aracı olsa da bu sürecin uzun olması ve alınan yönetsel kararların temsil edilmeyen gurupları da etkilemesi açısından, seçimler dışında da etkileşim yöntemlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Yurttaş yönetimsel etkinliklerde temel bilgi kaynağı olarak görmek ve deneyimlerden yararlanmak konusunda siyasal / yönetsel mekanizmalar istekli olmalıdır. Bu anlamda bazı Avrupa ülkelerinde “yarı doğrudan demokrasi” olarak nitelendirilen, yurttaşın etkinliğini arttırıcı yöntemler (planlama çemberleri, forumlar ve gelecek atölyeleri gibi) yoğun biçimde kullanılmaktadır. Türkiye AB’ye giriş süresinin hızlandırılması açısından henüz tam olarak gerekli destek, kabul ve zemini bulamamış olsa da katılım yöntemleri ile ilgili yasal düzenlemeleri olabildiğince hızla yaptığı görülmektedir.

Bu arada Çukurçayır, genel bir çerçevelendirmeye, yurttaşların yerel yönetime katılma yöntemlerini; seçimler, halkoylaması, yarı doğrudan demokrasi uygulamaları, yurttaş girişimleri / inisiyatifleri, planlama forumları, kamuoyu yoklamaları / anketler, halk toplantıları, sanal yollarla etkileşim (internet erişimi), gönüllülük, telefon (Beyaz Masa, Mavi Masa gibi) ve dilekçe olarak sıralamaktadır. (82)

1.1.2.1.2. Yürütülebilir Karar Alma Yetkisi (Özerklik)

Özerklik; yerel yönetimlerin, kendi bölgelerindeki ihtiyaçları gidermek için kendi organları ile karar alabilmesini ve uygulama hakkına sahip olması anlamını taşımaktadır. Bu büyük ölçüde idari ve mali bağımsızlığı gerektirmektedir (83). Yerel demokrasi için, yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliğe sahip olmaları, kendi gelir kaynaklarını yaratabilmeleri ve bağımsız bir bütçelerinin olması gerekir. Demokratik yerel yönetimler kendi kadrolarını oluşturabilme, personel niteliğini belirleyebilme, personelin eğitimi, ödeme ve diğer konularda tam bir takdir yetkisine sahip olmalıdır. Yeni yerel yönetimler yasalarında bütçe yapısına yönelik merkez

---

82 Aynı. s.63-64

83 Tortop, a.g.e., (2006), s.28

ağırlığı önemli ölçüde kaldırılmaya çalışılmaktadır. İl bazında toplanan vergilerin kimi bölümleri kaynak olarak yerel bütçelere aktarılmakta, yeni finansal kaynaklar için yerel yönetimlere yeni vergiler koymak, harçları arttırmak gibi olanaklar sağlanmaktadır. Norm kadro çerçevesinde il ölçeğinde yeni kadroların oluşturulması, kadro derecelerinin değiştirilmesi ve kadroların kullanımı konusunda yerel meclislere yetki verilmesi yerel özerklik bağlamında önemli birer girişimi oluşturmaktadır.

Keleş; yerel yönetimlerin özerkliğine ilişkin olarak, bu özerkliğin iki anlamı olduğunu ifade etmektedir. Keleş'e göre bunlardan birincisi, yerel yönetimlerin özerkliği, ikincisi yerel halkın özerkliğidir. Keleş bu özerklikleri şöyle açmaktadır:

“Birinci anlamda;

- a-Merkezin ve yerel yönetim birimlerinin ayrı ayrı işlevlerinin bulunması,
- b-Yerel yönetimin, mali durumunu güçlendirici mali önlemlerin alınması,
- c-Merkezin yerel yönetim birimleri üzerindeki denetiminin sınırlı ölçülere indirilmesidir.

İkinci anlamda;

- a-Yerel birimlerin etkinliklerini yerel organların belirlemesi,
- b-Yerel yönetimin, merkezi yönetimden ziyade, o yerel topluluğu oluşturan halk tarafından denetlenmesidir.”(84)

Özerk yerel yönetim düşüncesinin altında yatan temel felsefe, kendi kendini yönetmedir. Bir başka ifade ile özerklik, demokratik yönetim anlayışının bir ürünüdür. Halkın kendi kendini yönetimi de ancak merkezi yönetimin baskısından uzak, kendine özgü organlarını seçmesi, bu organlar aracılığıyla karar verebilmesi ve kararları uygulayabilmesi ayrıca yarattığı kaynakları ayrı bir bütçeleme yöntemiyle, gerekli yerlere harcayabilmesi ile mümkündür. (85)

Yerel yönetimleri halka en yakın kuruluşlar olarak geliştirmek ve daha özerk hale getirmek, sanayileşmiş batı ülkelerinin ortaklaşa paylaştıkları ve titizlikle sahip çıkmaya çalıştıkları demokratik ve çağdaş değerlerin başında yer almaktadır. Yerinden yönetim ve dayandığı ilkeler, Avrupa halkının günlük yaşamına ve kamu bilincine mal olmuş durumdadır. (AB'ye üye ülkelerin kimilerinde örnekleri bulunmaktadır.) Yerel özgürlükler Avrupa'da yurttaşların hak ve özgürlüklerinin mantıksal ve zorunlu bir ögesini oluşturmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, özerk yerel yönetim kavramı, insan haklarının ve demokrasi ilkelerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Özerk yerel yönetim ilkesinin korunması ve sürekli bir şekilde geliştirilmesinde bir zorunluluk olduğu savunulmaktadır.

---

84 Keleş, **a.g.e.**, (2006), s.53

85 Tortop, **a.g.e.** (2006),s.28-30

Yerel Özerklik kavramının kimi zaman siyasal anlamda “bağımsızlık” ve “egemenlik” gibi kavramlarla karıştırıldığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin hak ve yetkileri, bir federal devlet yapısı içinde federe devletlerin diğer deyişle eyaletlerin sahip oldukları hak ve yetkilerden ayrılmaktadır. Federe devletler, egemenliğin belli ölçülerde kendilerine verildiği, iç işlerinde tümüyle özerk, dış ilişkilerinde ise federal devletin dış politikasına bağımlı yarı egemen kurumlardır. Oysa yerel yönetimler, devletin egemenlik hakkına ortak değillerdir. Yasama ve yargı gücüne sahip olmamaları bunun başta gelen kanıtlarındandır. (86)

Yerel özerklik yerel yönetimlerle devletin çatışması sonucunu doğuran bir süreç olarak algılanmamalıdır. Devletin toplumda düzen, barış ve güvenin sağlanması gibi kendine özgü temel işlevleri, yerel yönetimlerin ise yine kendilerine özgü planlama, kültür, konut ve eğitim gibi hizmetleri bulunmaktadır. Gerçekte devletin varlık nedeni güvenli bir ortamda ve sağlıklı çevre koşullarında vatandaşları için insanca yaşanabilecek ortamı hazırlamaktır. Çünkü özerkliğin de sınırları vardır. Özerkliğin sınırları anayasa ve yasalarla belirlenir. Özerklik, yerel bazı kişi ve guruplara çıkar sağlamak amacıyla değil, yerel hizmetlerin basit, ucuz ve etkin bir biçimde görülmesi için gereklidir.(87)

Günümüzde yerel yönetimlerin yeterlilik ya da başarı düzeyleri; onların özgürlükleri, etkinlikleri ve demokrasiyi ya da katılımı gerçekleştirme dereceleri ile değerlendirilmektedir. Yerel yönetimlerin özerkliliğinin sağlanmasına demokratik toplumun oluşmasının temel araçlarından biri olarak bakılmaktadır. “Bu bağlamda demokrasi, özgürlüğü yaşamsal önemde bir ilke olarak benimser. Demokratik bir toplum, bir örnek / homojen bir toplum da değildir. İnsanların özgürlüklerini kullanması, farklı düşüncelerin ve çıkarların temsilini engellemez. Bu da demokrasinin aynı zamanda bir çatışma kültürü olduğunu gösterir. Demokratik toplum bu bağlamda, şiddet içermeyen bu çatışmayı özümseyebilen bir toplumdur.”(88) Nitekim Avrupa Konseyi’nde 1957 yılında yapılan Yerel Yönetimler Konferansı’nda yerel özerkliğin önemi üzerinde hassasiyetle durulmuş ve şu sonuçlara varılmıştır:

“Yerel Yönetimlerin Oluşturulmasında;

1. Yerel özgürlüklere saygı gösterilmelidir;
2. Yerel yaşamın özgül ve siyasal parti bağılıkları üstü niteliği korunmalıdır;

---

86 Keleş, **a.g.e.**, s.56

87 Fatih Yüksel, “Yerel Özerklik Kavramı Üzerine Bir İnceleme”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar**, Ed.: H. Özgür, M. Kösecik, (Nobel Yayını, Ankara, 2005), s.276- 280

88 Çukurçayır, **a.g.e.**, (2002), s,14

3. Merkezi yönetimle, yerel yönetim arasındaki denetim ilişkileri bağımsız yargı organlarıncı kurulmalıdır;
4. Yerel yönetimlerin mali özgürlüğü sağlanmalıdır;
5. Yerel birime ilişkin gerçek bir topluluk bilinci geliştirilmelidir. (89)”

1985 yılında Avrupa Bakanlar Konferansı’nda kesinleşen Avrupa yerel Yönetimler Şartı, Türkiye tarafından da 1985 yılında imzalanmış ve 1991’de ise bir yasa ile onaylanmıştır. Bu şart’a göre, yerel yönetimleri hem yetki, hem de akçalı bakımdan güçlendirecek önlemler hükümetler tarafından alınır. Ayrıca yerel özerklik ilkesinin anayasalarda yer alması gerektiği de bu şartta yer alan ilkelerdendir. (90)

Uzun bir mücadeleden sonra kazanılmış bir hak olan yerel özerklik, yerel hizmetlerin etkinliğinin sağlanmasından öte, temelde halkın kendi kendini daha iyi yönetebilecek duruma gelmesine katkıda bulunmayı, katılımcı ve demokratik bir yaşam biçimini geliştirmeyi ve bunu korumayı amaçlamaktadır.

1.1.2.1.3.Yönetmel Saydamlık(Açıklık)

Yurttaşlar topluluğunca oluşturulan ve varlık nedeni bu topluluğa hizmet vermek olan yerel yönetimlerin, planları, programları, uygulama kararları üzerinde, yerel halkın bilgi edinme hakkının olması gerekmektedir. Yönetmel saydamlık sağlandığında, yurttaşlar yerel yönetimlerde meydana gelen gelişmelerden düzenli bir biçimde haberdar olma ve kendi sesini bu kuruluşlara duyurma olanağına kavuşacaktır.(91)

Keleş bu özerkliği şöyle yorumlamaktadır: Bir ülkede yasalar çok düzenli olabilir, buna paralel siyasal ve toplumsal sistem kusursuz işliyor görünebilir. Bütün bunlar, etkili bir denetim sisteminin olmadığı toplumlarda, bir noktadan sonra anlamsızlaşacaktır. Çünkü denetimin olmadığı ortamlarda, çürüme ve çözülme kaçınılmazdır. Yasal denetim de çoğu kez yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle yönetmel süreçleri halkın sürekli izleyebileceği ve denetleyebileceği bir yapıya kavuşturmak gerekir. Her türlü siyasal ve sosyal tıkanıklıkların önüne geçebilmek için bu bir zorunluluktur. Bu yaklaşım benimsendiği zaman, “kent yönetimlerinin seçimden seçime hesap verme yöntemi yerine, sürekli hesap verme alışkanlığı, yani “saydamlık” ilkesi korunmuş olur.(92)

---

89 Keleş, **a.g.e.**, (2006), s.54

90 Aynı, s,55

91 KAYA, **Yerel Yönetimler Araştırma Gurubu**, (TODAİE yayını no 247, Ankara 1992), s.3

92 Ruşen Keleş, **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)**, (IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993), s. 21

Yerel yönetimlerin, açıklığın, saydamlık ve ahlak kurallarının en çok geçerli olduğu kurumlar olduğu, bu nedenle bu kurumların sağlıklı işletilmesi halinde, demokratik eğitim ve öğretim işlevi üstlenebileceği daha önce de yukarıda belirtilmişti. Aktarılan görüşlerden de anlaşılabilir gibi, yurttaşlar yakından tanıdıkları ve birebir yaşadıkları sorunların çözümü için doğal olarak yerel yönetimlerle doğrudan temasa geçmeyi, sorunlarının ivedilikle çözülmesini ve yönetimle rahat ve kolay bir iletişim içinde bulunmayı hem bir hak hem de seçtikleri yönetime katılmak açısından gerekli bir ihtiyaç olarak görmektedirler. Dolayısıyla, bu kurumların da yasalar ve etik kurallar çerçevesinde bir işlev görmesi ve kentte yaşayanları yönetime katma kanallarını açık tutması hem yerel bağlamda hem de ülke düzeyinde demokrasi kültürünün, anlayışının, terbiyesinin ve işlerliğinin yerleşmesine katkı sağlayacaktır.

Vatandaşların, yerel çalışmalarda iyi örnekler görmeleri durumunda, bu alışkanlıkları kendi yaşam biçimleri ve uygulamalarında da göz önünde tutacakları düşünülmektedir. Katılımın sağlandığı, iletişim ortamlarının şeffaflaştığı yerel yönetim birimlerinde verimliliğin de arttığı gözlemlenmektedir. Belediye Meclislerinde ya da İl Genel Meclislerinde, meclis toplantılarının açık olması, kararların alınma sürecinde ilgililerin görüş ve düşüncelerinden yararlanma istemi, alınan kararların kitle iletişim araçlarıyla halka duyurulması, bir köy veya beldenin belediye statüsüne kavuşması gibi taleplerde halk oylamasına gidilmesi gibi uygulamalar, olumlu ve demokratik bir yönetim örneğidir.

Açıklık, ahlak ve saydamlık kavramlarından çıkarılabilecek asıl sonuç, bir kuruluşta yapılan tüm işlemlerin, bu ilkeler doğrultusunda sonuçlandırılmasıdır. Ancak, kişilerin bu kuralları benimsemesi ve onlara inanması sayesinde olumlu sonuçlar alınabilir. İşlemleri yapan insanlardır. O halde, bireysel olarak, insan unsuru üzerinde durmak, çalışanları bu alanda bilinçlendirmek gerektiği de kabul gören bir diğer düşüncedir.

İnsanların ahlak kurallarına uygun hareket etmeyi, saydamlığı en büyük fazilet ve en iyi yaşam biçimi saymaları, bu kurallara uygun olarak çalışmalarını, işlem yapmalarını ve bu suretle yurttaşın beğenisini kazanmayı yaşamlarının en büyük ödülü sayması yönündeki genel etik değerlerin, her düzeyde yönetim açısından da geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Böyle bir yöntem ve uygulama sayesinde, kamusal hizmetlerin geliştirilmesi ve yönetimde saydamlığın sağlanması ile birlikte açıklık ve etkin bir denetimin de yapılmasının, yolsuzluk yapma ve rüşvet almayı büyük ölçüde engelleyeceği düşünülmektedir. Bu temel yaklaşımdan hareketle, yolsuzluk ve rüşvetin nedenini, kişilerin buna elverişli bir karaktere ve ahlak

anlayışına sahip olmalarına ve aynı zamanda açıklığın ve saydamlığın sağlanamayışına bağlamak da mümkündür. (93)

Konu önemli ölçüde kamusal sorgulama alanlarının yaratılması ile de ilgilidir. Eğer yerel yönetimler tarafından alınan kararlar yurttaşlara dayatma biçimiyle çıkmayacaksa, yurttaşların yönetime katılım yoluyla gündeme getirdikleri kamusal sorgulama sürecine açık olması gerekmektedir. Bu aynı zamanda, yönetimle yurttaşlararası ilişkide “rıza” olgusunun ortaya çıkmasının ve yönetimin meşruiyet sorunuyla karşılaşmamasının da çaresidir. Diğer bir deyişle yönetsel karar alma sürecinin meşruluğundan, ancak yurttaşların ve onların temsilcilerinin içinde yer aldıkları ve kamusal çıkarla ilgili sorgulama ve eleştirilerini yaptıkları bir tartışma ortamı var olduğu sürece söz etmek mümkündür.

Yerel yönetimlerin yasal çerçeve ve kuralları dâhilinde karar almaları ve yönetim sürecini harekete geçirmeleri, bu sürecin yasal olduğunu göstermekle birlikte, meşruiyet kazandığı anlamına gelmemektedir. Meşruiyet ancak yurttaşın rızasıyla oluşmaktadır. Başka bir ifade ile yurttaşların sorgulama ve tartışmalar sonucu gelişen düşünceleri, yönetimin karar alma sürecine eklemlenmesiyle, anlam kazanacaktır (94). Bu olgu da özellikle bilgilendirme ortamının sağlanmasıyla ilintilidir. Nitekim demokratikleşmenin sağlanmasının önemli bir koşulunun katılma olduğu gerçeğine paralel olarak, katılımın gerçekleşmesinin ön koşulu da yurttaşların yönetsel karar süreçlerinden bilgi sahibi olmalarını öngörmektedir.

Yerel topluluklarca oluşturulan ve varlık nedeni bu topluluğa hizmet etmek olan yerel yönetimlerin planları, programları ve uygulama kararları üzerinde yurttaşın bilgi edinme hakkının olması, bu hakkın kullanılabilmesi için, yerel otoriteler ile halk arasındaki iletişim kanallarının iki yönlü olarak aktif olması gerekir. Bilgilendirilmiş bir kamuoyu katkısı ve görüşü olmadan demokratik yerel yönetimden söz etmek mümkün değildir.(95)

Demokratik toplumlarda bilgi edinme özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, temel bir insan hakkı olarak tanımlanmakta ve anayasalarda yer almaktadır. Demokratik toplumlarda yurttaşın iki bilgi kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi devlette bulunan bilgi ve belgeler, diğeri de kitle iletişim araçlarıyla edindikleri bilgi ve belgelerdir. Bireylerin devlette bulunan bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1977 tarihli 31 sayılı kararıyla “İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması” başlığı ile gündeme gelmiştir. Bireyin yönetsel

---

93 Nuri Tortop, **Halkla İlişkiler**, (Yargı yayınları, İstanbul, 2003), s.118-119

94 Kahraman, Keyman ve Sarıbay, **a.g.e.**, s.8

95 Hill, **a.g.e.**, s.87

işlemler hakkında gerekli bilgileri elde etme hakkı elbette devlet açısından da şeffaflığı, açıklığı gerekli kılmaktadır. Devletin açıklığı, şeffaflığı da iki yöntemle gerçekleşmektedir; birincisi devletin kendi inisiyatifiyle, basın yoluyla yaptığı yazılı sözlü açıklamalarla kamuoyunu aydınlatmasıdır ki bu aktif açıklık olarak da nitelendirilmektedir ve bir diğeri de bireyin başvurusu üzerine, bireylere açıkladığı bilgi ve belgelerdir ki bu da pasif açıklık olarak nitelendirilmektedir. (96)

Türkiye’de son dönemlerde, AB müktesebatı çerçevesinde demokratikleşmenin bir halkası olarak sayılan açıklık ve şeffaflık konusunda, yasal düzenlemelerin hızlı bir şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitekim Kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen Bilgi Edinme Hakkı Yasası TBMM Genel Kurulu'nda 9 Ekim 2003 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Nisan 2004’de yürürlüğe girmiştir.

Yasa, “demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak” kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir. Yasanın genel gerekçesi; “demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın devleti denetimi kolaylaşmakta hem de devletin demokratik karakteri güçlenmektedir” şeklinde açıklanmaktadır.

Gerekçede ayrıca, “kamu kurum ve kuruluşlarında açıklık ve şeffaflık kavramı, olumsuz olarak görülen gizlilik kavramının giderilmesi ile yönetilenlerin yönetenlerin işlem ve faaliyetlerini denetlemesinin sağlanması düşünceleri üzerine ortaya çıkmıştır. Demokratik ülkelerde, bilgi edinme özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir” (97) ifadeleri de yer almaktadır.

Bütün kuruluşlarda hangi düzeyde olursa olsun, ilgililerin görüş ve düşüncelerini almak, tepkilerini değerlendirmek, yönetimde başarı oranını artıran ve nitelikli yönetimi gerçekleştirmeye yarayan bir yönetim biçimi olarak kabul edilmektedir. İçinde bulunulan çağ, demokratik rejim ve demokratik tutum ve davranış alanındaki gelişmeler açısından, eğitim düzeyi ne olursa olsun tüm vatandaşların görüş ve katkılarından yararlanmayı ve bunları değerlendirmeyi öngörmektedir. Öte yandan bir diğer yükselen beklenti de vatandaşların

96 XII. YEREL MEDYA EĞİTİM SEMİNERİ - ADANA (13-14 Nisan 2006)

97 Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (4982 S.K.), Resmi Gazete. 25269; 24.10.2003.

yönetime katılmasıdır. Çalışanların görüş ve düşüncelerine önem vermek, onlardan yararlanmak, hizmetlerin daha çabuk ve nitelikli yürütülmesinde etken olmaktadır. Kararların doğru ve isabetli olması olasılıkları artmaktadır. Böyle bir yöntem ve davranış modeli demokrasinin ve demokratik yönetim biçiminin bir gereğidir. Yönetime katılma, yalnız görüş ve düşünce almak değildir. Aynı zamanda, katılanların maddi ve manevi desteklerinden de yararlanmak olarak yorumlanmaktadır. Yalnız çalışanların katılımını sağlamak da yeterli görülmemekte, konu ile ilgili olan tüm vatandaşların görüş ve katkılarından yararlanmak önerilmektedir. Böyle bir tutum ve uygulama yöntemi başarı şansını artırmakta ve uygulamalarda da kolaylık sağlamaktadır.

Yerel yönetimler yönünden, bu tür davranışlar ve uygulama yöntemleri daha büyük önem taşımaktadır. Vatandaşlar bu yöntem sayesinde, yerel düzeyde demokratik ölçütler çerçevesinde tartışmayı, yerel sorunlara çözüm bulma ve öneriler getirme deneyimini kazanmaktadırlar. Ulusal düzeydeki tartışma ve çözüm önerilerine, kavga ve kırıncı tartışmalar yapmadan uygar bir davranış modeli ile ulaşma yeteneklerini kazanmaktadırlar. (98) Ne var ki şurası da göz ardı edilmemelidir ki vatandaşın doğru ve ayrıntılı bilgiye sahip olmasında en büyük sorumluluk ve işlev de yerel kitle iletişim araçlarına düşmektedir.

1.1.2.2. Yerel Yönetimler Kavramı, Türkiye’de Demokratikleşme Açısından Yerel

Yönetimlerin Gelişimi

Yerel yönetimler, ulusal sınırlar içerisinde değişik büyüklüklerde yerleşim birimlerinde yaşayanların, ortak ve yerel düzeydeki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuş ve belirli hukuksal düzenlemelere tabii ve bağlı olan anayasal kuruluşlardır.

Literatürde yoğun olarak kullanılan yerel yönetim tanımı daha evrensel bir çerçeve içinde verilmektedir: “Yerel yönetimler belirli bir coğrafi alanda yaşayan, yerel topluluğun bireyelerine kendilerini en çok ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacıyla kurulan, karar organları yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere, bütçeye ve personele sahip, üstlendiği hizmetler için kendi örgütsel yapısını

kurabilen, merkez yönetimi ile ilişkilerinde yönetsel özerklikten yararlanan kamu tüzel kişileridir.” (99)

Yerel yönetimlere ilişkin evrensel nitelikler olarak belirtilen ve tanımlamada yer olan özellikler; Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği belgelerinde de yer almaktadır. Tanımın incelenmesi ile belirtilen koşulların her ülke için geçerli olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü yapılan bu tanımlama aslında bir kavramın değil kurumun açıklanmasıdır. Bu tanımlamaya temel oluşturan gelişmeler ise 19.yüzyılda Batı Avrupa da yaşanmıştır. Bu nedenle yapılan tanımlama evrensel geçerliliği olan bir kavramın tanımı değil, Batı tipi yerel yönetim kurumunu betimleyen bir tanımdır. Yerel yönetimlerin gelişimi belirli tarihsel süreci ifade etmektedir. Bu süreçte ülkeler farklı aşamalarda olabilirler. Yerel yönetimlerin geniş bir siyasal-ekonomik sistemin parçasını oluşturmaları ve oldukça karmaşık yapı içerisinde yer almaları nedeniyle, yerel yönetimin çevresini oluşturan faktörlerden ayrı olarak incelenmesi gerçekçi bir yaklaşım tarzı oluşturmayabilir. (100)

Toplumsal yapının, toplumsal kültürden etkilendiği hatta onun bir sonucu olduğu, yerel toplumsal yapıların da ülkenin politik ve kültürel yapısından bağımsız olamayacağı kabul gören bir gerçektir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin ülkemizde bugünkü yapılanması ve gelişen kültürel doku içinde ne tür değişimlere uğradığı, ayrıca bu olguyu etkileyen politik gelişmeleri de incelemeyi gerektirmektedir.

1.1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Yerel Yönetimlerde Yapılanma

Yerel yönetimler, hukuki ve politik bir kavram ve sosyal ve yönetsel bir kurum olarak geç ortaçağ ürünü (101) olmasına rağmen, Türkiye’de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. Demokratik bir sistemle yönetilmeyen bir toplumda, yerel düzeyde demokrasiden de söz edilmeyeceği gerçeğinden hareketle, Türkiye’de bu gecikmenin tarihsel gerekçeleri bulunmaktadır.

Türkiye’de ancak bu yüzyılda başlayan İslahat Hareketleri ile Cumhuriyet ve çok partili hayata geçiş ve daha sonra da demokratik kurumların oluşturulmaya ve düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, bütün geleneksel imparatorluklar gibi yerel

---

99 TÜSİAD, **Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler**, (İstanbul, 1995), s.21

100 Yıldırım, **a.g.e.**, s.7

101 Ortaylı, **a.g.e.**, (1985), s.9

demokrasiye yabancıdır. Yerel yönetimler, Türkiye’de Tanzimat ve Islahat Hareketlerinin sonucudur. Aslında bu reformların doğrudan bir sonucu olarak görmek yanlış bir değerlendirme olabilir. Çünkü Tanzimat hareketlerinin amacı, Osmanlı devlet yönetimini o döneme göre çağdaş yönetim ilkelerine dayandırmak, diğer deyişle devlet gücünün tek elde toplanmasını, tek merkezden etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu durum demokrasiyi ve yerel yönetimleri amaçlamamıştır. Ancak, bu modern merkeziyetçilik güçlendiği ölçüde, Osmanlı Toplumunda modern anlamda yerel yönetimin de çekirdeğini oluşturduğu, yerel gurupların yönetime katıldığı görülmektedir.(102) Ancak o dönemin incelemelerini yapan tarihçiler, gelişmelerin özellikle azınlık unsurlarının siyasal katılımını sağlamak ve etnik hakların elde edilebilmesi yönünde dış ülkelerin bir baskısı olduğunu belirtmeleri, bugünü de anlamak açısından dikkat çekicidir.(103)

Bu nedenle, sömürgeciliğin yoğun yaşandığı bu dönemlerde, yerel yönetim (Belediye), dış güçlerin talebi ile bir ihraç ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim ilk belediye İstanbul’da ama öncelikle yabancı sermayenin mekân oluşturduğu Beyoğlu-Galata’da, diğerleri ise yabancı sermaye için önemli oldukları ölçüde liman kentlerinde kurulması bu yaklaşımın önemli bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. (104) Dolayısıyla ki Türkiye’de yerel yönetimler değerlendirilirken, sık sık bunların “köksüz”, “taklit”, “ithal”, “yabancı” olduğu, tarih boyunca bir türlü gelişmediği ya da Batı’daki gibi güçlü olmadığı söylenegelmiştir.

Ortaylı; Türkiye’de merkezileşme ile yerel yönetimlerin yaşıt olduğunu belirterek, bunun nedenlerini üç madde ile şöyle açıklamaktadır:

1. 19. yüzyılın Türkiye sin’de tarımda ve sanayide ortaya çıkan değişiklikler nedeniyle, “İdarenin adamları istekli olsun veya olmasın, mahalli gurupların eyalet yönetimine bir ölçüde katılmaları gerekli” olmuştur.
2. Yerel halkın temsili, bürokrasinin “tek taraflı tasarrufu veya inayetiyle gerçekleşmiş değildir. Merkezi hükümet bu (yerel) gurupları dışlayacak güçte değildi”
3. Reformların yürütülebilmesi için gerekli sayı ve nitelikte eleman yoktu; “tüm sistemi merkeziyetçi bir modele göre yenilemeyen Bab-ı Ali bürokratları, klasik kurum ve kuralların ıslahı ile işe girişmeyi tercih etmiş olmalarıdır.” (105)

O dönemde Anadolu’nun büyük bir kısmında geleneksel yapıyı zorlayıcı sosyal ve kültürel ortamın var olmadığı, hatta yerel feodal beylerin mevcut yapıyı koruma amaçlı direnişleri,

---

102 Ortaylı, a.g.e., (1985), s.21

103 İlber Ortaylı, **Türk İdare Tarihi**, (TODAİE Yayını, Ankara, 1979), s.6

104 Güler, a.g.e., s.112

105 Ortaylı, a.g.e., (1979) s.20- 22

yerel yönetimler geleneğinin İstanbul'un dışına taşınmasına engel olarak değerlendirilebilir (106). Keleş, bu konuda şöyle demektedir:

“Özellikle kentsel yerel kurumlarının Batı'dan alınma kurumlar olmasının etkisi o ölçüde derin izler bırakmıştır ki, Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda belediye ve köy yasalarının yanı başında, yurttaşın yönetime katılma hakkı yasal olarak benimsenmiş bulunmasına karşın, bunun hiçbir zaman “yerinden yönetim ilkesinin kabulü anlamına gelmediği”, özerk yönetim işlere hâkim durumda bulunmasının aradan yüz yıl geçtikten sonra da değişmediği belirtilebilir.” (107)

Görmez de Osmanlı yönetimine yön veren seçkinlerin, yasal iktidar yapısı ve guruplar dışındakileri dikkatle izleyip denetim altında tutmaya özen gösterirken, öncelikle mali konularda yerel temsilcilerin oyuna ve desteğine başvurmak zorunda kaldıklarını, bu nedenle oluşturulan meclislerin yerel yönetim birimi sayılmamakla birlikte, yerel yönetimlerin çekirdeğini oluşturduğunu belirtmektedir. (108)

Güler ise Tanzimat'ın topluma ve devlete rengini veren temel toplumsal ilişkilere dokunmadığını, toplumsal ilişkilerin geleneksel-yasallık çerçevesini yeni bir temele oturtmayı amaçladığını, ilgi odağının da feodal merkezi devlet ile yerel feodal beyler arasındaki egemenlik ilişkileri olduğunu altını çizmektedir. (109)

O dönemde Batı tipi bir yönetim anlayışının gerçekleşmesi; dinsel, askeri ve feodal ilişkiler sonucu güç elde etmiş çeşitli kişilerin, kuruluşların, yönetsel, yargısal ve akçalı her türlü ayrıcalığının ortadan kalkması anlamını taşıyordu. Uygulamaya geçildiğinde, dinsel kurumların vergi bağışlıkları veya ayrıcalıkları kaldırılmadı. Önemli güç odakları olan vakıflar da kapsam dışında kalmakla birlikte, vakıf gelir ve giderlerinin merkezi yönetim ve denetim altına alınması sağlandı. Tanzimat Fermanı ile ilan edilen ilkeler, yerel yönetim temel yapısı için önemliydi. İltizam (Devlete ait vergileri toplama işini üstlenme) sistemini kaldırması, o dönemin sosyal ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde oluşmuş ayrıcalıklı kesimleri için (Başta ayan ve eşraf, Rumeli'de Çorbacılar, huteba, müftü ve imamlar) egemenlik araçlarına ket vurmak anlamı taşıyordu. Bu yüzden o dönem için önemli sayılabilecek yerel meclislerin oluşumu erteleniyordu (110). Oysa “Tanzimat, söz konusu kesimin egemenliklerine son

---

106 Aynı. s.23

107 Keleş, a.g.e., (2006), s.131

108 Görmez, a.g.e., s.87

109 Güler, a.g.e., s.118

110 Aynı. s.120-121

vermediği gibi, onlara bir başka sınıfı ortak etmiyordu. Yaptığı ya da yapamadığı şeyin tam da bu olduğunu anlatabilirse, yeniliğe karşı direncin ortadan kalkacağı biliniyordu”(111)

Kuşkusuz, o dönemin iletişim ortamları bunu olanaklı kılmaktan uzaktı. Yönetimin halkı iyi bilgilendirememesi yönetim zafiyetine neden oluyordu. Yurттаşla iletişim kuramamanın, yurttaşın lehinde olan ıslahat ilkelerinin iyi anlatılamamasının bir sonucu olarak, merkezi ve yerel yönetim geleneğinin yerleştirilmesi, gelecek yüzyıllara öteleniyordu.

Güler, “Tanzimat Hareketi temel toplumsal ilişkilere müdahale etseydi; yerel meclislerin temsil tabanı köylüler dahil tüm toplumsal kesimleri içerecek genişlikte belirlenseydi; yerel yönetimler saltanata karşı toplumsal-siyasal muhalefetin organları olma şansını elde etseydi; ne tür bir toplumsal gelişme yaşanabilirdi? Bu ve buna benzer soruların karşılığı Osmanlı tarihinde yoktur (112)” vurgusunu yapmaktadır.

Bir bütün olarak Osmanlı çağdaşlaşma çabalarına bakıldığında bunların köklü reformlar olmaktan öte, kötü gidişi ve çöküşü önlemeye yönelik çabalar olduğu görülmektedir. Bunun temelinde kuşkusuz, sistemin iç ve dış tehditlere karşı direncinde zorlanma yatmaktadır. “Tebaa” (kul, ümmet toplumu) anlayışından yurttaş / birey merkezli bir temsil ilişkisinin ortaya çıkması zaman elbette hayli zaman alacaktı.

1.1.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Yerel Yönetimlerde Yapılanma

Belediyeler, İl Özel Yönetimi ve köyler olarak idari yapılanma içinde hizmet veren yerel yönetimler, cumhuriyet döneminde çeşitli çalışmalara ve yasal düzenlemelere konu olmuştur. Bu kurumların geçirdiği değişiklikler, izlediği gelişim süreci, büyük ölçüde Türkiye'nin Batılılaşma tarihi ile paraleldir. Savaştan yeni çıkmış, sosyal ve ekonomik anlamda zor koşulların, toplumsal çöküntülerin yoğun bir şekilde yaşandığı ülkemizde, her alanda olduğu gibi yerel yönetimlerin gelişmesine de temel olacak reformist çalışmaların hız kazandığı dikkat çekmektedir.

---

111 Ayn. s.122

112 Ayn. s.122

Cumhuriyet'in ilk Anayasası olan 1924 Anayasası'nda, yerel yönetim anlayışının bugünlere taşınacak olan bazı ilkelerinin şekillendirildiği görülmektedir. Bu şekillendirmede temel olan etkenleri Yıldırım şöyle sıralamaktadır:

1. Yeni kurulan devletin bütünlüğünü korumak endişesi,
2. Cumhuriyet kurumlarının, reformlarının tüm ülkeye yaygınlaştırılması amacı,
3. Devletin milli egemenlik ilkelerine dayanması
4. Halkın, kendi kendini yönetmesi anlamında demokratik devlet prensibi. (113)

Bu etkenler çerçevesinde önce yerel yönetimler oluşturulmuş ancak yerel yönetimler geleneğinin yerleşmesi konusundaki çabalar çeşitli nedenlerle ötelenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, Osmanlı döneminde de böyle bir geleneğin oluşmaması, yerelde demokratikleşememenin ve buna bağlı yerel sorunların bugünlere kadar uzamasının bir nedeni olarak görülmüştür. (114)

Tüm bu tarihsel süreçle ve geç kalmışlıklarla birlikte bugün için durum hergeçen gün yerel yönetimlerin geliştirilmesi ve demokratikleşmesi yönünde yol almaktadır. Bugün için yerel yönetimlere bakıldığında, Türkiye'de yerel yönetim sisteminin üç kademeli olduğu görülmektedir. Bölgesel yönetim biçimi olarak "İl Özel Yönetimi" birinci kademeyi, kentsel ayırımın dikkate alındığı "Belediye" ikinci kademeyi, kırsal ölçekte yerel yönetim biçimi olarak "Köy" son kademeyi oluşturmaktadır. Sistemin karakteristik özelliklerinden biri bu üç kademe arasında yönetsel bir ilişki olmamasıdır. Ancak eşgüdüm, merkezi yönetimin taşra uzantısı olan yöneticiler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Yerel kurumların oluşumu da farklılık göstermektedir. Örneğin bir İl kurulduğunda "İl Özel Yönetimi" kendiliğinden oluşurken, "Belediye" ve "Köy" tüzel kişiliğinin oluşması bazı koşullara bağlanmıştır. Belediye genellikle köy tüzel kişiliğinin değişmesinden doğmaktadır. 1960 yılına kadar tek koşul nüfus ölçeği iken (bu tarihe kadar, 2000'den fazla nüfusa sahip olan yerleşmeler, otomatik olarak belediye tüzel kişiliğini almışlardır) 1960 yılından günümüze kadar (bu sayı 3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye yasası ile 5000 nüfusuna yükseltilmiştir) belediye tüzel kişiliği üç koşula bağlanmıştır. Bunlar:

1. Nüfusun 2000'i aşmış olması,
2. O yerleşmede belediye kurulmasının sosyo-ekonomik kalkınma açısından yararlı olması,

---

113 Turan Yıldırım, **Türkiye'nin İdari Teşkilatı**, (Alkım Yayınevi,1997), s.33

114 Çukurçayır, **a.g.e.**, (2002), s.173

3. Yerel gelirlerin belediye hizmetlerini karşılamaya yeterli olmasıdır. (7469 sayılı ve 4.5.1960 tarihli yasa ile)

Ancak, bu koşullar, oldukça yaygın bir şekilde politik güçlerin de etkisiyle delinmiş, nüfus sayımlarında nüfus şişirme hileleriyle yerel gelirler fazla gösterilmiş, böylece merkezi kaynaklardan daha fazla yarar sağlanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz bu gelişmeler, planlı yerleşme politikalarını olumsuz şekilde etkilediği gibi, yerel yönetimlerin sağlıklı gelişmelerini de önemli ölçüde etkilemektedir.

1.1.2.3. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak; Köy

Cumhuriyet döneminde, yerel örgütlenme kapsamında ilk girişim 1924 yılında Köy Yasası ile yapılmıştır. Bu yasa ile köylerin yönetsel yapısı tüzel kimliğe kavuşmuştur. Cumhuriyet ilan edildikten sonra, ilk düzenlemelerin köylerden başlamasının önemli nedenlerinin başında, o yıllarda nüfusun % 75'inden fazlasının köylerde yaşaması, öte yandan, kalkınmanın köyden ve köylüden başlaması politikalarının benimsenmesidir.(115)

Yerel yönetimlerin en küçük örgütlenme yapısını oluşturan köy yönetiminin, o dönemlerden başlayarak, demokratikleşme bilincinin gelişmesinde önemli dinamik ve fiziksel yapılanma içinde olması gerekirken, bu bilincin bugüne kadar oluşturulduğunu söylemek güçtür. Bunun önemli nedenleri öncelikle 442 sayılı Köy Yasasında, toplumun değişen ve gelişen sosyo-ekonomik yapısına uygun düzenlemelere gidilmemesi, öte yandan yasanın yerelde demokrasi anlayışının yerleşmesi ve gelişmesinden çok, köylerin fiziksel sorunlarının çözümlenmesi, buna ilişkin köylünün bedensel, parasal katılımının sağlanmasını amaçlamış olmasıdır. (116) Köy yönetimi ise, bugün de olduğu gibi, hizmetin sadece merkezi yönetim tarafından getirilmesi gerektiği anlayışı ile “oy kaygısı” içinde olan siyasal iktidarları baskı altına alarak, kırsala ayrılan paylardan olabildiğince yararlanmaya çalışmıştır.

Siyasal iktidarlar da talep edilen hizmetleri yerine getirirken, bir planlama çerçevesinde değil, sadece oy deposu olarak gördükleri bu yerleşim yerlerinde hesapsız ve çoğu kez gereksiz yatırımlar yaparak paradoksal durum yaratmışlardır. Nitekim kalkınma planlarının hepsinde, köy ve köylü sorunları değerlendirilmiş, ekonomik, sosyal ve yerleşimle ilgili “Köy Kent”, “Tarım Kent” gibi projelerle köy kalkınmasında ve kırsala dönük hizmetlerde politikalar

---

115 İbrahim Özefe, “Köy İdarelerinin Sorunları ve Yeniden Yapılanması” **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar**; Ed; H. Özgür, M. Kösecik, (Nobel Yayınları, Ankara, 2005), s.513
116 Aynı.

benimsenmiş olsa da, yönetimi güçlendirici, en küçük yerleşim birimi olarak kırsalda demokratikleşmeyi özendirici yurttaş bilinci yaratacak öneri ve hedeflerin yer almadığı görülmektedir.

1.1.2.4. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak; İl Özel İdaresi

İl Özel yönetimleri, Osmanlı imparatorluğu döneminde, Fransız yönetim sisteminden esinlenildiği biçimiyle 1864 tarihli “Vilayet Nizamnamesi”yle kurulmuştur. Yapılan düzenlemelerle, eyalet sistemi kaldırılmış yerine il düzeni getirilmiştir. Bu yasa illerde genel yönetimin yanı sıra “İl Özel Yönetimi”nin bulunmasını öngörmüştür. Bugün adına İl Genel Meclisi denilen organ kurulmuş, meclis başkanlığına merkezi yönetimce atanan Vali getirilmiştir. 1987 tarihli 3360 sayılı yasa ile değişikliğe uğrayan “İl Özel Yönetimi” kimi düzenlemeleri içermekle beraber, temel yapıda değişiklikler yaratmamıştır. Ancak, özellikle emlak vergilerinin ve yerel kaynakların önemli ölçüde bu yönetimlerden alınıp belediyelere devredilmesinden sonra, tamamen merkezi yönetimin kaynaklarına bağlı kalan il özel yönetimi ve onun önemli organı olan il genel meclisi, önemli fonksiyon kaybına uğramış, zaman zaman kimileri bu yönetimlerin kaldırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. “Oysa bu kuruluşlar bilimsel açıdan, demokratik ve mahalli hizmetleri merkezi idarelerden daha iyi yürütebilecek kuruluşlardır. Bu anlamda da Özel İdareler bir zorunluluğun ve ihtiyacın ifadesidir.”(117)

İl özel yönetimleri, seçimle iş başına gelen bir karar organına sahip, özerk bir yerel yönetim birimi olarak kurulmuş olmasına karşın yönetsel yapılanma ve yerine getirmesi gereken görevler açısından merkezi yönetimin bir organı gibi değerlendirilmiştir. Bu nedenle yurttaşın il ölçeğinde yaşamını (eğitim, sağlık, kültür, spor vb. konularda) büyük ölçüde etkilemesine rağmen, yurttaşın benimsediği ve ilgilendiği bir yerel yönetim niteliği kazanamamıştır. Özellikle ilçelerden gelen seçilmişlerin, bu birimin görev kapsamına giren konularla ilgili yeterince birikime sahip olmaması ve yaptıkları işleri toplumla paylaşmamaları da bu ilgiyi azaltmıştır.

Anayasanın 127. Maddesi bu yönetim kademesi ile ilgili, yurttaşın yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği ifadesine yer vermektedirse de bugüne değin idari ve mali özerklik kapsamında gelişme sağlandığı söylenemez. 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5302 sayılı yasa; gerek Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlatılan Kamu Yönetimi Araştırma

---

117 Tortop, **a.g.e.**, (2006), s.129

Projesi genel raporunda belirtilen öneriler doğrultusunda, gerekse Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda belirtilen koşullar çerçevesinde değerlendirilmiş ve düzenlenmiş bir yasa niteliğindedir. Dolayısıyla, öngörülen yeni düzenlemelerin, şimdiye kadar yerel yönetim birimi olarak fazla önemsenmeyen bir kamu otoritesi olan İl Özel Yönetimini, yerel yönetim sisteminin güçlü bir birimi haline getirmesi beklenmektedir.

Yasanın en çok tartışılan yönü, üniter devlet anlayışının, bu yasa ile önemli ölçüde zedeleneyeceğine ilişkin yaklaşımlardır. Bu yaklaşımın temelinde, kurumun en önemli organı olan İl Genel Meclisi Başkanlığının, merkezi otoritenin atadığı Validen alınıp, seçilmiş üyeler arasından seçilen bir üyeye devir edilmesidir. Yerel yönetimin demokrasi bağlamında gelişmesini sağlayacak bu düzenlemenin, gerek yurttaşlarca gerekse politik düzlemde gerekli olan denetim ve iletişim ortamları hazırlanmadığından, hukuk ve siyaset bilimcileri tarafından ciddi bir biçimde eleştirilmiş ve tartışılmıştır.

Nitekim, gerekli düzenlemenin yarattığı boşluğun pratik hayattaki yansımalarının görülmesi de çok geçmeden görülmeye başlanmış, örneğin bu çalışmanın araştırma alanını da oluşturan Eskişehir'deki yerel gazetelerde sıkça gözlenen "meclis habamam sınıfına döndü", 'mecliste laçkalık' gibi değerlendirmeler⁽¹¹⁸⁾, bu tartışmaların ilk işaretlerindedir.

1.1.2.5. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak "Belediye"

Yerel yönetim birimleri arasında özellikle kentleşme olgusu ile birlikte ön plana çıkan "Belediye"nin çok yakın tarihe kadar uygulama bulan yasası 1930 yılında çıkarılmış ve bu yasayla kentsel hizmetlerle ilgili olan görevler ve yetkiler büyük ölçüde bu kuruluşlara bırakılmıştır.

Çok partili demokratik yaşamla birlikte, serbest piyasa ekonomisine dayalı, dışa açık ekonomi ve siyaset modeline uygun bir yerel yönetim anlayışı da gelişmiştir. Yurttaşın belediye başkanını seçme suretiyle tanışması da bu dönemin bir gelişmesidir.⁽¹⁹⁶³⁾ Bu yeni dönemle birlikte, başkanların siyasal düşünceleriyle değerlendirilmesi gelenekselleşmeye başlamıştır. Belediye başkanının, daha önceki dönemlerde kişiliği daha önemliken, bu dönemden sonra

---

118 **Sakarya Gazetesi**, (25.11.2005), (13.11.2006), (17.11.2006), (6.12.2006)

siyasal kimliği ön plana çıkmış ve artık başkan, kentsel kesimlerin düşüncelerini ve çıkarlarını göz önünde bulundurmamak zorunda kalmıştır. (119)

Başkanların, siyasi otoriteye bağlı olarak seçilmeleri ile birlikte “Güçlü Başkan” imajı da yaratılmaya çalışılmıştır (120). Gücünü iktidara dayayarak reformcu kararlar alabilen, hizmetin hızlı şekilde sunulmasına katkı sağlayan bu imaj, kimilerince olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken, uygulamada özellikle bağlı olduğu politik tarafın güdümünde politikalar üretme eğilimleri, partizanca kadrolaşma, kaynakların ihaleler yoluyla belli kişilere yönlendirilmesi de olumsuz gelişmeler olarak, bugünlere taşınan yerel yönetim kültürünü oluşturmuştur.

Yurttaşın kentsel beklentilerini karşılamak ve demokratik bir yerel yönetim anlayışının yerleşmesini amaçlayan bu yasal düzenlemeler, siyasal ve yönetsel bağlılığın getirdiği tutsaklık ve özerklik anlayışının sistem içinde yer bulamaması nedeniyle, demokratikleşme anlayışını gölgelemiştir. Merkeziyetçi yapının oldukça baskın olduğu, “Türk Kamu Yönetimi” sisteminde, özellikle merkezi iktidarla yerel iktidarın farklı partilerden olduğu dönemlerde ülkeyi önemli sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Çünkü yerel yönetimlerin akçal sorunlarının çözümü yasal olarak merkezi iktidarların elindedir ve farklı partiler söz konusu olduğunda, merkezi iktidar, belediyeleri elinde bulundurduğu akçal güçle etkileyebilmektedir. Bu nedenle özerk yerel yönetim anlayışı ilke olarak benimsenmekle birlikte, merkezi yönetimin denetimini kabul etmiştir. (121) Belediyelerin, bu dönemlerde yaşadıkları dönüşümlerden biri de, “aracı-edilgen” konumdan, “üretici” konuma geçmeyi sağlayacak düzenlemelerdir. Konut yapımı, arsa üretilmesi, birliklerin kurulması örneklerden bazılarıdır. Hedef, belediyelerin kendi kaynaklarını yaratarak, merkezi vesayet yükünü en aza indirmektir.(122) Öte yandan, teknelci ve kurumsal rantları kırmak da önemli bir başka hedefi oluşturmuştur.

Planlı dönem ile birlikte yerel yönetimlerde, idari reform adı altında bir takım girişimler ve düzenlemeler dikkat çekmişse de bu düzenlemelerin yapısal dönüşüm yaratmasından çok, yasa ve mevzuat değişikliğinden öteye geçmediği görülmüştür. Bu düzenlemeler içinde MEHTAP projesi (1967–1971), İdarenin Yeniden Düzenlenmesi İlkeler ve Öneriler (1971), KAYA (1991) projeleri, Türk yerel yönetim tarihinde önemli projeler olarak yer almıştır.

---

119 Metin Kazancı, **1973 Sonrası Belediyeler ve Belediyelere İlişkin Sorunlar**, (Türk İdareciler Derneği Yayını, 3. Baskı, Ankara, 1982), s.238

120 Sedat Azaklı, Hüseyin Özgür, “Belediye Organları ve Organlar Arası İlişkiler” **Yerel Yönetimler Üzerine**, Ed. H. Özgür, M. Kösecik, (Nobel Yayınları, Ankara, 2005), s.297- 298

121 Kazancı **a.g.e.**, s. 248- 251

122 **Aynı.**

Bu projeler ışığında, IV. Beş yıllık kalkınma planı döneminde kurulan “Yerel Yönetimler Bakanlığı” hızlı değişim sürecine paralel gelişen yerel yönetimlerin, yönetsel ve mali tıkanıklıkları gidermek, böylece bu yönetimlere etkinlik ve işlerlik kazandırmak amacıyla kurulmuştur. Ancak bakanlığın istediği yetki ve sorumluluklar sağlanamadığı için, Yerel Yönetimler Bakanlığı başarısız olmuş ve 1997 tarihinde kaldırılmıştır. (123)

Kazancı; “Yerel Yönetimler Bakanlığı”nın ortaya çıkışını, siyasi otoritenin bir uygulamasından çok, toplumsal bir hareketin zorlamasına, toplum katından gelen bir baskıya bağlamaktadır. (124) 1980 dönemine gelinceye kadar geçen süreçte yaklaşımlar “Yerel yönetimde yurttaşı daha etkin duruma getirmeyi, yönetime katkısını arttırmayı, yurttaşı halka yaklaştırmayı içermekle birlikte, yerel yönetimlerin kapitalist düzeni değiştirmede bir araç olarak kullanılması düşüncesine dayanmaktadır.” (125)

1980 askeri müdahalesinden sonra iktidara gelen yönetim, kamu yönetimini küçülterek hizmetlerin piyasalaştırılmasına ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesine çaba göstermiştir. Bu çabaların da yerel yönetimlerin özerkleşmesi, merkezin yerel yönetimler üzerindeki vesayetini azaltılması ve böylece demokratikleşmeye katkı sağlaması açılarından çok büyük değişiklikler getirmemiştir. (126)

Güler’e göre 12 Eylül sonrası uygulamada, genelde yerel yönetimlerin, özelde belediyelerin yetki ve kaynak açısından güçlendirilmesi, beklenen etkiyi göstermemiş, demokrasinin güçlenmesi bir yana, belediyeler birçok şaibe altında kalmışlardır. Belediyeler toplum çıkarlarını savunan demokratik kurum olma yerine, kentsel rantların sermaye sınıflarına daha kolay aktarılmasını sağlayan “aracı-kamusal” kurumlar olmuşlardır. (127) 1980 sonrası gelişmelerde konu ile ilgili dikkat çeken gelişme, 1982 Anayasa’sının 127. Maddesinde ifade bulan ve 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir statüsüdür. Bu yasa ile bazı iller “Büyükşehir Belediyesi” kapsamına alınmıştır. Ancak yasanın Büyükşehir ile ilçe belediyeler arasında görev, kaynak ve yetki dengesini sağlayamaması nedeniyle yine çeşitli yönetsel kargaşalar yaratılmıştır.

1988 yılında bazı çekinceler koyularak kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel yönetimlerde demokratikleşme girişimlerinin henüz sonuç vermediğinin, Avrupa

---

123 Keleş, a.g.e., (2006), s.448

124 Kazancı, a.g.e., s.46

125 Keleş, a.g.e., (2006), s.454

126 Sallan Gül Songül, **Sosyal Devlet Bitti, Yaşamın Piyasa**, (Etik Yayınları, İstanbul, 2004), s.37

127 Güler, a.g.e., s.251-264

Topluluğu uyum sürecinde özerk, güçlü, katılımcılığı öngören yerel yönetim reformunun, gerekliliğinin göstergesi olmuştur. 1988 yılında başlatılan bu yönlü çalışmaların en önemlisi, daha önce de sözü edilen Kamu Yönetimi Araştırma Projesidir. DPT tarafından TODAİE'ye hazırlatılan “Genel Rapor” ve “Yerel Yönetimler Araştırma Gurubu Raporu” bu projelerin içeriğini oluşturmuştur. Raporda; yerel yönetimlerin yönetsel özerkliğinin olmadığı, yurttaşın katılımının ve yönetsel saydamlığın, dolayısıyla yerel yönetimlerin demokratik niteliklerinin yetersiz olduğu belirtilmekte ve yerel yönetim kuruluşlarının yerel kamu hizmetlerini yürütme ve karar alma yetkisi açısından ve mali yönden güçsüz olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca yerel yönetim kuruluşlarının toplumun beklentilerini karşılayacak ölçüde etkili ve verimli hizmet üretmediği de ifade edilmektedir.(128)

Koalisyonlar dönemi bitiminden sonra iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yasaları meclisten tek başına geçirebilecek sayısal gücü, yerel yönetimler açısından, yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır. 2004 yılı içinde meclisten geçirilen “İl Özel İdare Kanunu”, “Belediyeler Kanunu” ve “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” bu yapılanmada, yeni ve tartışmalı dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu yasalardan “İl Özel İdaresi Kanunu” Cumhurbaşkanı tarafından çeşitli maddelerinin tekrar görüşülmesi için TBMM'ye iade edilmiş, yasa bazı değişikliklerle 24.3.2005'te 5302 sayılı yasa olarak yürürlüğe girmiştir. Cumhurbaşkanı, önemli sayıda maddenin iptali için Anayasa Mahkemesine gitmiştir. Bu görüşmeler halen de devam etmektedir. 5272 sayılı Belediyeler Kanunu ise Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasanın 88. ve 148. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiş, yeni yasa Anayasa Mahkemesinin görüşleri ışığında, 3.7.2005'te 5393 sayılı “Belediyeler Kanunu” olarak yürürlüğe girmiştir. Muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu yasanın iki maddesi ile ilgili Anayasa Mahkemesine başvurusu bulunmaktadır.

“Büyükşehir Belediyesi Kanunu” ise 10.7.2004 tarihinde 5216 sayılı yasa olarak uygulamaya girmiştir. Bu yasa ile ilgili olarak, mücavir alan sınırlarının genişletilmesinin ilişkin ve “pergel yasası” olarak tanımlanan maddelerin henüz uygulama alanı bulamaması ve yeni yetki kargaşası yaratması açısından tartışılmaktadır.

1.1.2.6. Yeni Yerel Yönetimler Yasasının Demokratikleşme Bağlamında

Değerlendirilmesi

Yerel yönetimlerle ilgili son dönemde yürürlüğe giren yaslarda ve mecliste görüşülmesi beklenen tasarılar, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının maddelerine uyulması yönünde çaba harcandığı dikkat çekmektedir. Keleş, bu çabaları şöyle sıralamaktadır;

1. Kamu hizmetleriyle ilgili görevlerin olabildiğince halka en yakın yönetim basamaklarınca yerine getirilmesi,
2. Katılımcılığın özendirilmesi,
3. Saydamlık, hesap verilebilirlik, bilgi edinme ve kamuoyunu bilgilendirme,
4. Yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin, merkezi ya da bölgesel başka yönetim basamaklarınca azaltılıp sınırlandırılmayacağı,
5. Yerel Yönetimlerin aralarında işbirliği yapmakta ve dış ilişkilerinde, yasalar çerçevesinde özerk olmasına yönelik çabalar. (129)

Kuşkusuz, yurttaşın yaşam alanını etkileyen yeni yasaların, demokratikleşmeyi özendirici yeni maddeler içerdiği, İl Özel İdaresi Yasası ve Belediyeler Yasasında, özellikle katılımcılık açısından ortak nitelikte hükümler yer aldığı görülmektedir. Ancak; uygulamada işliğin, nasıl ve hangi boyutlarda gerçekleşeceği yönünde akademik çalışmalara gereksinim olduğu da bir gerçektir. Katılımcılığı özendirici bazı hükümleri, her iki yerel yönetim birimi açısından, ortak maddeler şeklinde değerlendirmek gerekirse, şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1. Yurttaşın, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye hakkında bilgilenme ve belediye yönetiminin yardımlarından yararlanma hakları (Belediye Yasası 13. Madde)
2. Meclisin mutlak toplantı yeri dışında toplanmasının zorunlu olduğu durumda, toplantı yeri ve zamanının belde halkına duyurulması, meclis toplantılarının açık olduğu (Belediye Yasası Madde 20), (İl Özel İdaresi Yasası Madde 12)
3. Gündemin çeşitli yöntemlerle yurttaşa duyurulması (Belediye Yasası Madde 21),(İl Özel İdaresi Yasası Madde13)
4. Kesinleşen meclis kararlarının “özetlerinin” yedi gün içinde yurttaşa duyurulması. (Belediye Yasası Madde 23), (İl Özel İdaresi Yasası Madde 15)

5. İhtisas komisyonlarının raporlarının aleni olduğu, raporların çeşitli yollarla yurttaş duyurulması ve isteyenlere bu raporların belli ücret karşılığı verilmesi (Belediye Yasası Madde 24),(İl Özel İdaresi Yasası Madde 16)
6. Strateji planları ve performans planlarına ilişkin olarak üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinden görüşlerinin alınması. (Belediye Yasası Madde 41), (İl Özel İdaresi Yasası Madde 31)
7. Belediyeler ve İl Özel Yönetimleri, sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede (İl Özel Yönetimi İlde) dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinliği ve verimliliği arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulaması (Belediye Yasası Madde 77), (İl Özel İdaresi Yasası Madde 65)
8. Belediyeler Yasası 76. Madde de kent yaşamında; kent vizyonunun ve yurttaş bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetimi gerçekleştirmek için kent konseylerinin oluşturulmasını öngörülmektedir. “Belediyeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının katılımıyla oluşan kent konseylerinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.” Madde bu biçimiyle de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda öngörülen “vatandaşlardan oluşan meclisler” öngörüsünü gerçekleştirmektedir.(130)

Buraya kadar, küreselleşme kavramını ve küreselleşmenin demokrasi bağlamında dönüşümleri, demokrasi ve özellikle yerelde demokratikleşmenin, küreselleşme olgusu içinde nasıl anlamlar kazandığı, Türkiye’nin bu süreçten hangi boyutlarda etkilendiği aktarılmaya çalışılmıştır.

Kuşkusuz, küreselleşme olgusu ve bunun yansımaları, kitle iletişim araçlarının gelişimi ve paralelinde geliştirilen kuramlardan ayrı anlamlandırılmaz. Dolayısıyla çalışmanın devam eden İkinci Bölümü’nde kitle iletişim araçları küreselleşme süreci ile birlikte ele alınacak, bu

araçların genelde toplumsallaşma özelde demokratikleşme olgusu üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılacaktır.

1.1.3. Kitle İletişim Araçları ve Kitle İletişim Araçlarının Demokratikleşme Perspektifi

Küreselleşme ister modernleşme sürecinin bir olgusu olarak değerlendirilsin, isterse karşıt düşünce olarak kapitalist çıkarlar uğruna uluslararası ekonomik, kültürel ve siyasal bütünleştirme çabası olarak değerlendirilsin, evrensel boyutta karşı durulamaz bir yeni dünya düzeninin tartışmalarını uluslararası gündeme oturtmuştur. Yeni dünya düzeninin ya da farklı bakışla düzensizliğinin bu denli güçlü yol alışında ve ülkelerin gündeminde ağırlıklık bir biçimde kendini hissettirmesinde en büyük payı kuşkusuz kitle iletişim araçları almıştır.

Küreselleşmenin temel politikalarının ortaya çıkardığı genel görüntü Alankuş'un da belirttiği gibi Batı kaynaklı bir "tektipleş(tir)me" girişimi olduğu yönünde sağlam dayanaklar bulunmaktadır.(131)

İnsanlar kendilerine sunulan dünya nimetlerinden yararlanırken, var olan sisteme ve düzene uyumlu bireyler yaratmak için 'sahiplik' duygusunu ve 'kendileri için' bir dünya fikrini de onlara aşlamak gerekmektedir. Modern insan, kendine sunulan kültürü okuduğu kitaplar ve sinemadan, radyo-televizyon gibi kitle iletişim araçlarına, giyim kuşamından kendi kalesi olan evine kadar her yerde yaşamakta ve öğrenmektedir. Bu sürecin içindeki birey doğal olarak sürekli bir biçimde, kendisi için kurulmuş bir düzende yaşadığını düşünmektedir. Kültürel alandaki bu birbirine benzemeler küreselleşmenin bir ayağını oluştururken diğer ayağı olan ekonomik alanda da özellikle çok uluslu şirketlerin varlığıyla sürekli yer değiştiren bir sermaye hareketi ortaya çıkmaktadır." (132)

Küreselleşme dinamikleri, kapitalizmin gelişim çizgisi içerisinde, özellikle 1960'lı yıllardan sonra önemli akışkanlık yaratmıştır. İletişim ve bilgi teknolojisindeki hızlı ve o denli etkili gelişmeler, ideoloji / dünya görüşlerini, para / sermaye hareketliliğini ve teknoloji kullanımını önemli ölçüde etkilemiştir. Ortaya çıkan sonuç, Mc.Luhan'ın ifadesi ile, insanların, mekan ve zamana ilişkin kavrayışlarının derinden etkilenecek yaşadıkları, "küresel köy" dür. Artık, dış dünyayı algılamada, Gutenberg Galaksisi'nin buyrukçu özellikleri silinmekte, daha önceki

---

131 Sevda Alankuş, **Medya ve Toplum**, (IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005), ss.24-25.

132 <http://www.karizmadergisi.com/dosya.php?id=15&s=20>

doğallığa (kabile dönemine) dönüş başlamaktadır. Bu düşünüre göre, toplumların evrensel gelişim sürecinde temel unsur iletişim teknikleri ve bunların farklılaşmasıdır. (133)

Kitle iletişim araçlarının bireyler ve kurumlar ile toplum ve kültür üzerinde belirleyici, yönlendirici, kanaat oluşturucu, bilgilendirici ve benzeri daha bir çok önemli etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle tarihsel, politik ve ekonomik güç peşinde koşanlar için kitle iletişim araçlarının denetimi ve / veya sahiplenme önemli bir avantaja dönüşmüştür.

1.1.3.1.Genel Olarak Kitle İletişim Araçları ve İşlevleri

Birey doğduğu andan itibaren çevresiyle sürekli iletişim, etkileşim içine girer. Bilinçsizce çevresini etkilemeye, değiştirmeye; yine bilinçsizce etkilenmeye, değişerek çevresine uyarlanmaya başlar. Bu çift yönlü etkileşim, hayat boyu sürer. Birey yaşadığı sürece zekâsını, kültür ve birikimini, kişiliğini iletişim alışkanlıklarını ve iletişim çabalarını ortaya koyar. Duygu ve düşüncelerini başkalarıyla yine iletişim yoluyla paylaşır. Anlamak, anlatmak, öğrenmek, başkalarına ulaşabilmek için de iletişime başvurur.

İnsanın var olması ile ortaya çıkan iletişim olgusunun temelinde, paylaşma ihtiyacının giderilmesi gerçeği yatmaktadır. İlk çağ insanının mağara duvarlarına yaptığı çizimlerle başlayan etkileşim, iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle baş döndürücü değişimler yaratmış, toplumda enformasyon hacmi genişleyerek herkes için ulaşılabilir hale gelmiştir.

İnsanoğlu, var olduğu günden bugüne dek iletişim kurmak için çeşitli araçlara başvurmuştur. Kendi gelişimine paralel olarak kullandığı araçlar da gelişmiş; sürekli gelişen iletişim araçları birbirini tamamlamış; ancak birisi diğerinin yerini alamamıştır. Teknolojik gelişimin tabii sonucu olarak gelişen ve elektronikleşen iletişim araçları, iletişime sürat ve kolaylık sağlamakla kalmamış; aynı zamanda iletişimi, kitle iletişimine çevirmiştir. Günümüzde posta, telgraf, telefon, faks gibi haberleşme araçları; gazete, radyo, televizyon, sinema, reklamlar, popüler kitaplar, popüler müzik gibi kitlesel iletişim araçları; uydular, bilgisayarlar (internet ve elektronik posta) birer iletişim aracı olarak iletişimin ayrılmaz parçaları durumuna

gelmiştir.(134) Dolayısıyla bu anlamda kitle iletişim araçlarını, genel bir tanımla “kitlesele bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar” (135)olarak tanımlanmak mümkündür.

Günümüzde toplumsal var oluşu gerçekleştirerek ortaklık yaratmak, bu var oluşu ve ortaklığı sürdürebilmek için kitle iletişimine; dolayısıyla da kitle iletişim araçlarına duyulan ihtiyaç hergeçen gün artmaktadır Çünkü kitle iletişim araçları, uzmanların ortak bir noktada birleştikleri üzere, sahip olduğu özellikleriyle alıcı kitlesi üzerinde yarattığı etki ve etkileşim süreci sonunda toplumsallaştırmayı gerçekleştirmeye muktedir araçlardır. McQuail’e göre kitle iletişim araçları; toplumda etki, denetim ve yeniliklerin araçları olarak güç kaynağı; çoğu toplumsal kurumun çalışması için gerekli bilgilerin kaynağı ve aktarım aracıdır. Ulusal ve uluslararası toplumsal yaşamın yer aldığı bir konum bir arena görünümündedir. Etkili performans sergileme için şöhrete giden yoldur. Toplumun ve gurupların değerlerinin oluşturduğu, saklandığı ve açıkça görünür kılındığı temel bir kaynaktır.(136) Farklı kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte, bu araçlarla ilgili olarak geliştirilen kuramlar ve yapılan araştırmaları da doğal olarak çeşitlendirmiştir.

Türkoğlu, kitle iletişim araçlarının özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- “1. İzleyici kitle genişdir; yalnızca belirli bir guruba değil, yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası topluluklara seslenir. Sosyal statüsüne göre herhangi bir farklı yaklaşım oluşturmadan, çok sayıda insana aynı iletiyi, aynı anda ulaştırabilmektedir.
2. Kitle iletişimi kamusaldir, içeriği herkese açıktır; üyelik esasına göre işlemez.
3. Kitle iletişimi karmaşık biçimsel kurumları gerektirir; kamusal ve ticari yayın kuruluşlarının düzenlenişinde toplumsal ve siyasi yapı gözetici ve belirleyicidir.
4. Kitle iletişim araçları, yayınları ile belirli bir süreklilik ve düzenlilik (yayın periyodu) gösterir.
5. Kitle iletişim araçları, sürekli ve düzenli yayınları ile toplumda kendilerine karşı bir talebin oluşmasına neden olurlar; bu talep, zamanla alışkanlığa, hatta ihtiyaca dönüşür.
6. Kitle iletişim araçları ile aktarılan iletiler, belge niteliği ve değeri taşıdığı için inandırıcılık ve alıcıyı ikna etme özelliğini de kazanmaktadır.

---

134 Tim O’Sullivan, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery , Ed.: John Fiske, **Key Concepts in Communication And Cultural Studies**, (Routledge: Londra, 1994), s.172

135 Özkök, **a.g.e.**, s.93

136 Denis McQuail, **Mass Communication Theory: An Introduction**, (Sage Publications, Londra,1994),s.1-30

7. Kitle iletişim araçları, iletiyi olay anında aktarabilme özelliğine sahiptir. “aynı andalık” özelliği, coğrafi sınırları aşar.
8. Kitle iletişim araçları ile gerçekleşen iletişim sürecinde, geri besleme imkânı yoktur; bu nedenle, alıcının tepkisi anında ölçülememektedir.” (137)

Kitle iletişim araçlarının fonksiyonları üzerinde ilk kez duran LASWELL (1960), bilgi verme, ikna etme ve toplumsallaştırma fonksiyonlarından söz etmektedir. Charles WRIGHT (1961), kitle iletişim araçlarının bu fonksiyonlarına eğlendirme fonksiyonunu eklemiştir; Kenneth BOULDING (1962) ise bu fonksiyonların yanı sıra, malları tanıtmaya fonksiyonunun önemini vurgulamıştır (138). McQuail kitle iletişim araçlarının işlevlerini toplumsal ve bireysel olmak üzere iki başlık altında toplar. Toplumsal işlevleri de kendi içinde beş başlıkta ele alır. Buna göre iletişim araçlarının toplumsal işlevleri;

- “1. Toplum ve dünyada yer alan olaylar ve gelişmelerle ilgili bilgi sağlama, güç ilişkilerini gösterme, yenilik, uyum ve ilerlemeyi kolaylaştırmanın yer aldığı enformasyondur.
2. Olayların ve enformasyonun anlamını açıklama ve yorumlama, kurulu otorite ve sosyal normlar için toplumsal destek ve sosyalizasyonu sağlama, ayrı faaliyetleri koordinasyon, paylaşma oluşturma ve öncelikle belli görece statüleri düzenlemenin yer aldığı korelasyon yani bağlantıdır.
3. Egemen kültürü ifade etme, alt kültürleri ve yeni kültürel gelişmeleri tanıma, değerlerin yaygınlığını iletme ve sürdürmenin yer aldığı devamlılıktır.
4. Bir rahatlama aracı olma, sosyal tansiyonu düşürmenin yer aldığı eğlencedir.
5. Siyaset, savaş, ekonomik gelişme, çalışma ve bazen din ekseninde toplumsal hedefler için savaşma anlamını taşıyan seferberliktir.

Kitle iletişim araçlarının bireysel işlevlerini ise dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

1. Yoğun enformasyon ortamıyla ilgili olaylar ve şartlar, toplum ve dünya hakkında bilgi almak, pratik sorunlar ya da fikir ve karar tercihlerinde öneriler aramak, merak ve ilgiyi tatmin, öğrenme ve kendini eğitmek.
2. Bireysel değerler için ortak birleştirici noktalar bulmak, davranış modelleri tespit etmek, medya yoluyla diğer değerlerle özdeşleşmek, kendi anlayışını kazanmak.

---

137 Nurçay Türkoğlu, **Toplumsal İletişim, Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar**, (Babil yayınları, İstanbul, 2004), s.67-68

138 AZİZ, Aysel, **Toplumsallaşma ve Kitle İletişim**, A.Ü.B.Y.Y.O. Yayınları, no.2, Ankara, 1982), s. 2

3. Sosyal etkileşimle, diğer bireylerle özdeşleşmek ve toplumsal aidiyet duygusu kazanmak, gerçek hayat için bir arkadaş bulmak, sosyal rolleri yerine getirmeye yardım etmek, aile, arkadaşlara ve topluma bağlanmak için kuvvet vermek.
4. Sorunlardan kaçmak, uzaklaşmak ve rahatlamak, eğlenmektir.” (139)

AZİZ (1982), RIWERS ve SCHRAMM (1969) ise kitle iletişim araçlarının fonksiyonlarını şöyle sıralamaktadırlar;

- “1. Haber verme, eğitime, eğlendirme,
2. Dış dünyayı görmemizi sağlama,
3. Kültürün toplumumuzdan, bizden sonraki toplumlara ve nesilden nesile geçişini sağlama,
4. Eşya ve hizmetlerin tanıtılmasına, satılmasına yardım etme,
5. Dışımızda oluşan fırsat ve çağrılara karşılık verme ile sosyal hareketlerde genel rızaya ulaşma arasında bağ kurmamıza yardım etme" olarak sınıflandırmıştır.”(140)

Kitle iletişim araçları, bu fonksiyonları gerçekleştirirken doğal olarak alıcı üzerinde de bir etki yaratır. İletişim, her şeyden önce bir bilgi alışverişidir. Bu alışverişten amaçlanan da anlamak, anlatmak, öğrenmek ve eğitim görmek ihtiyaçlarının giderilmesidir. Bu ihtiyaçların giderilmesi amacıyla başlatılan iletişim sürecinin sonunda yaşanan olgu, etkileme ve etkilenme; yani etkileşimdir. Usluata, kitle iletişim araçlarının etki alanlarını şöyle sıralamaktadır:

- “1. Fert, grup ya da örgüt düzeyinde etkilenme,
2. Sosyal kurum düzeyinde etkilenme,
3. Toplum düzeyinde etkilenme,
4. Kültür düzeyinde etkilenme" olarak gruplandırmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının etkileri fert açısından ele alındığında ise;

1. Bilgi ya da görüşü kapsayan etkiler,
2. Tavır ya da duyguyu kapsayan etkiler,

---

139 McQuail, (çev.A.H.Yüksel) **a.g.e.**, ss. 75-79

140 Aziz,**a.g.e.**, s.2

3. Davranış üzerine etkiler" olarak üç ana başlık altında inceleniyor (141)

Kitle iletişim araçlarının etki türleri ise şöyle sıralanmıştır:

“1.Tavır ile düşünce değişiklikleri,

2.Ferdî ve toplu tepkiler,

3.Gündem belirleme,

4.Toplumsallaştırma,

5.Denetim,

6.Gerçeği tanımlama,

7.Egemen ideolojinin sürdürülmesi" olarak sınıflandırılmaktadır (142).”

Kitle iletişim araçlarının işlevleri ile ilgili geniş kapsamlı bir başka değerlendirme ise UNESCO tarafından hazırlanan ve “MacBride Raporu” olarak bilinen çalışmadır. MacBride’in “Birçok Ses Tek Bir Dünya” isimli raporunda belirttiği gibi iletişimin işlevleri sekiz başlık altında toplanmıştır.(143) Bunlar;

1- Habercilik,

2- Toplumsallaştırma,

3- Güdüleme,

4- Tartışma-diyalog,

5- Eğitim,

6- Kültürel geliştirme,

7- Eğlence,

8- Bütünleştirme, işlevleridir.

Bunlardan habercilik işlevi, kitle iletişim araçlarının en temel ve en bilinen işlevidir. Bu işlev bilgi aktarma işlevi olarak da değerlendirilebilir. Gazetelerin sayfalarında, radyoların ve televizyonların haber saatlerinde verdikleri bilgiler bu işlevin bir göstergesidir. Ülkede ve

---

141 Ayseli Usluata, **İletişim**, (İletişim Yayınları, İstanbul, 1984), s. 84

142 **Aynı**.

143 Nurettin Güz, **Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları**, (Nobel Yayınları, Ankara, 2005), s.14-16

dünyada meydana gelen olayları yurttaşlara aktararak, bu sorunlar konusunda toplumsal görüş oluşturulmasını sağlarlar.(144)

Toplumsallaştırma işlevi ise, günümüzün heterojen yapıları toplumlarında bireylerin bir arada yaşamlarının sağlanabilmesi için toplumsal değerlerin yani kültürün, yayınlar aracılığı ile alıcılara iletilmesidir. Toplumsallaştırma işlevine bağlı olarak kitle iletişim araçları toplumun amaçlarını belirterek çeşitli değerleri canlı tutar, yüceltir ve güdüler. Bağımsızlık, özgürlük, insan hakları gibi değerler buna örnek verilebilir. Tartışma-diyalog işlevi, kitle iletişim araçlarının gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde toplumun çıkarlarını, bu çıkarlar doğrultusunda hareket edilip edilmediğini gösterir. Diğer bir deyişle, kamuoyu oluşturma işlevi görür. Bu işlevi ile toplumda güçlü kişilere karşı eleştiri rolünü oynar. Eğitim işlevi, toplumsallaştırma işlevi ile bağlantılıdır. Topluma yeni üyeler kazandırma, bunları toplumun kültürel değerleri ile eğitme bu işlev içerisindedir. Böylelikle okulların tek bilgi kaynağı olma özelliği de azalır. Bir toplum sanatsal ve kültürel yapılarını kitle iletişim araçları ile yaymak suretiyle bunları korur. Böylelikle de kültürel geliştirme işlevi yerine getirilir. Kitle iletişim araçlarının bir diğer işlevi ise eğlendirmedir. İnsanları, evlerine yorgun geldiklerinde rahatlatmak, dinlendirmek için çeşitli yayınlar sunarlar. Bunların içeriği televizyonda spor, eğlence, magazin programları olabileceği gibi radyolarda da şiir, yarışma vb. yayınlar olabilir. Kitle iletişim araçlarının bütünleştirme işlevi, toplumsallaştırma, eğitim, kültürel geliştirme işlevleriyle paralellik gösterir. Bu işlevi ile, birey ve grupların birbirlerini tanımalarına, farklı kültürler arasındaki çatışmaları hafifletmeye yardımcı olur. (145)

Kuramcılar kitle iletişim araçlarının etkilerinin yurttaş ve toplum açısından ne yönde olduğu konusunda tartışmalarını sürdürmekle beraber, yaygın görüşün; kitle iletişim araçlarının, bilgi, görüş ve düşüncelerin paylaşılmasını sağlayan; sosyal örgütlenmeyi güçlendiren; kamuoyu oluşturan; insanın anlama, anlatma, öğrenme ve eğitim görme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan; insan ilişkilerini değiştirip geliştiren; yeni davranış ve tutum kalıplarını, görüş ve düşünce akımlarını yaygınlaştıran en etkin iletişim araçları olduğu yönündeki yaklaşımlardır (146). .

---

144 Aynı. s.14

145 Aynı. s.15

146 Özkök, a.g.e., s.90-93

1.1.3.2. Kitle İletişim Araçları ve Demokrasi

Toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yurttaşların, siyasal gelişmeler ve bu gelişmelerin içinde aktörler olarak yer alma konusunda kişilerarası iletişime olan bağımlılığını azaltmıştır. Yurttaşlar, bizzat yaşayarak öğrenmedikleri olay ve olguları, büyük ölçüde, medya aracılığı ile ve medyanın yansıttığı biçimde, onlar tarafından yapılan tanımlamalara göre yeniden ve “inşa” yoluyla kavrarlar.(147)

Küreselleşme olgusu, kitle iletişim araçlarında gelişmeler, bir taraftan iktidar gücünü elde bulunduranlara bu araçların ideolojik aygıt olarak kullanılmasına olanak tanırken, öte yandan iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan baş döndürücü gelişmeler bilgi açığının kontrolsüz bir şekilde (internet, e-posta ve paralelinde gelişen yurttaş gazeteciliği ile..) giderilmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla bu paradoksal durum, bu araçların kimlerin elinde olduğunu, üretim ilişkilerinin boyutlarını da önemli kılmaktadır. 20. yüzyılın bir ürünü olarak iletişim devrimi, öngörülenin çok ötesinde bir hayat standardı ortaya koyarken, siyasal sistemin yeniden yapılanmasında ve toplumsal yaşamda kitle iletişim araçları belirleyici roller üstlenmişlerdir. Kitle iletişimi için uyduların kullanılmaya başlanması ile birlikte iletişim alanında ulusal sınırlar ve egemenlik kavramları anlamını yitirmeye başlamış, uluslararası iletişim de farklı boyutlar kazanmıştır. İletişim alanında kullanılan yeni teknolojiler öğrenme kavramını da değiştirmiş, öğrenmeyi herkes için olanaklı hale getirmiştir.(148)

Bu bağlamda, toplumsal sorumluluk içeren bu araçların şeffaflığı ve nesnelliği de önem kazanmaktadır. Gücü tartışmasız kabul gören bu araçların siyaset ve ekonomi üzerinde etkinliği de ister istemez medya kuruluşlarının gözde kurumlar olmasını sağlamaktadır.

Mills, “İktidar Seçkinleri” adlı çalışmasında; bir kitle toplumunda, kitle iletişim araçlarının alıcı bireyleri yalnızca kitle iletişim tüketicisi olarak gören uygulamalarının toplumda bir çeşit psikolojik bilgisizliğe yol açtığını söylemektedir. Mills’e göre kitle iletişim araçları bugün yalnızca bilgi ve haber vermekle kalmayıp, dolaysız bilgi edinilebilecek yaşam dönemlerine de yön vermektedir. Mills, şöyle devam etmektedir:

“Dış gerçeklik kitle iletişim araçları tarafından oluşturulmaya başlanmıştır. Bu araçların basmakalıp şeklinde biçimlendirilmiş olguları, kişilerin deneyimlerden

147 Raşit Kaya, ”Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar”, **Medya, Toplum, Siyaset**. Ed.: K.Alemdar, (Afa Yayınevi, İstanbul, 1999), s.24

148 John Fiske, **Medya, İktidar, İdeoloji** “Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri”, çev. Mehmet Küçük, (Ark Yayınevi, Ankara, 1994), s.37

çıkarımlarının önüne geçmiştir. Kitle iletişim araçları arasında gerçek bir rekabet olması halinde bireylerin haber ve bilgileri karşılaştırarak doğru değerlendirme yapabilmeleri beklenir. Oysa insanlar taşıdıkları değer ve kanaatlere uygun olan kitle iletişim araçlarını kullanmakta, kendi düşündüğünden farklı içeriğe sahip araçlara yönelmemektedirler. Diğer yandan kitle iletişim araçları görünürde bir rekabet ortamı yaratarak, içinde buldukları toplumsal sisteme bağlı olarak, standartlaştırılmış konuların ilgi çekici sunumlarını yapmada birbirleriyle rekabet etmektedirler. Kitle iletişim araçları dış dünya algılanmasında bir yön çizmekle kalmayıp, bireylere yeni kişilikler de benimsetebilmektedirler. Öte yandan “özel yaşam” alanına giren kitle iletişim araçları, bireyin tek başına edinmeyeceği kadar çok bilgi ve haber vermesine karşın, üstlenir gibi göründükleri eğitim işlevini yeterince yerine getirdiği söylenemez.” (149)

Mills modern toplumlarda bireylerin daha kolaylıkla yönetilebilecekleri kitleleşmeye doğru güdümlenmesinde, kitle iletişim araçlarının ne denli etkin olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Kuşkusuz bu güdümlenmenin “iktidar seçkinleri” diye nitelendirdiği, politik, sermaye ve askeri çevrelerden gelen kimselerden oluşan kesim adına gerçekleştirdiğini eklemek gerekmektedir.(150)

Kitlenin gerçek dünyadan koparıldığı yönünde eleştirilerin ötesinde, medyanın ideolojik boyutu ve iletilerin yeniden yapılandırılarak kitleye ulaştırıldığı yönünde görüşler sıkça söylenegelmiştir. Bu görüşlere göre dış dünyada meydana gelen olaylar seçilerek ve şekillendirilerek sunulmaktadır. Mesajı sunan kaynağın değerler sistemi bu biçimlemede önemli rol oynamaktadır. Mesajların arkasındaki ideoloji tercih yapanların insayatifî dâhilinde alıcılara ulaştırılmaktadır.(151)

Habermas, bu noktada sadece kitle iletişim araçlarını değil aynı zamanda siyasal sistemi de eleştirmektedir. Seçimler kamusal tartışma ortamları yaratmak yerine, daha çok onaylama biçimi almıştır. Karar mekanizmalarının başında bulunanlar kendi düşünce ve uygulamalarını meşrulaştırmak için seçimi bir araç olarak kullanmaktadırlar. Habermas’ın yaklaşımının önemi, öncelikle demokratik siyasetin kurumları ve pratikleriyle kitle iletişim araçlarının kurum ve pratikleri arasındaki sıkı bağ üzerinde odaklaşmış olmasında yatmaktadır.(152)

Granham’a göre Habermas’ın yaklaşımlarında; giderek gelişen küreselleşme olgusu ve paralelinde büyüyen “ekonomik güç merkezleri ulus-devletin sürekli altını oymakta,

149 C.Wright Mills, **İktidar Seçkinleri**, Çev. Ünsal Oskay, (Bilgi Yayınları, Ankara,1974), s.426
150 **Aynı.**

151 Philip Rayner, Peter Wall, Stephen Kruger, **Media Studies** The Essential Introduction, Routledge Taylor, (Francis Group, London and New York, 2003), s.81

152 Nicholas Granham, **The Media and Puplic Sphere** Cev. Sevda Alankuş ve H.Tuncel, <http://ilef.ankara.edu.tr/id>, s.1-8

dolayısıyla ulus-devlet siyasal yapısı içerisinde vatandaşlığın alacağı biçim ve iletişimle siyaset arasındaki ilişkinin niteliği gibi geleneksel sorunlar yeniden gündeme getirilmektedir. Böylece, modern dünyada niteliği artık değişmiş olan siyaset ve iletişim ilişkisiyle vatandaşlık tanımı üzerinde yeniden düşünmek zorunda bırakılıyoruz.” (153)

Yurttaş olarak, karmaşık süreçler içinde, pembe diziler, romanlar, filmler, şarkılar vb.den oluşan iletişim süreci içinde ve onların aracılığıyla oluşmuş kimliklerimizle kazandığımız veya kazanmaya çalıştığımız demokratik teori ve pratiklerimizle iletişim teori ve pratiklerimiz arasında bir uyumsuzluk yaşanmaktadır. (154)

Konuya başka bir eleştirel yaklaşım Althusser'den gelmektedir. Althusser'e göre; kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran devlet veya yönetim; iktidarlarını devam ettirmek için bu araçları ideolojik aygıt olarak kullanmaktadırlar. İdeoloji yaymada kullanılan aygıtlar devletin olabileceği gibi özel sektörün de olabilir. Devletin hem baskıcı aygıtları hem de ideolojik aygıtları vardır. Ama aralarında kesin sınır yoktur. İdeolojik çaba hem kullanılan aygıtta hem de onun eylem ve işleminde konuşlanmıştır ve yaşam pratiğiyle birlikte yürür. (155) .

İtalyan aydın Gramsci, materyalist Marksist kuramı "ideoloji" alanı içerisinde daha da genişletir. Ülkesinin faşist yönetimi tarafından tutuklanmasının ardından hapisaneden yazdığı yazılarında Gramsci, toplumun üst yapısı üzerinde önemle durur ve onun ideoloji üreten kurumlarını anlam ve güç düzeyindeki mücadele içinde değerlendirir. Gramsci'nin ideolojik hegemonya kuramına göre kitle iletişim araçlarını yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını (kendi felsefelerini, kültürlerini ve etik değerlerini yayarak) sürdürmekte kullandıkları araçlardır. Bu araçlar gerekli öğeleri bireylerin bilincine, başka türlü orada asla yer alamayacak şekilde öylesine yerleştirirler ki bilinç onları asla ret edemez. Çünkü bu öğeler söz konusu toplumsal kültürde olabildiğince derin bir paylaşım alanına sahiptirler. Gramsci'nin çökelti olarak adlandırdığı, geçmişten bırakılan izler bizim toplumsal ortak duyumuzu oluşturur. Bu ortak duyu sorgulanamazdır, her zaman hazırdır ve yorum gerektirmez. Ortak duyu doğallaştırılmıştır ve kendini tek ve alternatifsiz gerçek olarak sunar. Günümüzde Gramsci'nin "hegemonya" kavramının alımlama konusuna getirdiği katkılar önemsenmektedir. Bu kavram, medyanın ideolojik bir aygıt olarak kavranmasından çok, iktidar sahiplerinin ideolojilerinin kültürel pratiklerin dolayımı ile toplumsal rızaya dönüştürüldüğü bir

---

153 **Aynı.** s.2

154 **Aynı.** s.4

155 Metin Kazancı, **Althusser, İdeoloji ve İdeoloji ile İlgili Son Söz,**(<http://ilef.ankara.edu.tr/id>), s.5

araç olarak ele alınmasına dayanmaktadır.(156)

Önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi, demokrasi, insanları yönetmektir, bu nedenle de insanlar tarafından kurulmuştur ve bir vizyonu, bir düşünceyi, bir sözü ve eylemi gerektirmektedir.(157) Bu olgu aynı zamanda ideolojik düşünceyi de içinde barındırır. Demokrasinin ve onun kurumlarının işleyişi, iktidarın gücü ve bu gücün kitle iletişim araçlarıyla, nasıl ve hangi boyutlarda kullanıldığına ilişkin paradokslar, küreselleşme çerçevesinde önemli değerlendirme alanları yaratmaktadır. Bu kitleye yansıtılan dozla da ilintilidir. Kazancı; bu yönlü ideolojinin önemi anlaşıldıkça, kitle iletişim yoğunluğunun artacağını ifade etmektedir:

“Günümüzün küreselleşen dünyası böyle bir ortamı yaşamaktadır. Bu ideolojik abanma her türlü ilişkiye egemendir ya da egemen olma yolundadır. Türkiye’ye küreselleşmenin maddi pratiklerinden önce ideolojisi gelmiştir. Ama bu ideoloji başka ülkelerdeki maddi pratiklerin içinde onlarla birlikte var olmuştur. Örneğimizde bu ideoloji kurucu yani çağırıcı ideolojidir. Althusser’in tanımına atfen diyebiliriz ki, yeni doğan çocuğun adı gibi yeni oluşum içindeki Türkiye’ye Batı tarafından verilen ad “küreselleşmekte olan ülkedir” (yüzyıl önce hasta adam, yirmi otuz yıl önce gelişmekte olan ülke derlerdi) Türkiye bundan sonraki ödevlerini bu amaçla yapacak derslerini bu amaçla çalışacaktır. Yine bu ideoloji, küreselleşecek olan Türkiye’nin alt yapısını hazırlayacaktır.” (158)

Yine önceki bölümlerde belirtildiği üzere, günümüz demokrasilerinin önlerindeki en önemli konulardan biri de özerklik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve katılımcılık olguları ile ilgilidir. Temsili veya liberal demokrasilerde halkın daha çok katılımının sağlanabilmesi için bilişim ve kitle iletişim araçlarından en üst düzeyde yararlanmak önemli hedeflerdendir. Temsili demokrasilerde, yönetimlerin şeffaf ve sorumlu olması beklenir. Bu sorumluluğun bir ayağını yasal sorumluluk oluştururken, diğer ayağını ise, siyasal sorumluluk oluşturur. (159)

Siyasal sorumluluk, hükümetin politika ve uygulamalarını, temsili sistemlerin zorunlu bir gereği olarak, öncelikle parlamento düzleminde, daha sonra ise kamuoyu önünde haklı çıkarabilmesinde yatmaktadır (160).

Şeffaf yönetim, demokrasi için temel gereksinimlerden birisi olarak değerlendirilmelidir; çünkü yönetimin işlevleri ve politikalarının sonuçları hakkında doğru ve güncel bilgi var

156 Aynı. s.8-9

157 <http://www.ncf.carleton.ca/dr461/concept.htm>

158 Kazancı, **a.g.e.**, s.9

159 Murat Kozan, “Türkiye’nin Merkezîyetçi Yapısının Siyasal Demokrasi Üzerindeki Olumsuz Etkileri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Ens. 2002, Isparta), s.24

160 Kozan, **a.g.e.**, s.26

olmadan kamusal otoriteler sorumlu tutulamaz ve seçmenler bilinçli bir tercih yapamaz. Yönetenlerin yönetilenlere sağlamak zorunda oldukları şeffaflık bir hediye olarak değil; tam aksine, demokrasinin gerektirdiği bir ödev olarak değerlendirilmelidir (161). Yönetimde açıklık ve şeffaflıktan öncelikle demokratik devletlerin yapısında bir anlayış değişikliğinin gerçekleştirilerek; bilgi edinme hak ve özgürlüğü çerçevesinde yönetilenlere yönetim tarafından yapılan işlem ve eylemler konusunda daha çok bilgi verilmesi; yönetilenlerin yönetime aktif katılımının sağlanması anlaşılmalıdır (162).

Demokratik sistemler siyasal katılma, çoğulculuk esasına bağlı olduğundan kişilerin bilgi edinerek siyasal / politik tercihlerini daha sağlıklı biçimde kullanabilmeleri için “özgür haber dolaşımı” önemli bir öncelik kazanmıştır. “Bilgi edinme” veya “özgür haber dolaşımı” insanlar için hak olarak, kitle iletişim araçları da “özgür haber dolaşımı”nın gerçekleştirilmesini sağlamakla görevli birer araç olarak kabul edilmiştir. “Bilgi edinme hakkı” uluslararası bir haktır ve kavram olarak kitle iletişim araçlarının sağladığı haber akışının bir ürünü, bir sonucudur. “Haberleşme / İletişim Özgürlüğü” ise bilgi edinme hakkı ile elde edilen bilginin iletilmesini sağlayan süreçtir (163).

Demokrasi aslında öz itibarıyla kültürel ve eğitimsel bir gelişmişliğe sahip toplumlarda çok daha güçlü, kurumsal ve hayata geçirilebilir bir rejim biçimidir. Demokrasinin kurumsallaşabilmesi ve geliştirilerek sürdürülebilir olması için ciddi anlamda bilgi sahibi yurttaşlara ihtiyaç bulunmaktadır. Yurttaşların, demokratik araçlar sayesinde aklı başında anlaşmalara varma yeteneği, ancak farklı fikir kaynaklarına eşit ve açık erişim sağlayabilmeleri durumunda filizlenip gelişebilir. Bu nedendir ki habere özgürce ulaşabilmek için farklı kaynaklara özgür erişim kadar bu kaynaklara erişecek yurttaşların talep ve bilgi sahibi de olması gerekmektedir. Ancak bu tür bir yurttaşın hangi bilgiyi, hangi kaynaktan, nasıl ve ne oranda alabileceği ve bunu yaşamına aktarabileceği bilgisi ile demokratik sisteme katkı veren bir yurttaş haline gelebileceği öngörülmektedir.

Bu hakların ve özgürlüklerin korunması ile ilgili yasal düzenlemeler kuşkusuz büyük önem taşımaktadır. Ancak asıl sorun, eğitim süreci içinde bireylere, insan hakları ve demokrasi ile ilgili eğitimin nasıl ve hangi boyutlarda verildiğidir. Bu sorumluluk eğitim kurumlarının olduğu

---

161 Aynı.

162 Yasin Sezer, Naci Karkın, “Kamu Hizmetlerinin Modernleşmesinde Şeffaflaşma Sorunu”, **Türk İdare Dergisi**, (Sayı: 436, Eylül 2002), s.223

163 Fikret İlkiz, “Kişilik Hakları ve Özel Yaşam Gazetecilerin Korunması Hak ve Özgürlükleri”, **İstanbul Barosu Dergisi**, (Cilt 73, Ocak/Şubat/Mart 1999, Sayı 1), s;36

kadar, etkinliği gün geçtikçe arttığı artık tartışma götürmeyen kitle iletişim araçlarının sorumluluğuna da dönüşmüştür. Gülmez bu konuda şöyle demektedir:

“İnsan hakları eğitimi; insana, gerçek anlamıyla zgr ve ergin ‘yurttaş’ kimliği kazandırmanın; hak ve özgürlüklerinin bilincine varan ve onları kullanmasını, korumasını ve kollamasını bilen yurttaşların etkin olduğu; oluşturdukları örgütlerin kurumsallaştığı demokrasiyi ‘yaşam biçimi’ne dönüştürmenin uzun erimli en temel yoludur (164).” Sosyal ilişkiler bu kurumlar aracılığıyla bireylere ulaştırıldığı gibi serbest yorumlarla insanlar kuralları bu araçlarla öğrenirler, kitle iletişim araçları yoluyla kamuoyu serbestçe oluşur. (165)

Egemenliğin halktan kaynaklandığı, erki halka dayandıran bir yönetim biçimi olan demokraside kamuoyunun karşılıklı ilişkilerle anlam kazandığını, bu ilişkinin ana aracının basın olduğunu vurgulayan Gezgin de konuya ř yaklaşımda bulunmaktadır:

“Bilindiği gibi, bir kamuoyunun oluşabilmesi için ilk olarak ilgili kişilerin ya da grupların sorun hakkında bilgi edinmeleri ve sonrasında da bunun üzerinde tartışmaları gerekmektedir. Tartışma konusu olan bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişilerin grubun veya gruplarının hakim görüşlerini ortak bir kamuoyu olarak kabul ettirebilmeleri için ise başka gruplarla temasa geçip, bu fikir ve düşüncelerini açıklamaları gerekmektedir. İşte tüm bu ilişkilerde iletişimin rolü çok büyüktür. Kamuoyu oluşumunda en etkin unsurlardan biri olarak kabul edilen kitle iletişim araçları bu iletişim süreci içinde bilgi aktarmaktadır.

Medya araştırmaları tarihsel süreci içerisinde üç ana eksen üzerinde konumlandırılmaktadır. Bunlardan birincisi "kamusal alan nasıl dönüştü, kamusal iletişim, medyanın etkisiyle nasıl yeniden şekillendi?" sorularına aranan yanıtlardan oluşmaktadır. Medya araştırmalarının yanıt aradığı ikinci soru da "medya ile siyasal gerçeklik arasındaki ilişkide medyanın siyasal gerçekliği yapılandırmak için kullandığı farklı kalıplar nelerdir?" sorusudur. Araştırmaların nc yoğunluk noktası ise "karakteristik gerçeklik inşasının medya alıcılarının siyasal yönelimlerini etkileme şekli..." olmuştur. Temel varsayım; bu çalışmaların tarihsel gelişimiyle birlikte "medyanın" siyasal bir işlevi, tanımı, etkisi olduğudur. Medyanın retim aşamasına giren olayların ve olguların, yeniden bir üretim süreciyle karşılaştığı vurgulanmaktadır. Medya araştırmalarının bu anlamda yaşanan olaylar ve bu olayların medya süzgecinden geçtikten sonra nasıl yapılandığı önemli tartışmalara neden olmaktadır. ‘Olayın, olgunun gördüğü değişim ya da uğradığı mutasyon nedir’ sorusu en çok yanıt aranan sorulardır. Yönetilenler, yönetimin öz ve biçimine ilişkin düşüncelerini iki biçimde aktarma yetisine ve yetkisine ya da hakkına sahiptir. Bunlardan bir tanesi doğal ve biçimsel bir siyasal katılım olan "oy verme" biçiminde gerçekleşir. Diğerisi ise salt

164 Mesut Gülmez, **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi** (TODAİE, No: 256 İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 1994) s. 76

165 Chris Frost, **Media Ethics and Self-Regulation**, (Pearson Education Limited, Great Britain, 2000) s. 24

seçim dönemlerinde değil yurttaşın her zaman düşüncelerini aktarma arayışına girmesidir ki, bunda ilk tercih ettiği araç ise medyadır (166).”

Millet egemenliğinin ve demokrasinin temel göstergesi olarak, genel ve yerel seçimlerde ortaya konulan iradenin ortaya çıkmasında, özellikle kitle iletişim araçları önemli işlevler üstlenmektedir. Yurttaş, adaylar / partiler arasındaki ilişkilerin saptanmasında, adayları / siyasi partileri tanımada, parti programlarının benimsenmesinde, siyasi kurumların ülke ile ilgili çözüm önerilerinde, kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Siyasal oluşumda yer alacak adaylar ve partilerin, - medya etiği açısından ayrıca değerlendirilmeyi gerektirmekle birlikte- yakın temas içinde olması, bireysel ya da partisel düzeyde düşünce ve yaklaşımların öğrenilmesi açısından önemli bir ihtiyaçtır.

Kitle iletişim araçları, seçim kampanyaları sırasında bireyin siyasal kanaat ve davranışlarının şekillendirilmesi, toplumdaki genel kabul gören fikirlerin değiştirilmesi, kamuoyundaki eğilimlerin farklı yöntemlerle hedef kitleye yansıtılması, seçmenin oy vermeye veya vermemeye yönlendirilmesi, parti toplantılarının nerede ve ne zamanda yapılacağı gibi konularda önemli görevler üstlenir. (167) Seçim dönemleri dışında da yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkilerin devamını yine kitle iletişim araçları sağlamaktadır. Alınan yönetsel kararların denetleme işlevi de demokratik sistemin gereği olarak kitle iletişim araçlarının görev kapsamına girmektedir. Bu olgu aynı zamanda yönetilenlerle yönetenler arasındaki “köprü” olma görevidir. Demokrasilerde yurttaşın sorunlarını yönetime iletebilmenin yollarından birisini oluşturan bu araçlar, yurttaşın sorununu yönetime iletmekle kalmaz aynı zamanda yönetimin aldığı kararları da kamuoyuna açıklar. Bu yönüyle kitle iletişim araçları iki yönlü bir işlev üstlenmektedir. McLeod, Zhongdang ve Rucinski, ortak yaptıkları çalışmada konuyu şöyle ele almaktadırlar:

“İşlevler içerisinde yer alan kitle iletişim araçlarının halkla hükümet ve parlamento arasında diyalog sağlaması siyasal sistemin sağlıklı işlemesi açısından önem taşır. Hükümet ve parlamentonun aldığı kararların halka duyurulmasında bu araçlar görev üstlenirler. Karar alma sürecinde ve yine kararların alınmasından sonra bireylerin görüşlerini parlamento ve hükümete iletme bu araçlara yüklenen işlevlerdendir. Bu fonksiyonun yerine getirilmesi suretiyle hükümet ve parlamento ile halk arasındaki ilişkilerin sağlıklı işlemesi mümkün olur.

166 <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/19gezgin.pdf> (17.05.2007)

167 Jack McLeod, Pan Zhongdang , Dianne Rucinski, “Levels of Analysis in Public Opinion Research”, **Public Opinion and the Communication of Consent**, Ed.: L.Glasser Theodore, Charles T. Salmon, (The Guilford Pres, New York, 1995), s.73

Azınlığın görüşlerinin yönetime iletilmesi ve sorunlarına çözüm bulunmasının sağlanması işlevi ise demokrasilerde çoğunluğun azınlığı ezmemesi, görüşleri ve sorunları açısından azınlıkta kalan kişi ya da gruplara söz söyleme hakkı tanınması açısından önemlidir. Demokratik toplum, çok sesliği gerekli kılar. Çok seslilik ise toplumda mevcut olan görüş ve düşüncelerin toplumun gündemine sunulması halinde söz konusu olacaktır. Kitle iletişim araçları bu noktada devreye girerek çok sesliliğin sağlanmasına yardımcı olurlar (168).”

Kitle iletişim araçları; yaptığı araştırmalarla, bilgi aktarımı ile yanlış uygulamaları vurgulayarak, yolsuzlukları gündeme getirerek; gizli, saklı olayları su yüzüne çıkartarak, hem aydınlatıcı hem düzenleyici hem de yol gösterici olabilir. Ancak günümüzde kitle iletişim araçlarının bu görevi yerine getirip getirmediği veya hangi ölçülerde yerine getirdiği bu çalışmanın da temel sorununu oluşturmaktadır.

Akgüç, bir gazeteci olarak özeleştirici niteliğinde kaleme aldığı yazında konu ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Medyadan yakınma evrensel bir sorun. Ülkemizde medyaya ilişkin benzer gözlemler, diğer ülkelerden daha vahim boyutlarda da olsa yapılıyor. Medyanın giderek şüpheli, daha az güvenilir hale gelmesinin nedenlerini, satırbaşları olarak özetlemeye çalışayım; 1) Basın-yayın organları, çoğu kez bir holdingin bünyesinde, çatısı altında ve medya patronunun farklı faaliyetleri arasında yer alıyor. Holding sahibinin veya ticari sınai finans faaliyetleri de olan medya patronunun, kapitalist düzende amacı herhalde, kendi servetini, karını veya nüfuzunu, etkileme gücünü en çoklamaktır. Medya da patronun amaçlarını gerçekleştirmede, politik yalakalık dâhil, bir araç olarak kullanıyor. 2) Medyada giderek tekeli veya oligopolistik bir yapı oluşuyor. Basın-yayın sektöründe de faaliyetin büyük yatırım, sermaye gerektirmesi, ayrıca bu alanda da birleşme, devralma ve satın almaların yaygınlaşması sektöre tekeli eğilimleri artırıyor ya da az sayıda basın-yayın kuruluşunun piyasaya egemen olduğu oligopolistik bir yapı oluşturuyor. 3) Emperyal güçler, medya aracılığıyla kamu oyunu etkiliyor. Medyayı; ülkeleri denetim altına alma aracı olarak kullanıyor. Emperyal güçler sermaye, reklam gizli yardım gibi yollarla medyayı besliyor ve amaçları doğrultusunda kullanıyor. Emperyalist güçlerin istekleri çoğu kez demokrasi, insan hakları, kalkınma, serbest Pazar ekonomisi, ülke çıkarları alınamaması ile kamuoyuna sunuluyor, kamuoyu aldatılıyor. 4) Reklam veren kuruluşların istekleri, çıkarları doğrultusunda yayın yapma gereği, medya daha da yozlaşıyor. 5) Medya çalışanlarının etik değerleri bir yana iterek, iş bulma, bazı çevrelere hoş gözükme kaygıları, seviyesizliği daha da derinleştiriyor. Muhabirler, köşe yazarları yayın yönetmenleri, haberleri yayına hazırlayan ekip, daha çok medya patronunun yahut yakın ilişkide oldukları çevrelerin çıkarlarını gözetmeye başlıyor. Aksi halde iş bulamama, işten atılma riskleri artıyor. Haberler, bilgiler manipüle ediliyor, sansürleniyor, öncelikle değiştiriliyor(169).”

---

168 Aynı. s.30

169 Öztin Akgüç, “Medya Niçin Kuşuklu Hale Geliyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, (9.Şubat.2007)

Fredin, Monnet and Kosicki ise aynı konuyu yine eleştirel bir yaklaşımla şöyle değerlendirmektedirler:

“İktidarlar ve medya arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Medyaya olan güvenin azlığı doğrultusunda, hükümete karşı da aynı güvensizlik söz konusu olur. Bu iddia, medyanın iktidar hakkında gerçeklikten uzak haberler vermesi, iktidarın gerçekte aslında ne yaptığını örtbas etmesinin sonucudur. Haberlerdeki gerçeklik, haberlerin kapsamı, iktidara sadık ellerdedir ve haberler politikacıların nasıl görünmek istedikleri doğrultusunda yapılmaktadır. İktidara duyulan yüksek derecedeki güven, kalite seviyesi yüksek bir medya oluşturmaktadır çünkü bu, ortada şüphe duyulacak bir şeyin olmaması anlamına gelir; aynı şekilde iktidarlara duyulan güvensizlik medyanın da kalitesini düşürmektedir çünkü güven duyulmayan bir iktidar ve dolayısıyla medya, yayınlanmayan birçok haber anlamına gelir. İktidar ve medyanın bu bağlamdaki ilişkilerinin değişimi, bireylerin ve organizasyonların haber toplama ve yayma politikalarının değişmesine bağlıdır (170).”

Bu görüşler, kitle iletim araçlarının yurttaşlara ne düşünmeleri değil, ne hakkında düşünmeleri gerektiğini söyledikleri tezini de (171) doğrular niteliktedir. Kitle iletişim araçlarının siyasal yönlendirme amacıyla objektif gibi görünen bir kısım verileri kullandıkları şeklindeki görüşler son yıllarda sıkça gündeme gelmektedir (172).

Özellikle seçim dönemlerinde, anket çalışmalarının, soru biçimlerinin, anket uygulanan örneklemin ve ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi de bu konuda yayınlanan yorum ve haberlerin de hangi düzeyde objektiflik taşıdığı, siyasal partiler ile seçmen arasında oy verme davranışını etkileyecek nasıl bir ayırım yapıлып yapılmadığı ve gücün kullanımı şüphelidir.

Kitle iletişim araçlarının genel yapısı ve işlevleri açısından ortaya çıkan bu tablonun, yerel ortamlarda da benzer yapılanma gösterdiği kabul gören gerçeklerdendir. Günümüzde yeniden yapılanma çalışmalarında yönetsel etkinlik, verimlilik ve hizmet süreçlerinin iyileştirilmesi yönünde tartışmaların ve çalışmaların, daha da ötesi küreselleşme süreçlerinde dayatmaya çalışılan demokratikleşme olgularının, özellikle yerel yönetimler bağlamında önemli bir boyuta taşındığı veya taşınması gerektiği bundan önceki bölümlerde vurgulanmaya çalışılmıştı. Son on yıldır tartışmalar iki ciddi gelişmenin çevresinde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan birincisi, AB süreci ile başlayan, giderek demokratikleşme kavramının açılmasına ve tartışılmasına neden olan bir gelişme sürecidir ki bu aynı zamanda ekonomik, siyasi ve sosyal yeniden yapılanmanın

---

170 S.Eric Fredin, Teresa Haugen Monnet and Gerald M. Kosicki, **Knowledge Gaps, Social Locators and Media Schemata: Gaps, Reverse Gaps and Gaps of Disaffection**, (Journalism Quarterly Vol.71, No.1 Spring 1994,) s. 186

171 Konca Yumlu, **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, (İzmir, 1994), s. 93- 94

172 Herbert Schiller, **Zihni Yönlendirenler**, çev. Cevdet Cerit, (Pınar Yayınları, İstanbul, 1993) s. 224

ve oluşumun da tartışılması demektir. İkincisi, bu bağlamda kitle iletişim araçlarının yayın politikası, yayın şekli ve içeriğine ilişkin, giderek artan eleştirilerin varlığıdır. Dolayısıyla her iki açıdan yerel medyanın da görevleri, işlevleri, demokrasi ile ilişkileri konusu tartışılır ve masaya yatırılır durumdadır.

Bu gerekçelerle çalışmanın devam eden bölümünde, çalışmanın temel hedefini de oluşturan yerel medyanın, kent ya da diğer deyişle yerel ortam açısından taşıdığı önem, sorumluluk ve işlevsellik, demokratikleşmeye sağladığı katkılar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.1.4. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın ve Demokratikleşme

1.1.4.1. Kavram ve Kapsam Olarak Yerel Basın

Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, eğitimsel ve toplumsal sosyo-psikoloji anlamda bireyler ve kitleler üzerinde etkili olduğu artık genel kabul görmüş olan kitle haberleşme araçları, kamuoyunu kimi zaman doğru yönlendirmiş kimi zaman ise çeşitli siyasi ya da sermaye gruplarının denetiminde, yanlış, eksik ve taraflı bir yönlendirme içine girmiştir. Dolayısıyla bu haliyle bireylerin yaşamlarında olduğu kadar toplumların ve ülkelerin yaşamında da çeşitli değişimlerin gerçekleşmesi, sorunların yaşanması, duyarlılaşma ya da duyarsızlaşmanın sağlanması gibi bir çok konuda önemli roller oynamıştır.

Hâla dünyanın hemen hemen her ülkesinde aydınlar arasında en etkin kitle haberleşme aracı olma özelliğini koruyan gazeteler, Türkiye’de de satış rakamlarının düşük olmasına rağmen okunma oranları ve yarattığı gündem açısından kayda değer bir öneme sahip bulunmaktadır.

Gürcan ve Yüksel, kitle iletişim araçlarında biri olan basını genel kapsamı çerçevesinde şöyle nitelendirmektedirler:

“Belli zamanlarda (sürekli, periyodik) yayımlanan gazete ve dergi gibi basılı yayınların genel adı, bütünüdür. Günümüzde basın kavramı, haberleri ve fikirleri toplama, değerlendirme, işleme ve bunları başkalarına ileterek kamuoyu oluşturmayı mümkün hale getiren basılı ve yazılı kitle iletişim araçlarının bir bütünü olarak tanımlanmalıdır. Bu bağlamda periyodik yayımlanan gazete, dergi ve bültenler, basın tanımı içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla belli benzer

işlevleri nedeniyle radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim ortamlarını “basın” kavramı içerisinde tanımlamak pek de anlamlı bulunmamaktadır. (173)

Türkiye’de basının başlangıcı, 1 Kasım 1831 tarihinde yayımlanmaya başlayan “Takvim-i Vakayi”dir. Daha sonra çeşitli basın hareketleri, Tanzimat, Meşrutiyet ve İstibdat dönemlerinde kendini göstermiştir. Takvim-i Vakayi’den sonra çıkarılmaya başlayan gazeteler genellikle ülkenin özellikle edebiyatçı aydınları tarafından çıkarılan özel girişimlerdir. Türk basın tarihinde gazete yayınlarının başlangıcı sayılan bu dönemde, gazeteciliği daha çok edebiyatçılar, yurtdışında eğitim görmüş insanlar yapmışlardır. Bu dönemdeki gazetecilik özü itibarıyla habercilik ilkesiyle değil daha çok halkın eğitim seviyesinin yükselmesine yardımcı olabilmek amacıyla yapılmıştır. Gazeteciliğin veya daha doğru değimiyle yazılı basının Türkiye’de bu kadar uzun geçmişı olmasına rağmen, ülkenin tümü dikkate alındığında yerel olarak da gazetelerin yapı ve dağılım bakımından gösterdiği özellikler hayli ilginçtir.

Türkiye’de yerel basın üzerinde yapılan tanımlamalara baktığımızda çeşitli görüşlerin oluştuğunu söyleyebiliriz. Yapılan bu tanımlamalarda genel olarak ortak noktayı, yalnızca belli bir bölgede yayımlanması ve okunması, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların gazetelere hakim olması, bir kasaba ya da kentte yaşanan insanları ilgilendiren haberlerin yer alması ve yalnızca o kentte yayımlanan gazete olması gibi özellikler oluşturmaktadır. Ancak bu konuda Vural, daha kapsamlı bir nitelemeyle yerel basını şöyle tanımlamaktadır:

“Yerel basını; sınırları dar ve tanımlanmış bir yörede-ki bu yöre yalnızca bir şehir ya da birkaç komşu şehirden oluşan bir bölge olabilir- yöre halkını bilgilendirmeye (haberdar etmeye), eğitmeye, eğlendirmeye ve yöre kamuoyunun serbest oluşumunu sağlamaya yönelik yayıncılık faaliyeti içinde bulunan araçlar bütünü’ olarak tanımlamak mümkündür. Yerel basın yine bir diğer biçimiyle; İstanbul dışındaki şehir ve bölgelerde, buldukları yöre ile sınırlı etkinlik gösteren, hedef kitesini yalnızca yörede yaşayanların oluşturduğu basın kuruluşları olarak da tanımlanabilir.”(174)

Yerel basına ilişkin yapılan çalışmalarda ya da kısıtlı sayıdaki literatürde zaman zaman yerel basından “Taşra Basını” veya “Anadolu Basını” olarak da söz edilmektedir. Ancak genel kabul görmüş olan nitelemenin yerel basın olduğu görülmektedir.

173 H.İbrahim Gürcan, Erkan Yüksel, **Haber Toplama ve Yazma**, (Tablet Kitapevi, Konya, 2006), s.7

174 Ali Murat Vural, **Türkiye’de Yerel Basın**, (İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007), s.4

Yerel gazetelerin yayın periyotlarını, düzenliliklerini ya da her anlamdaki niteliğini, ülkenin siyasal ve ekonomik kültür ve politikaları da ciddi ölçülerde etkilemiştir. Varlığını, tüm olumsuzluklara karşı sürdürebilen, ilkelerini kuruluşundan bugüne dek koruyabilen pekçok gazetenin yanı sıra, zamanla kaybolup gitmiş ya da birçok açıdan nitelik kaybına uğramış yerel gazeteler bulunmaktadır. Hepsi için söz konusu olmasa da bugün Türkiye'deki birçok yerel gazetenin yayıncılık faaliyetleri, bu gazeteleri yayınlayanların aynı zamanda ticari matbaacılık işleri de yaptıkları için sürdürebildikleri bilinen bir gerçektir. Ancak yine de değişmeyen en önemli kanaat, yerel gazetelerin yayıncılık faaliyetlerini çok ciddi özverilerle ve zorluklarla sürdürebildikleridir.

Tüm zorluklara rağmen yerel iletişim ortamlarının en önemli ve en eski araçlarından biri olma özelliği taşıyan yerel gazeteler, kitle iletişim araçları içinde, en önemli anahtar unsur olma niteliğini halen sürdürebilmektedir. Halkın kimi zaman günlük yaşamını düzenleme, onları bilgilendirme ve kanaatlerini etkileme işlevi görürken, kimi zaman kentin bir sorunun çözümünde önderlik rolü üstlenmişlerdir.

İletişim teknolojisinin yarattığı ortamlarla birey, dünyanın her yerinden adeta bombardıman edilen bilgilerle dünya vatandaşlığını yaşarken, öte yandan da daha lokal ilişkilerle yaşadığı çevreye, ilintili olduğu topluluğa, kültüre daha yakın bağlılık ve ortaklık kurma duygusu geliştirmektedir. Bu noktada yerel basın, bireyin önemli bir seçeneği olmaktadır. Bu bağlamda, yerel kültürün ve çevrenin en büyük sosyalleşme aracının da yerel medya olarak kabul edildiği bir gerçektir. Yerel gazeteler yöredeki sosyal yaşamın en önemli kullanım, paylaşım ve iletişim araçlarıdır zira.(175) Dolayısıyla sunduğu haber, yorum, fotoğraf ve televizyon görüntüleri, araştırma ve etkinlikleriyle, oldukça geniş ve duyarlı bir kitleyi hedef almaktadır. Bunlar aynı zamanda gazeteler tarafından hazırlanan iletilere direkt veya dolaylı katkıları olan topluluklardır da. Bu gurupları(176) Vural şöyle sıralamaktadır;

1.Gazete satın alanlar

2.Yöre yaşayanları

3.Kamu Kuruluşları

4.Araştırma Kurumları

---

175 Aynı.

176 Aynı.

5.Meslek Örgütleri

6.Siyasi Partiler, Dernekler, kulüpler

7.Reklam verenler.

Bu gurupların her birinin kendi içindeki dinamizminin yanı sıra bir araya gelerek oluşturdukları dinamizm de yerel basın bulduğu kentte ortaya çıkan bir toplumsal yansıma olarak kabul edilebilir. Bu anlamda yerel basın da kente dinamizm kazandıran önemli bir yerel ve toplumsal aktör olarak kabul edilmelidir.

1.1.4.2. Yerel Basının Türkiye’de Gelişim Süreci

Türkiye’de basının doğuşu 18. yüzyılda basın sanatının yani matbaanın İbrahim Müteferrika tarafından Türkiye’ye getirilmesi daha sonra da 19. yüzyılda, 1831’de Türkiye’de yayımlanan ilk Türkçe gazete olma özelliğine sahip olan Takvim-i Vakayi ile olmuştur. Bu tarihten sonra geniş anlamda basın ülke içinde yaygınlaşmaya başlamış ve 19. yüzyılın sonlarına doğru da bugünkü anlamıyla yerel gazete olarak tabir ettiğimiz Vilayet Gazeteleri oluşmuştur.

Osmanlı mahalli idarelerinde ilk büyük düzenleme, eyalet sistemin kaldırılarak vilayet sistemine geçişle ilgili, 7 Kasım 1864’te çıkarılan vilayet nizamnamesiyle yapılmıştır. Bu girişimin amacı, Ali Paşanın 1856 Islahat Fermanınının 13. fıkrasına uygun olarak yaptığı, *“halkın ülke işlerine katılması temel kuralının uygulanmaya konulması, hâlen geçerli olan merkezîyet usulündeki mutlakîyetçi yönetimin hafifletilmesine yöneliktir”* sözleriyle açıklanmıştır. Bu konudaki ilk uygulamada, söz konusu nizamnamenin çıkarılmasından önce, 8 Ekim 1864’te yayımlanan “Tuna Vilayeti Nizamnamesi” ile başlatılmıştır. 1865’te Bosna Vilayeti’nin kurulması için ayrı bir nizamname çıkarılmış, bunu Suriye, Erzurum, Halep, Edirne vs. izlemiştir.⁽¹⁷⁷⁾ Temelde yerel yönetimlerle ilgili bu düzenleme, halkın sınırlı kültürel yapısını değiştirmeyi de hedeflemiştir. Bu nedenle her vilayette kendi gereksinimlerini karşılamak üzere bir basımevi öngörülmüştür. Bu amaçla oluşturulan vilayet gazeteleri, daha sonraki yıllarda ve özellikle Kurtuluş Savaşı süresince olağanüstü hizmetler veren yerel basına kaynaklık ve önderlik yapmıştır.

Gerek ulusal gerekse yerel boyutta basının var olmasını sağlayan ve etkinliğini ilk başlatan devlet olmuştur. Bu konuda yapılan araştırmalardan da rahatlıkla görülebileceği gibi basının

---

177 Vural, a.g.e. (1999), ss. 121-124

tarihsel sürecinde fonksiyonel yayıncılığa geçişi devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyıl Osmanlı yönetimi için, Batı karşısında geri kalmış toplumu ileriye taşıyacak yapılanmalara en çok ihtiyaç duyulan dönemdir. Genel anlamda devletin bürokratik yapısında değişim zorunluluğu ortaya çıkmıştır ve bu arada yapılanlardan da halkı haberdar etmek gerekmektedir. Dönemin hedefi olan modernleşme süreci, o dönemin koşullarında yukarıdan aşağıya doğru yoğun bir çabayı gerektirmekteydi. Bu nedenle ilk gazeteciler çoğu devlet görevlisi olan ya da hükümet işleriyle yakından ilişkileri olan kişilerdi ve temel misyon, toplumsal olguların kültürel olarak inşa edilmesini hedefliyordu. Namık Kemal, Şinasi, Ahmed Mithat, Ali Suavi gibi isimlerin de bulunduğu gazeteciler siyasi seçkinler / yönetici sınıfın toplumu ileriye taşıma misyonunu paylaşmışlardır.(178) Bu misyonun cumhuriyet döneminde de temel anlamda devam ettiği dikkat çekmektedir. Osmanlı devletinin çözülüşüne, meşrutiyetin ilanına, ulusal mücadeleye, Cumhuriyetin kuruluşuna ilişkin o dönemlere tanık gazeteciler yazılarıyla, düşünceleriyle halkı aydınlatma yolunda katkı sağlamışlardır. Osmanlı döneminde başlayan “bu devlet nasıl kurtulur?” sorusuna modernleşmeci bürokrasi ile birlikte yanıt arayan gazeteciler, düşünme biçimleri mesleki kodları, anlam dünyaları bu ortamın koşulları içinde oluşup beslenmiş kişiler olarak bürokratik / merkezi çizgilerini resmi ideolojiye paralel biçimde sürdürmüşlerdir. Bu çizgi toplumu yöneten elitlerin çizgisidir ve toplumu yöneten-yönetilen, modern-geleneksel, merkez-çevre gibi bir takım kaba ikili kategorilerle düşündüğümüzde, gazetecilerin de safını belli eder.(179)

Yazılı basın ve gazetecilerin almış olduğu saf, o dönemin konjüktüründe “toplumun öğretmenliği” olarak değerlendirilebilir. Ulusal kurtuluş dönemlerinde bu misyonunu sürdürmüş, nicelik ve nitelik olarak önemli konumlara ulaşmış yerel basın, çok partili yaşama geçmekle birlikte güçsüzleştiği, çeşitli nedenlerle itibar kaybettiği ve üstünlüğü İstanbul gazetelerine kaptırdığı gözlenmektedir. Özellikle 1946-1960 arası çok partili siyasal hayatla tanışılan dönemde-ki bu dönemde yalnızca gazetelerin varlığı söz konusuydu- sayısal anlamda patlama yaşayan yerel basın, aynı zamanda gittikçe sorunlarının kronikleştiği ve iyice işlevsizleştiği, bir anlamda yardıma muhtaç hale dönüşen bir yapıya sahip olmuştur.(180)

Bu sonu hazırlayan önemli etmenlerin başında dönemin siyasi ortamından ve bu ortamın yarattığı ekonomik, siyasi ve sosyal çıkarlara ulaşabilme ve bu anlamda basını araç olarak

---

178 Nilgün Gürkan, “Gazetecilerin Kültürel Geleneği Farklı mı?”, Medya ve Kültür Birinci Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri. Ankara: 3 Mayıs 2000

179 Nilgün Gürkan Pazarıcı, “Türkiye’de Gazetecilerin Gözlükleri/Medyanın Dönüşmeyen Kodları”, **Medya ve Toplum** (IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005), s.151.

180 Vural, **a.g.e.**, (1999), s. 122

kullanma istekleri gelmekteydi. Bu dönemde gazetecilik alt yapısı olmadan, sadece var olan nimetlerden yararlanmaya çalışanların bu alanda girişimci olmaları bugünlere dek uzanan niteliği tartışılır bir iletişim ortamı yaratıyordu. Öte yandan, çok partili yaşam ile birlikte henüz özümsememiş / özümsettirilememiş “demokratik kültürün” yaygınlaşması, özellikle basın kanadının önemli bir misyonu olarak beklenirken, mevcut siyasal ortamın aşırı cepheleşmesi içinde keskin ve acımasız yer alış, sorunların kronikleşmesi için yeterli bir başka nedeni oluşturmuştur.

Sosyal, ekonomik ve kültürel olguların cılız boyutları, halkın temel gereksinimlerinin, elitlerin gereksinimlerinden farklı oluşu, ülkenin önemli hedefleri olarak tespit edilen, demokrasiyi ve demokratikleşmeyi ileri tarihlere öteliyordu. Belirgin olan, gerek devletin gerekse elitlerin dönemin sosyal ve kültürel ortamında halka karşı duyulan güvensizliktir. O dönemlerde, demokrasiyi savunan düşüncelerin bile, yeterli demokrasi eğitimi almadıkları savıyla halkı siyasal ortama katma fikrine direnişleri, basının, dönemin konjoktüründe aşırı siyasallaşması, demokratikleşme hareketlerinin gecikmesinin bir başka boyutunu oluşturmuştur. Nitekim Cumhuriyet tarihi içinde sık karşılaşılan askeri darbeler karşısında basının izlemiş olduğu tavır ve askeri elitlerle ülkenin temel sorunlarında oluşturdukları ittifak, basının kitleler karşısında geçmişten yansıyan konumunu açık bir şekilde göstermektedir.

Koloğlu, söz konusu döneme ve yerel basının çöküşüne tanık olabilecek şu saptamalarda bulunmaktadır:

“2. Dünya savaşı yıllarında kağıt sıkıntısı ve gittikçe yaygınlaşan radyonun hızlı haber hizmetiyle yarışmanın olanaksızlığı karşısında yerel basın büsbütün gerilemiştir. 1945 sonunda çok partili döneme giriş yerel gazeteciliğe tekrar bir ivme verdi. İlgi yine sadece politikaydı. Önce CHP ile karşıtı DP’nin organları belirdi, arkasından DP içindeki bölünmeden doğan partilerin gazeteleri, 1950’de iktidarın el değiştirmesinin ardından Halkevler’in kapatılmasıyla dergicilik de sona erdi ve yerel basın politik ilişkilerin çıkar aracı haline geldi. En şiddetli siyasi polemikler sütunlarda yer aldı. Ne eğitici, ne öğretici ne de kültür verici bir rol oynadılar. “Besleme Basın” deyimini bu dönemde çok yaygınlaştı ve yerel basının büyük bir kısmı bu sınıfa girdi. Savaş sonrası ekonomik açılmada İstanbul büyük basınının ülkeye yeni teknolojileri ve dinamik gazetecilik anlayışı getirişi, sadece yerel basınının kavrulması sonucunu yaratmadı, Ankara gazeteciliği de taşra niteliğine döndü. Uçakla, kamyonla gönderme, matris gönderip Ankara’da basım ve nihayet İzmir, Ankara, Adana, Erzurum ve son olarak Antalya basımevleri

kurup faksla sayfa geçme uygulamaları ve nihayet bölge ilaveleri yayını, yerel basının gelişmesini frenledi.”(181)

Koloğlu'nun da vurguladığı gibi, yerel yönetimler açısından son derece önemli işlevselliğe sahip olan yerel basın, her dönem yerel siyasi erkin hedefi olmuştur. Kimi yerel gazete siyasal çıkarlar uğruna siyasal erkin himayesinde devletin olanakları ile kalkındırılırken, kimileri kendi düşünce ve istemleri doğrultusunda haber yapmadıkları için cezalandırılmış, ilan ve reklam paylarından mahrum edilmiştir. Bu durum kuşkusuz basını, yayın ilkelerini bir kenara bırakmak, nesnellikten uzaklaşmak zorunda bırakmıştır.

12 Eylül 1980 sonrası ulusal basında olduğu kadar yerel basında da yeni dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. 24 Ocak kararları sonrası benimsenen liberalizm, büyük sermayenin basın yaşamına da girmesine neden olmuş, sermaye desteğini alamayan gazeteler ya tasfiye edilmiş ya da önemli ölçüde küçülmüştür. Bu kez sopa sermayenin eline geçmiştir. Gezgini dönemin gelişmelerini şöyle değerlendirmektedir:

“Günümüzde medya alanında görülen, büyük sermayenin pazara girmesi olgusu, yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tüketici kavramının medya dünyasına girişi hem okuyucu-medya ilişkilerini hem medyanın sosyal sorumluluk anlayışını olumsuz olarak etkilemiştir.

12 Eylül 1980'den sonra Türkiye'deki her kurumda olduğu gibi basında da önemli ve köklü değişimler gerçekleşmiştir. Bugün Türk basınının içinde bulunduğu kısır döngüde kuşkusuz o dönemin payı büyüktür. 12 Eylül'den sonra basının politik konulara ilişkin haber ve yorumları yapmaktan kaçınması, basının magazine kaymasına neden olurken, halkın sesini duyurmadığı için de halk tabanından ve desteğinden uzak bir kurum olma durumunu gündeme getirmiştir. Kısacası basın 12 Eylül hareketinden sonra halktan uzak, olaylara apolitik bir yaklaşım modeli ortaya koyarken, bu durum onun okuyucu kitlesinden kopması ve desteksiz kalması sorununu da ortaya çıkarmıştır.

1980'li yılların sonunda Türk basın dünyası büyük sermaye grubunun hareket alanı haline gelince buradaki kurallar da büyük sermaye grupları tarafından belirlenmeye başlamış, sonuçta kapitalist yaklaşımın mantığına uygun olarak çok satanın değerli olduğu piyasa kuralı bu dönemde işlemiştir. Bu dönemin ardından 1990'lı yıllarda medya kuruluşları artık piyasa kurallarına göre hareket eden birer ticari firma haline gelmişlerdir. Bu mantıktan hareketle artık gazeteler en çok tiraja sahip olanın, televizyonlar ise en çok izlenenin başarılı sayıldığı bir dünyada yaşam mücadelesi vermek zorunda bırakılmışlardır.”(182)

181 Orhan Koloğlu, **Kuvayi Milliye'den Günümüze Türk Basını**, (Kültür Bakanlığı Yayınları/1563, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Demokrasi Klasikleri Dizisi/2 Ankara,1993), s.132

182 <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/19gezgin.pdf> (17.05.2007)

İletişim alanının çok taraflı aktörlerle yönetildiği gerçeği karşısında, sermayenin gücü uygulamada daha baskın, hakim güç yaratmıştır. Bu durum aynı zamanda işin içinden çıkılmaz bir kaos ortamı yaratmıştır. Bu kaos ortamından iletişim alanının tüm tarafları payını almaktadır. Gazeteci işvereni güvenini yitirmiş, gazeteci ve gazete yöneticisi, yazarı inandırıcılığını erozyona uğratmış, yurttaşlar gazetelere karşı yaygın bir güvensizlik duygusu beslemeye başlamış ve genelde medya yapısal bir krizi temsil eder hale gelmiştir. Nitekim son yıllarda yapılan güvenilirlik anketlerinde medyanın değerlemede aldığı yer bu durumun açık göstergesini oluşturmaktadır. (183)

Medyanın yaşadığı bu krizden yıllardır en çok etkilenen taraflardan birisi yerel basın olmuştur. Yerel basının etkinliğinin zayıf olması ve yerel basın örgütlenmesinin biçimsel bir örgütlenme ötesine geçememesi bu oluşumu negatif yönlü ve derinden etkilemiştir. Yaygın medya büyük sermaye yatırımları ve kamu bankalarından aldıkları ciddi kredilerle çağa uygun yenilenmeleri ve yatırımları gerçekleştirirken, yerel basın adeta yok sayılmıştır. Yerel basının ihtiyaçları ne yasal açıdan ne de pratikte karşılanmıştır.

Ankara, İzmir, Bursa ve Adana gibi büyük kentlerdeki sayılı bazı gazeteler bir kenara bırakılacak olursa, birçok il ve ilçedeki gazeteler yetersiz satış, reklam ve ilan geliriyle ayakta durmaya çalışmaktadır. Birçok ilde ve özellikle ilçelerdeki gazeteler gazetecilikle doğrudan bağlantılı olmayan matbaacılık faaliyetlerinden elde ettikleri gelire ayakta kalmaktadır. Bu da gazete yayını neredeyse bir hobi faaliyeti düzeyine indirmektedir. Satış ya da reklam geliri elde edemeyen ve sermayesi yetersiz olan yerel gazeteler teknolojisini yenileyememektedir. Yerel basın, güncel her türlü teknolojik gelişmeyi yakından izleyen yaygın basınla, 40- 50 yıl öncesinin teknolojisiyle rekabet etmeye çalışmaktadır. Bilindiği gibi, yerel gazeteler açısından resmi ilan gelirleri hemen hemen tek gelir kalemidir. Ancak son Kamu İhale Kanunu'nda 25-50 milyar üzerindeki mal ve hizmet alımlarıyla yapım işlerinin duyurusunun Resmi Gazete'de yayınlanması zorunluluğu getirilmesi yerel gazeteleri ciddi sıkıntılara sokmuştur.

Ekonomik sorunların yanı sıra, yerel basının gelişimini ve işlevlerini yerine getirmede engel olabilen başka faktörlerinde bulunduğunu her yıl düzenlenen Gazeteciler Cemiyeti raporlarından da anlamak olasıdır. Özetle gazete satış oranının düşük olması, yurttaşın isteklerine yeterince cevap verilememesi, yetersiz tirajlar, teknolojiden akılcı bir biçimde yararlanılamaması, nitelsiz işçi çalıştırılması, çalışanların eğitimine önem verilmemesi, satışı arttırmak için içerik iyileştirmesi yerine magazin haberlerinden ve promosyon

---

183 http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?pid=319&haberid=17449

kampanyalarından medet umulması, günümüzde yerel basın da gelişmesini, iyileşmesini önleyen temel etkenlerdir. Buna devlet kurum ve kuruluşlarının yerel basına yönelik ilgi eksikliği eklenince, yerel basın yıllardır, kendisine değer verilmeyen, ciddiye alınmayan, sorunlarına çözüm üretilmeyen bir konumda kalmıştır.

Tüm bunlara karşın, ticari olmakla birlikte, kar etmek bir yana, pek çoğu zarar etmekte olan; bir aile işletmesi niteliği taşıyan sadece statü aracı olarak bu işin cefasına katlanan kişilerce götürülen, siyasal ve kültürel eğilimleri nedeniyle siyasal baskılarla da baş etmek zorunda kalan birçok yerel basın kuruluşu da bulunmaktadır.

1.1.4.3. Yerel Basın Olgusu, İşlevselliği ve Önemi

Küreselleşme olgusunun, toplumsal kurum ve kuruluşlarında oluşturduğu değişimlere paralel, bireyin bu hızlı dönüşümler karşısında kendisine ve çevresine yabancılaştığı ortak bir görüş haline gelmiştir. Birey teknolojinin ona sunduğu olanaklarla dünyanın her yanında olup bitenlerden haberdar olma lüksüne sahip, evrensel bir bütünleşme duygusu yaşarken, öte yandan yakın çevresi ve kültürü ile vazgeçilemez bir bağıntı kurma arzusu yaşamaktadır. Yerel kültürün ve çevrenin en önemli sosyalleşme aracının ise yerel basın olarak kabul edildiği bir gerçektir.(184)

Yerel basın, bölgenin ve bölgede yaşayanların her türlü sorununu ve bu sorunların karşısında üretilebilecek çözüm önerilerini gündeme getiren, tartışan, yerel yönetimle merkezi yönetim arasında köprü işlevi gören, halkın gözü kulağı olduğu kadar yerel yönetimin dili de olabilen bir işleyişle kişileri küreselleşme girdabından biraz olsun alıkoymaktadır. Aslında yerel basın bir yönüyle ülke basınına malzeme sağlamakta, onları uyarıcı görevler görmekte, onlara yardımcı olmaktadır.

Yerel basın; asli görevleri arasında sayılan; denetim, eleştiri, alternatif yorum ve değerlendirme işlevlerini yerine getirirken, toplumsal yaşamın yalnızca aksayan yönlerini bulup ortaya çıkarmaz. Aynı zamanda toplum adına alınan kararları da ortaya koyarak destekler. Çünkü toplum olmanın, toplumsal yaşayışın güçlenmesinin ve işlevsel duruma gelmesinin gerçekleşebilmesi için kitle iletişim araçlarının, özellikle basının, önemli görev ve sorumlulukları vardır. Toplum üyeleri demokratik sistemin gereği olarak toplumsal sorunlar

---

184 Ali Murat Vural, "Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın", **Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı**, (Cilt:2, Yıl:2,Sayı:12, Ankara, 1996), s.1063

hakkındaki düşünce ve görüşlerini belli dönemlerde yinelenen seçimler aracılığı ile ortaya koyarlar. Referandum gibi çok özel durumlar dışında toplumun üyeleri, olay ve sorunlar hakkındaki görüşlerini belirtmezler veya ilgisizlik gösterirler. Bu nedenle basın iyi organize olabildiği sürece, bütün toplumsal konularda toplum üyelerinin sesini ve tutumunu ortaya koyabilecekleri bir araç olarak görülebilir. Yönetimde bulunan yöneticiler de basın aracılığıyla gelen tepki ve uyarılara, başka bir deyişle yansımalara göre kendilerine çeki düzen verir ve sonraki uygulamalarını alınan yansımaya göre düzenlerler. Böylece toplumsal iletişim süreci tamamlanabilir.

Genelde, ulusal ya da uluslararası kitle iletişim araçları, bireylere düşünemedikleri, ulaşamadıkları dünyayı sunarken, onların içinde yaşadıkları lokal sorunları çözememekte ve toplumun üyeleri kendi sorunlarıyla baş başa kalmaktadır. Yerel basın yayımlandığı yörede, bireylerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlamak, yerel düzeydeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve bu arada yerel yönetimleri bir ölçüde denetleyerek, eleştirerek bir boyutta kamu görevi yapmaktadır. Bu yaklaşım iki önemli sonuç yaratmaktadır. İlki tüm sorunlarına karşın, yaygın basın karşısında yerel basının vazgeçilmezliğidir. Daha önce söz edildiği gibi, gazeteler ilk çıkışları itibariyle yereldirler. Ancak güç ve misyonları ile kimileri ulusal kimlik kazanmışlardır. Ulusal basın, bu kimliklerini etkin bir şekilde kullanırken daha lokal bilgilerin, toplumsal gereksinim haline dönüşmesi yerel basının nitelik ve nicelik olarak bugünlere gelmesini sağlamıştır. İkinci sonuç ise, dünya üzerinde çok sayıda örneklerinin görüleceği üzere, yerel basının, yaygın basına alternatif bir kurumsallaşma ve habercilik anlayışı içinde olmasıdır.

Yerel basın, yayınladığı haberler, fotoğraflar, ele aldığı sorunlar, kentin özgün gereksinimleri, kentteki 24 saat kültürel ve sosyal etkinliklere ilişkin aktardığı bilgilerle, bireye “yaşanan yer” duygusunu, yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır. Tüm bu nedenlerle tüm ülkelerde olduğu gibi genelde kitle iletişim araçları iki yönlü bir ilerleme yaşamaktadır. Bir yönüyle sınırları aşan bir bütünleşme süreci yaşanmakta, öte yandan da hemen her yerleşim biriminde lokal bir gazeteye, radyoya ve televizyona rastlanmaktadır.(185)

Yerel basın, yurttışa kendisiyle benzer sorunlara, hedeflere, deneyimlere sahip insanlarla ilişkiye geçme, deneyim paylaşma, ortak çareler / çözümler üretme konusunda bir referans çerçevesi sağlamaktadır. Yine nasıl sivil toplum örgütleri devletin / resmi kurumların bıraktığı

boşluğu dolduruyorlarsa yerel medya da kamusal / ticari nitelikli yaygın medyanın hiçbir zaman dolduramayacağı bir boşluğu doldurmaktadır.(186)

Nitekim Vural'ın Eskişehir'de yapmış olduğu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar, bu yaklaşımları desteklemektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre:

- “Eskişehir'de yerel basın izleyenler arasında kentte meydana gelen olaylar hakkındaki bilgiyi yerel gazetelerden öğrendiklerini belirtenlerin oranı % 68 gibi küçümsenmeyecek orandadır. Bu durum gazetenin geleneksel iletişim aracı olma özelliğini yerel ortamda henüz yitirmediğinin göstergesidir.”
- Yerel basın okurları, günlük yaşamlarında yerel bir gazeteye ihtiyaç duyma oranı % 70 gibi yüksek bir düzey göstermektedir.
- Yerel basın okuru %73.7 oranında okuduğu gazeteyi satın almaktadır. Dört okuyucudan üçü satın alırken, geri kalanlar topluma açık işyerlerinde okumaktadır.(187)

Kuşkusuz böylesi bir talep, ulusal basının taşıdığı avantajlar yanında, yerel basının hiçte küçümsenmeyecek konumunu ifade etmektedir. Eskişehir'de araştırmaya konu olan örneklem çerçevesinden incelenen gazetelerin tiraj sayıları dikkate alındığında bu veriler yerel basının nicel gücünü önemli ölçüde yansıtmaktadır.

Yurttaş, sınırlı bir çevrede, yoğun ilişkiler yaşadığı kamu kurum ve kuruluşlarından, yaşamını doğrudan veya dolaylı ilgilendiren konularda bilgi sahibi olmak durumundadır. Semtinde yapılacak alt yapı çalışmaları, yol, elektrik, su, yeşil alan gibi yaşam kalitesini belirleyecek uygulamalardan, özel veya kamu kültürel, ekonomik ve sosyal projelerden öncelikle bilgi sahibi olmak istemektedir. Dolayısıyla alınacak yönetsel kararlara formel biçimde olmasa dahi, katılım eğilimi göstermektedir.(188)

Ayrıca, tek boyutlu haber içeriği olan ulusal basının yanında, yerelde kent kimliğini, hemşerilik duygusunu, yerel yaşama ortaklık arzusunu kazandırabilecek bir yayın, tercih nedeni olabilmektedir. Lokal çevrede, yerel basının izlemiş olduğu yayım politikaları da tercihi olumlu

---

186 Sevda Alankuş, “Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/Sivil Medya ve Yeni İmkanlar”, **Medya Ve Toplum**, Der; Sevda Alankuş, (IPS İletişim Vakfı Yayınları, Ser Matbaası, İstanbul, 2005), s. 114

187 Vural, **a.g.e.**, (1999), s. 223- 227

188 Geniş Bilgi için bkz.,Çukurçayır, **a.g.e.**, (2002), ss.214- 230

veya olumsuz etkileyen önemli bir faktördür ve nitelik açısından tartışmaların da temel nedenidir.

Çok yakın bir zamana kadar yayıncılığa hakim olan ilke; kamu yararı ilkesi iken, son yıllarda gittikçe artan bir eğilimle durumun tersine işlediği görülmektedir. Kamu yararını gözetemeyen düzenlemeden, ekonomik zorunluluklar dolayısıyla yeni bir düzenlemeye geçilmiştir. Artık medya aracılığıyla bireylere bir ulusal veya yerel topluluğun vatandaşları olarak değil de bir tüketim piyasasının üyeleri olarak bakılmaktadır. Çünkü basın bu arz ve talep ilişkisinden doğrudan veya dolaylı olarak nemalanmaktadır. Siyaseten veya kar düşünceli kurulmuş ilişkilerde amaç, bu nemayı sağlayacak kişi veya kurumlara bir ölçüde servis yapmak ve bu servisten fayda sağlamaktır. Bu olgu da genel olarak basın ahlakı ve basın özgürlüğü tartışmalarını gündeme taşımaktadır.

Ünlüer; “Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmasında konuyla ilgili şu görüşlere yer vermektedir:

“Demokratik yönetimlerde seçme hakkına sahip, ancak görüşme ve karar sürecine katılımı teknik olarak mümkün olamayan halk adına bu hakkı basın ya da günümüzdeki ifade biçimiyle medya kullanır. Basının kamu yararını gözetme işlevi ve konum olarak 4. güç tanımlaması, söz konusu hakkın garantiye alınmasının gerekçelerini oluştururlar. Bu noktada medyanın “ortak iyi”yi gerçekleştirmek adına her türlü denetim, etki ve yönlendirmeden bağımsız, yani özgür olup olmadığı sorusuna bir yanıt verilmesi gerekmektedir. Örneğin; birinci, ikinci ve üçüncü güç olarak sayılan yasama, yürütme ve yargı’ya karşı bağımsızlaştırılabilmiş bir medyanın başkaca güç veya güç odaklarının kontrolüne, etki ve yönlendirmelerine maruz kalıp kalmadıkları; özgür iradenin gerçekleşebilme olasılığının saptanması açısından bilinmesi gereken bir husustur. İkinci aşamada, her türlü dış etkenden bağımsız kalabileceği varsayılan medya kuruluşlarında çalışanların, görev yaptıkları kuruma ve diğer etkenlere karşı bağımsız olabilmelerinin reel koşulları tartışılmalıdır....Kamu adına hareket ettiği, bu yüzden özgürlüğünün her şeyin üstünde olduğu söylemi, medyanın varlığının haklı gerekçelerinden birisini oluşturmaktadır. Ancak, medyanın temasta bulunduğu kişi ve kurumlarla ilişkilerini nasıl yürütmesi gerektiğine ilişkin yaptırım bulunan kurallar bulunmamaktadır. Ayrıca kamu adına gözcülük görevini kayıt altına alan yaptırımlar da bulunmamaktadır. Bu boşluklar etik kurallarla doldurulmaya çalışılsa da, daha önce belirtildiği gibi, etik kuralların diğer belirleyici etkenleri aşabilecek yaptırımları yoktur. Bu durumda medya siyaset ilişkileri, tarafların rızasına dayanan, gönüllü ilişkiler çerçevesinde sürmekte; uygulamada karşılıklı kullanıma varan, çoğunlukla da bildirelerde öngörülen etik kuralların göz ardı edildiği ilişkilere yaşanmaktadır. İtirazlar

veya şikayetler ancak iki taraftan birinin çıkarlarına dokunulduğunda ya da birbirlerinin eylem alanlarına girdiklerinde açığa çıkmaktadır.”(189)

Demokratik geleneğin yerleşebilmesi için büyük sorumluluklar üstlenmiş olan medyanın bu çerçevede kendi etik kurallarını koyması ve etkin yaptırımları uygulamaya, hayata geçirmesi önem arz etmektedir.

1.1.4.4. Yerel Basının Yerel Ortamlarda Demokratikleşme Perspektifi

Demokratik ve şeffaf toplum bir dizi yasalar bileşkesinden öte bir yaşam kültürüdür. Bu kültür toplumda egemen olmadıkça sorunlar içinden çıkılmaz yumaklara dönüşecektir. Yasaları yapmak her zaman tek başına sorunları çözmektedir. Yasaları doğru anlatmak, doğru uygulamak ve bu konuda gerek yurttaşın gerekse kamu kurum ve kuruluşlarının duyarlılığını sağlamak esastır. Demokrasi geleneğinin yerleşmesinde beşik kabul edilen yerel yönetimler bu bağlamda adeta labratuvar görevi üstlenmiştir.

Yurttaşlık, bireye bir dizi hak ve ödevler içeren hukuki bir statü sağlamaktadır. Devletin yasaları ile belirlenen yurttaşlık, yalnızca yasal ve anayasal bir kavram değildir. Bireyin yaşadığı toplumun içinde yer alma durumunu ve siyasal iktidarla ilişki biçimini içerir. Bir başka deyişle yurttaşlık, belirli bir yaşama, düşünme ve inanma biçimine, siyasal karar verme süreçlerine katılmayı içerir. İnsan belirli bir kültüre (yaşam ve düşünme biçimine) katılımıyla yurttaştır. Siyasal katılım, vatandaşların siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece yerel seçimlerde oy kullanma olarak algılama yanlış olacaktır. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Yerel anlamda siyasal katılımın sağlanabilmesi için ilgi, önemseme, bilgi ve eylemin bir arada olması gerekmektedir.(190) Bu da ancak yurttaşların, yurttaşlık bilinci ile bu bilincin geliştirilmesi, yönetsel erkin katılımcılığa yatkınlığı ve şeffaflığı sonucunda sağlanabilir. Kuşkusuz bu bilincin geliştirilmesi ve duyarlılığın sağlanması için önce aileye daha sonra eğitim kurumlarına önemli görevler düşmekteyse de bu olgunun pekiştirilmesi ve geniş yığınlara yansması yerel iletişim araçlarının ve yerel yönetimlerin sorumluluk alanına girdiği düşünülmektedir. Parlamenter demokrasi içerisinde ele alınan yerel yönetimlerin “eğitilmiş bir toplumla” ilerlemesi olanaklıdır. Bilgi toplumu, ülkemizde de “seçilmişlerin” öneminin anlaşılabilmesi için gerekli bir unsurdur.

189 Ayhan Oğuz Ünlüer, “Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Küresel İletişim Dergisi**, (sayı 2, 2006).

190 Münci Kapani. **Politika Bilimine Giriş**, (Bilgi Yayınevi, 15. Basım, Ankara, 2003), s.63

Bilgi toplumu içerisinde yönetenlerin yönetilenlere yol gösterici olmaları yerel yönetimlerdeki hizmet kalitesini arttıracaktır. Hizmet kalitesinin artması, yerel halkın yönetimle olumlu yönde ilgilenmesini de birlikte getirebilecektir. Yerel medya bu etkileşimde köprü işlevi üstlenmiştir. Yerel yöneticilerin siyasal anlamda düşünce, proje, hedef ve çalışmalarını pazarlamaları, onların gelecekteki iktidarlarının devamlılığı açısından da önemlidir. Bu pazarlamada en uygun mecra da yerel medya olmaktadır. Bu nedenle yerel yöneticilerle yerel basın arasında doğrudan ilişkiler bulunmaktadır. Gerek basın gerekse yerel yöneticiler, bu ilişkileri demokrasinin onlara sağladığı yasal düzenlemeler çerçevesinde oluşturabilmeleri halinde demokrasi geleneğinin oluşumunda katkı sağlayacaklardır.

Yerel yönetimlerin işleyişine halkın katılımı merkezi yönetime göre daha kolaydır. Yerelde verilen mal ve hizmetin izlenmesi il, ilçe ya da bölge adına küçük coğrafi yapı içerisinde daha elverişlidir. Yerel yönetimlere halkın katılımını sağlayabilmek için öncelikle, yerel halkın o coğrafyadaki oluşumlarla ilgilenmesi sağlanmalıdır. Bununla birlikte yerel ihtiyaçları önemsemeleri ve çözüm üretilmesi için katkı koyabilecek bilgi seviyesine ulaşma ortamları da hazırlanmalıdır. Bilgisi olan yerel halkın duyarlılığının günden güne artacağı ve yönetimin aktivitelerine eylemsel olarak katılabilecekleri düşünülmektedir.

Burada söz edilen bilgi, gazete haberlerinin (bilginin) pasif bireylere akması anlamını taşımamaktadır. Vurgulanmaya çalışılan ideal, yurttaşın iletişim sürecine özgürlük ve eşitlik çerçevesinde katılımları ve topluma ilişkin bilgiye talip olmalarıdır. Demokrasiyi en iyi beslemenin eğitim ve aydınlatma olduğu da bir gerçektir. Dolayısıyla en ileri demokrasilerin en aydın ve en eğitilmiş ülkelerde olması doğaldır. McQuail, katılımcı demokratik medya kuramında, yurttaşların en temel hakkı olan bilgi edinme özgürlüğünün önünde engel oluşturan tekellere karşı, küçük ölçekli, yerelleşmiş ve etkileşimli iletişim araçlarının halkın katılımını sağlamada daha etkili olacağını savunmaktadır. Bu kuramın temel hareket noktası, kaynak konumundaki kitle iletişim araçlarını değil, okuyucu, izleyici ve dinleyici olan hedef kitleyi ön plana almaktır. Bu bağlamda kuramın önermelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

“1. Medyanın var oluş nedeni şirketler ya da müşteriler değil, halktır.

2. Medyanın örgütlenmesine ve içeriğinin belirlenmesine siyasi otorite etki etmemelidir.

3. İletişim, bu alanda çalışanların inisiyatifine terk edilemeyecek kadar önemlidir.

4. Gruplara, örgütlere ve yerel topluluklara kendi medyalarına sahip olma hakkı tanınmalıdır.

5. Yurttaşlar ve azınlık grupları, medyaya erişme ve gereksinim doğrultusunda bilgilendirilme ve hizmet edilme hakkına sahip olmalıdırlar.(191)

Demokrasi kültürünün gelişiminde önemli diğer bir faktör de insan hakları ve özgürlükler konusunda yönetimin takındığı tutumlardır. Aynı zamanda yurttaşın bu haklar ve özgürlüklerin sınırlamaları konusunda edinecekleri bilgi ve birikimler bu kültürün kalıcılığı ve yaygınlığına etkili olabilmektedir. İnsan haklarını kavramış bir toplumda bu durum, sadece yönetimlere katılma aşamasında değil, her türlü hakkına sahip çıkabilmesi adına gereklidir. İnsan hakları uygar toplumların ortak paydasıdır. Çağdaş ölçü insan haklarına saygıdır. İnsan haklarının anlaşılması ve idrak edilmesinde, tüm insanların ortak değerlerde uzlaşmasında, bilgilendirme ve bilinçlendirmede medyanın yeri, önemi, ahlaki değeri ve sorumluluğu bir gerekliliktir.(192)

Klasik temel haklar ile ekonomik ve sosyal haklar anayasal düzenlemelerde yerini almasından sonra, küreselleşmenin somut örnekleri içinde değerlendirilebilecek yerel ve kentsel haklar da evrensel bir niteliğe bürünmüştür. Yerelleşmenin, toplumsal bütünlük içinde kaygı ve değerleri artık açık bir şekilde tartışılmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, yurttaşın bu yönlü bilinçlendirilmesi ve yönetimlere bu konularda yön gösterici bir misyon üstlenmesi önem kazanmaktadır. Örneğin, yerel halkı çok yakından ilgilendiren, ülkemizin de altına imza koyduğu “Avrupa Yerel Yönetimler Şartı” ile Avrupa Birliğinin oluşmasındaki temel dayanaklardan “Maastrich Anlaşması” ile ilgili belgelerden ve bu anlaşmalardan yerelde somut bir şekilde nasıl fayda sağlanacağı yönünde yerel basının izlemesi gereken yol ayrıca incelenmeyi gerektiren bir konudur. Öte yandan, bu bağlamda, 1993 tarihinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi “Çözüm Tasarıları” başlığı altında medya ile ilgili şu önerileri getirmiştir:

1. Günümüzde, demokratik yaşamın çok önemli parçaları olan bilgilendirme ve iletişim kavramları konusunda, medyanın, topluma karşı ahlaki sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukları da kişisel davranışların, demokratik hayatın ve toplum bilincinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

2. Gazetecilik mesleği hak, yükümlülük, özgürlük ve sorumluluk gibi birçok kavramı içinde barındırır.

191 <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=7302> (20.05.2007)

192 Nurullah Aydın, “İnsan Hakları ve Medya”, **1. Ulusal Siyasal İletişim Sempozyumu Bildirileri**, (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara, 2000), s.16

3. Gazeteciliğin temel ahlaki prensiplerinden biri de haber ile yorum arasındaki belirgin ayırımın çizilmesi ve bunların karıştırılmasının önlenmesidir. Haber gerçeklere ve verilere dayalı bilgilendirmedir. Yorum ise yazanın, yayınlayanın veya medya şirketlerinin düşüncelerini, inançlarını, kişisel yargılarını içerir.

4. Haber yayını, gerçeklere dayandırılmalı ve doğruluğu ispatlanabilir olmalıdır. Haberin sunumunda ve betimlemelerde tarafsız davranılmalıdır. Haber başlıkları ve özetleri mümkün olduğunca doğruları ve eldeki verileri yansıtmalıdır.

5. Yorumlar, genel düşünceler veya günlük olaylar üzerine yapılabilir. Yorum subjektif olduğu için, doğruluğu üzerinde eleştiri yapılamaz. Bunun yerine, yorumların dürüst ve ahlaklı olması sağlanmalıdır.

6. Bazı kişi ve kuruluşlarla ilgili olaylar üzerinde yapılan yorumlar gerçekleri ve verileri çarpıtmamalı ve gizlememelidir.

Tüm bu önermelerin temelinde, bilgi edinmenin temel insan hakkı olduğu vurgusu yatmaktadır. Çağımızda bilgilendirme ve iletişim; sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimin temel faktörü olarak kabul edilmektedir. Aksi takdirde demokrasi tam anlamıyla var olamaz.

“Küredeki toplumsal çelişkinin ya da çatışmanın ötesinde, bilgi, yeniden yapılanma (erkin yerel birimlere geçerek tek merkez yoğunluğunu yitirmesi) ve açıklık bugünün toplumları için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu bağlamda kendini yenilemeyen, küre ile bütünleşme koşullarını yerellik ve “desantralizasyon” süzgecinden geçirmeyen ögelerin, yaşam olasılıkları çok düşüktür. Ve gelecek beklentileri de o denli azdır. Yerel basın da bu bağlamda erkin merkezden uzaklaşmasına ve insanı gözetten bir yapının yaratılmasına olanak tanıyan önemli, dinamik bir etmendir.”(193)

Demokrasinin temel göstergelerinden biri olan serbest irade ile yapılan seçimlerde, yerel basın gerek siyasi partilerin gerekse adayların tanıtımında önemli roller üstlenmektedir. Bu dönemlerde, “nesnel çerçeve” içinde yapmış oldukları yorumların, araştırmaların, anketlerin, kamuoyu oluşumunda önemli sonuçlar verdiği bilinen bir gerçektir.

Yerel seçim öncesi kampanyalarda, basının rolü, partiler ve liderleri ön plana çıkaran yayınlar aracılığıyla nesnellik / tarafsızlık iddialarıyla çelişir görünmekle birlikte, seçim döneminde

---

193 Suat Gezgin, “Yerel Basın ve Değerlendirme Ölçütleri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (sayı:7, 1998), s.8

basın, vatandaşların rasyonel kararlarının oluşmasında “yol gösterme ve bilgilendirme” rolünü üstlenmiştir. Bu dönemlerde kimi haberlere, gazetenin seçim sonuçları ile ilgili tercihini gösteren başlıklar atılırken, kimi köşe yazarları da oyunun rengini açıkca belli ederek “seçmeni yönlendirme” rolüne soyunduğu görülmektedir. Seçmen üzerinde yarattığı bu etkinin kuşkusuz yerel yönetime talip olanların iştahlarını arttırdığı, özellikle bu dönemlerde istenmedik ilişkiler ağının kurulabildiği de yine gözlenen bir diğer sonuçtur.

Yerelde demokratikleşme olgusu, onun pekiştirilmesi ve sağlam bir zemine oturtulması her şeyden önce bir kamuoyu yaratmakla olasıdır. Kamuoyu da ancak bilgiye dayalı olarak oluşmaktadır. Kamuoyunun oluşumunda bilgi iletme işlevinde etkin rol oynayan kitle iletişim araçları ve bu araçları ellerinde bulunduranlar veya kullanma gücüne sahip olanlar, bu bilgilerin alınması ve algılanması aşamasında önem kazanmaktadır. Belli çıkarlar peşinde olanlar, kişi ve gurupların kanılarını ve davranışlarını etkilemek amacıyla medyayı ikna ve telkin yoluyla etkilemeye çalışırlar. Oysa basının kamuoyu yaratması; yurttaşları tek yönlü bir bakış içine sürüklemekten öte, özgürce düşünmek, tartışmak, karşılaştırmalar yapmak üzere hazırladığı zemin anlamını taşımaktadır.(194)

Özellikle yerel yöneticilerin, politik kararlar alırken ya da yurttaşın tüm yaşamını ilgilendirecek yönetsel uygulamalar gerçekleştirirken, basının kamuoyu oluşturma girişimleri önem kazanmaktadır. Yerel siyaset gücünü elinde bulunduranlar genellikle yürütme kararlarında yurttaşla danışmayı önemsemez veya “ben düşündüysem doğrudur” mantığı ile hareket etmeyi tercih ederler. Medya nesnelliği ve inandırıcılığı ölçüsünde oluşturabileceği kamuoyu ile yönetimin böylesi keyfi kararlarını etkileme gücüne sahip olabilmektedir. Bu durum demokratikleşmenin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Yurttaş edilgen durumdan çıkarıp etkin hale getirmenin bir yoludur bu. Yurttaş demokratik haklarının, sadece oy verme gibi sınırlı bir çerçeveye sığdırılmayacağını, anayasal haklarının ona kent yaşamında ve kent kültürünün oluşmasında bunun ötesinde haklar verdiğini öğrenmek durumundadır. Yönetimin meşruiyeti de bu hakların kullanımı ile anlam kazanacaktır.

Yerel yönetimlerin açıklığın, saydamlığın ve ahlak kurallarının en çok geçerli kurumlar olduğu, bu kurumların sağlıklı işletilmesi halinde demokratikleşmeye katkı sağlayacağı daha önce de belirtilmişti. Yurttaş yerel yönetimlerde olup bitenler konusunda bilgilendiği sürece refleksler oluşturacaktır. Yönetsel kararlara rıza gösterecek ya da tepki verecektir. Yerel medya bu

bağlamda yurttaşın reflekslerini alan, onların şiddetini bir ölçüde düzenleyerek yönetime aktaran ve sonuçları denetleyebilen sorumlulukta ve konumdadır. Yurttaş adına yönetimin denetlenmesi yerel basının asli görevlerinden sayılmaktadır.

Demokratik sistemlerde yönetimler yaptıkları eylemler hakkında hesap vermek durumundadır. Buna bağlı olarak da yurttaşlar, hükümetin kendi lehlerine yaptıkları eylemler hakkında bilgi sahibi olmayı beklerler. Basın, insanların bilgi sahibi olma hakkını kullanmalarında, hükümeti gözetleyerek hizmet etmeli ve yurttaşla hükümetin eylemlerini denetlemede ve politikalarını sorgulamada yardımcı olmalıdır. Demokrasiler kamuoyunun seçim yapmasını ve karar vermesini öngörür. Basın kamuoyunun güvenini kazanmak için güvenilebilir kaynaklardan bilgi almalı ve haberlerini ona göre yapmalıdır. Çalıntı haber yayınlamak ve doğru olmayan haber yapmak özgür basının gerçekleşmesi için engel oluşturur. Demokrasiler iki hakkın asla bitmeyen çekişmesinden beslenmektedir ki bunlar; hükümetlerin ulusal güvenliği sağlamak zorunluluğu ve insanların basının bilgiye ulaşma hakkına bağlı olarak bilme hakkıdır. Hükümetler devletle ilgili hassas konularda bilgi akışını sınırlandırmak zorunda kalabilir. Ama demokratik sistemlerde yer alan gazeteciler bu bilgilere ulaşma konusunda sonuna kadar takipte bulunurlar.(195)

1.1.5. Eskişehir Örneğinde Yerel Basın Olgusu

Toplumların gelişmişlik düzeyleri kuşkusuz ekonomik, sosyal ve kültürel varlıklarının nicel ve nitel değerlendirilmesiyle belirlenmektedir. Bu bölümde, çalışmanın uygulama alanına örnek olarak alınan Eskişehir'in, kent profili ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öte yandan bu kent profili içinde Eskişehir Yerel Basınının yeri değerlendirilecektir.

1.1.5.1 Eskişehir'in Kent Profili

Eskişehir, 21. yüzyılın ilk yıllarında gerek nüfusuyla gerekse coğrafi konum ve özellikleriyle Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yönlerden gelişmeye yerel potansiyeli en uygun illeri arasında kabul edilmektedir. Nüfus yoğunluğu ve hareketliliği açısından irdelendiğinde, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına ve DİE verilerine göre, 706. 009 olan İl nüfusunun 557. 028' i İl ve İlçe merkezlerinde 148. 981'i köylerde yerleşmiştir. Şehir nüfus oranı % 79, Köy nüfus oranı ise % 21'dir. İlin yıllık nüfus artış hızı binde 9.61'dir. Şehir nüfus artış hızı binde 15.41, Köy nüfus artış hızı binde -9.52'dir. Daha önceki nüfus sayımlarında da

---

195 <http://usinfo.state.gov/products/pubs/principles/freepress.htm>

görüldüğü gibi İl ve İlçe merkezlerinde yaşayan nüfus miktarında artış olurken, köylerde yaşayan nüfus miktarında azalma olmuştur. Nüfus yoğunluğu il genelinde 51, İl Merkezinde 195'dir. Kent merkezinde kilometre kareye 177 kişi düşerken, kırsalda kilometre kareye 12- 29 kişi düşmektedir. Eskişehir bu açıdan İstanbul ve Ankara'dan sonra Türkiye'de üçüncü sırayı almaktadır. (196)

İç Anadolu Bölgesinin Kuzey Batısında bulunan Eskişehir, Kuzeyde Batı Karadeniz, Kuzeybatıda Marmara, Güneybatıda İç Batı Anadolu bölgeleriyle çevrilidir. Güneyde Afyon, Güneydoğuda Konya, Doğu ve Kuzeyde Ankara, Kuzeyde Bolu, Kuzeybatıda Bilecik, Batıda Kütahya illeri ile komşu olan Eskişehir'in yüzölçümü 13.731 kilometrekaredir. Türkiye'nin önemli akarsularından Sakarya'nın kolu olan Porsuk Çayı, Eskişehir kent merkezinden geçmektedir.

Toprakların kullanıma göre dağılımında yüzde olarak ifadesi ile; tarıma elverişli topraklar % 43 orman – funda alanları % 24, çayır-mera alanları % 24, tarıma elverişsiz alanlar ise % 9 olarak yer kaplar. Başlıca yeraltı zenginliklerini bor, lületaşı, magnezit ve krom madenleri oluştururken, başlıca tarım ürünleri; buğday, arpa, şeker pancarı ve hayvan ürünleridir. Başlıca sanayi ürünleri; şeker, bisküvi, lokomotif, un, yapı elemanları, tuğla, kiremit ve çimento'dur. Yine 2000 verilerine göre işgücünün sektörlere göre dağılımında hizmet sektörü % 41 ile ilk sırayı alırken bunu % 35,3 ile tarım ve % 18,9 ile inşaat sektörü izler. Toplam faal nüfus 244.308'dir. Ticaret Odası'na kayıtlı üye sayısı 9. 572, Sanayi Odası'na kayıtlı üye sayısı 526, fabrika sayısı 400, banka şube sayısı ise 52'dir.(197)

Eskişehir iç pazar açısından da anlamlı özelliklere sahiptir. Kentte kişi başına gelir Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2001 verilerine göre kişi başına GSYİH: 2513 \$'dır. 2007 yılının birinci döneminde kişi başına aylık Türkiye ortalama brüt ücret ise 1379 YTL olarak gerçekleşmiştir.(198) Eskişehir, toplumsal ve ekonomik göstergeler açısından sıralandığında Türkiye'de 6. sıraya yerleşmektedir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yaşanabilirlik ve gelişmişlik göstergesi sıralamasına göre Türkiye'de 3. sırayı almaktadır. Yine Eskişehir'de yaşayan yurtaşın satın alma gücü Türkiye ortalamasının üzerindedir.(199)

---

196 <http://www.eskisehir.gov.tr/>

197 Aynı.

198 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=27&tb_adi=Kazanç%20İstatistikleri&ust_id=8 (10.2.2007)

199 Eskişehir Ticareti'nin Gelecek Stratejisi, **Eskişehir Ticaret Odası Dergisi**, (ETO yayını, Yıl:23, sa, 99, 2006)

Organize sanayi bölgesinin toplam alanı 32 milyon m²'dir. Toplam 345 kuruluş bulunmaktadır. Eskişehir'de kayıtlı Anonim Şirketlerin sayısı 679, Limited Şirketlerin sayısı 3.625 olmak üzere toplam 4.304 adet şirket bulunmaktadır. Kooperatiflerin sayısı ise 497'dir. Üretimin sektörlere göre dağılımını % 11 ile tarım, % 28 ile sanayi, % 61 ile de hizmetler oluşturur. Türkiye ortalaması % 80 olan okuma-yazma oranı Eskişehir'de % 95 dolayındadır. Bu oranlar kadınlar için % 97, erkekler için ise % 89'dur. Okullaşma oranı %100'dür. İlköğretim okulu sayısı 252, ilköğretim öğrencisi sayısı 83.455 öğretmen sayısı 4.096, ortaöğretim okulu sayısı 78, ortaöğretim öğrenci sayısı 33.415, öğretmen sayısı ise 2.340'dır. Üniversite sayısı 2'dir ve Ankara, İstanbul ve İzmir'den sonra birden fazla üniversitenin bulunduğu tek ildir. Toplam fakülte sayısı 19, yüksekokul sayısı 12'dir. Örgün öğrencilerin toplam sayısı 38.989, Açıköğretim öğrenci toplamı 1.047.350'dir. Şehirdeki toplam kütüphane sayısı 14'ü halk kütüphanesi ve 3'ü çocuk kütüphanesi olmak üzere toplam 17'dir.(200) Günlük basımı yapılan yerel gazete sayısı 8, yerel televizyon sayısı 2, yerel radyo sayısı ise 16'dır. Basımevi sayısı 64, sinema salon sayısı ise 20' dir. Düzenli tiyatro oyunlarının sergilendiği 3 salon, Opera ve Bale gibi sahne sanatlarını gerçekleştirildiği Belediye Kültür Merkezi bulunmaktadır.

Demiryolu ve karayollarının kavşağında bulunan Eskişehir, ulaşımında olduğu kadar, tarımda ve sanayideki gelişmeler ve yeraltı kaynaklarının zenginliği ile de Türkiye'nin ekonomik yönden gözönündeki illeri arasında olmuştur. Kütahya, Bilecik, Afyon, Uşak, Bolu gibi iller topluluğundan oluşan bölgenin bölgesel ticaret merkezi konumundayken; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi illere yakınlığı da ticari hayatın canlılığını sürdürmesini sağlamaktadır.

Eskişehir kırsal ve kent merkezi arasındaki çok büyük gelir farklılığından, kentteki daha kaliteli ve çağdaş eğitim, sağlık ve ulaşım olanaklarından dolayı kırsaldan kent merkezine iç göç sürekli olmaktadır. Yakın illerde yaşayan genç nüfusun, cazibe merkezi olarak gördükleri Eskişehir'e iş bulma ümidiyle gelerek ciddi ölçüde dışarıdan göç yarattıkları da son yıllarda sıklıkla ifade edilen bir görüştür. Dolayısıyla nüfusun kentte yoğunlaşmasına bağlı olarak işsizlik, altyapı eksikliği, kayıtsız ekonomi, sağlık ve çağdaş eğitim açısından fiziksel koşullar da sorunlar artmaktadır. Bu sorunlar sağlıklı kentleşme ile ilgili ivmeyi önemli ölçüde etkilemektedir.

Eskişehir'de çalışanların % 68'i ücretli ve maaşlı olarak devlet sektöründe çalışmaktadır. İşveren (%4.6) ve kendi hesabına (% 14.1) çalışan oranı çok azdır. Eskişehir emek açısından yoğun bir kenttir ve bu açıdan Türkiye'de 19 il içinde ikinci sıradadır. Eskişehir'de girişimcilik

ve risk alma (% 18.6) Türkiye ortalamasının (% 42.4) yarısından daha düşük düzeydedir. Başkasının işinde ücretle çalışanların % 53.3'ü mavi yakalı düşük ücretli hizmet işçisidir. Kalifiye beyaz yakalı işçi oranı % 9.9 ve yüksek ücretli işçi oranı ise % 2 civarındadır. Tüccarların çoğu büyük firmaların bayiliğini / distribütörlüğünü alıp onların malını Eskişehir'de pazarlamayı tercih etmektedir ve üretim yapmaya sıcak bakmamaktadırlar. Bu görüşün temelinde 1980'li yıllarda ekonomi açısından yaşanan dönüşümlerde, kent ekonomisine yön veren kentin yatırımcı kişiliklerinin yeterli aktiviteyi gösteremedikleri yönünde yaklaşımlar bulunmaktadır.(201)

Konuya ilişkin olarak Banger, şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Eskişehir yerel ticareti, bu yeni döneme birkaç açıdan hazırlıksız yakalandı. Öncelikle; varolan ve değişimi yakalaması olası yerel sermaye hala geleneksel sektörlerde idi. Değişimi yakalamakta pek istekli ve dinamik davrandığını söyleyemeyiz. O dönemde (büyük aileler diyebileceğimiz) bu kesimlerin, yaşamak ve yatırım yapmak üzere Eskişehir yerine İstanbul gibi büyük kentleri tercih etme eğiliminde oldukları da bir gerçektir. Bu körlük ve atalet hali, son dönemlerde toprağa dayalı üretimin ve buna ilişkin ticaretin neredeyse yok olmasına yol açmıştır. Eskişehir, 1980'li yıllara kadar kamu sektöründen pay alma açısından 'şanslı' sayılabilecek illerden birisidir. İlde önemli ölçüde istihdam sağlayan Şeker Fabrikası, Tülomsaş, Hava İkmal Bakım Merkezi, Büyükşehir Belediyesi ile bağlı belediyeler yanında iki tane üniversite, çok sayıda resmi hastane, müdürlük, öğretim kurumu, askeri kuruluş vb bulunmaktadır. Bu kadar çok resmi işyerinin bulunması, Eskişehir'de bireysel girişimciliği zayıflatan bir 'işgören olma' zihniyetinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Kentte yaşayan insanlar, güvensiz ticaret dünyası yerine 'güvenilir' devletin 'süreğen' işçisi olmayı tercih etmişlerdir. Diğer yandan; yeni dönemde değişen politika ve kamu tercihleri, kamu kaynaklı sermaye yatırımlarını Eskişehir gündeminden uzaklaştırmıştır. Eskişehir, tüm bu dönemler boyunca girişim geleneği eksikliğini de etkisiyle (İstanbul, Kocaeli, Bursa yörelerini tercih eden) yerli ve yabancı sermayenin ilgisini çekememiş; kendi ölçeğinde 'sermayesiz küçük ticaret' yapılan bir kent görünümüne bürünmüştür.(202)

Banger'in de belirttiği gibi, bu durum sermaye birikimini oluşturamadığı gibi sürekli olarak sermaye erozyonunu da yaşatmaktadır.

Eskişehir'in sanayileşme boyutu incelendiğinde; son derece modern bir Organize Sanayi Bölgesi'ne sahip olmasına karşın, sermaye yapısı ve örgütlenme biçimiyle farklı bir yansıma göstermektedir. Faaliyet gösteren firmaların çoğu aile şirketi ve büyük kent merkezli şirketlerin fason üretimlerini yapan kuruluşlardan oluşması dikkat çekmektedir. Dolayısıyla içe kapalı, iç piyasa öncelikli çalışan, ihracatı ikinci planda tutan, il merkezinde yoğunlaşmayı seven,

201 (<http://www.gurcanbanger.com/>), (10.04.2007)

202 Aym.

kurumsallaşamamış, finansman ve teknoloji yetersizliği / eksikliği / dağınıklığı çeken, pazarlama sorunları olan, risk almaktan çekinen, araştırma-geliştirmeye inanmamış, marka üretmede ve üniversite ile işbirliği yapmada zorlanan bir özellik arz etmektedir. Sanayi Odası yönetim anlayışının zaman zaman yerel gazetelerde tam sayfa ilanlarla eleştirilmesi bu gelişmelerin tipik örneğini oluşturmaktadır

Eskişehir'in, bir kent olarak sahip olduğu avantajları şöyle sıralamak mümkündür:

- Coğrafi konumu
- Genç insan nüfusu
- Bölgede cazibe merkezi olma potansiyeli
- Yeraltı zenginlikleri (Bor, Toryum vb. ekonomik dönüşümü yüksek)
- Eğitim Ortamları (Okullaşma ve eğitim düzeyleri)
- Sivil toplum örgütlerinin nicel yapılanmaları
- Termal turizmüne yönelik sıcak su kaynakları
- Sosyal ve kültürel alt yapı ve ortamları
- Sağlık ortamları

Eskişehir'in, bir kent olarak sahip olduğu dezavantajları ise şöyle sıralamak mümkündür:

- Sermaye birikiminde yetersizlik
- Siyasetçi ve bürokratların vizyon geliştirmede yetersizliği
- Kurumlar arası iletişimsizlik
- Dar çevrede yapılan siyasetin geliştirdiği ahbap, eş dost ilişkileri
- Sivil toplum örgütlerinin yeterli dinamizme ulaşamaması
- Önemli bir tarım merkezi olunmasına karşın bu yönlü politikaların eksikliği
- Kamu kaynaklarının kullanımında yeterli planlamanın yapılamaması

- Yerel yönetimler ile sivil odaklar arasındaki gerginlikler

1.1.5.2 Eskişehir’de Yerel Basın ve Gelişimi

Eskişehir yerel basınını tarihsel bir süreç içinde dünden bugüne incelenmesi kuşkusuz güncel çalışmalarda bir ışık kaynağı olacaktır. Geçmişle ilgili değerlendirmelerin, benzer çalışmalarda konu edildiği, işlendiği ve veri tabanı oluşturduğu düşüncesiyle Eskişehir’de yerel basının bugünü üzerinde değerlendirme yapmanın konumuz açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

Eskişehir yerel basının da bugün günlük basılan sekiz adet gazete yayım faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuruluş yılları dikkate alınarak sıralamayı şu şekilde yapabiliriz.

1. Sakarya Gazetesi (1947)
2. İstikbal Gazetesi (1954)
3. Milli İrade Gazetesi (1968)
4. Son Haber Gazetesi (1984)
5. İki Eylül Gazetesi (1988)
6. Ak Haber Gazetesi (2000)
7. Burç Gazetesi (2002)
8. Anadolu Gazetesi (2003)

Sakarya Gazetesi, yerel basın tarihi içinde önemsenecek bir geçmişe sahiptir. Gerek personel sayısı gerekse günlük net satış oranlarıyla Eskişehir’in en büyük gazetesi durumundadır. Gazete, onbine varan baskı sayısı ve günlük net satış oranlarıyla, ulusal medya ile yarışır durumdadır. Yarım asırlık bir geçmişe sahip İstikbal Gazetesi; Sakarya Gazetesinin ardından küçümsenmeyecek bir satış potansiyeline sahip diğer etkin bir gazete konumundadır.

Çizelge 1. 31.12.2006 tarihi itibariyle Eskişehir Yerel Yazılı Basımında

Tiraj ve Günlük Net Satış Oranları

Gazeteler	Tirajlar / Baskı Sayıları	Bayii Satışları	Abone Sayıları	Günlük Net Satış Oranları
Ak Haber	1000	300	300	600
Anadolu	5500	4500	550	5050
Burç	750	50	350	400
İki Eylül	2000	850	350	400
İstikbal	5200–	3300	2000	5300
Milli İrade	2800	850	1350	2200
Sakarya	9500	8000	600	8600
Sonhaber	1600	540	400	940

Kaynak: Erdal Dağtaş ve Banu Dağtaş “Eskişehir Kent Basımı ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basımına İlişkin Tutumları”, G.Ü. İletişim Dergisi (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, (Haziran 2007), s.19

Çizelge 1’de de görüleceği gibi, kimi gazetelerin baskı sayılarının binlere ulaşmasına karşın günlük net satışlarının düşüklüğü, basın ilan kurumundan resmi ilan alabilme koşullarından biri olan satış sayısını gerçekleştirme zorunluluğu ile ilgilidir. Nitekim Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Yılmaz Karaca ile yapılan görüşmede(203); bazı gazetelerin bayi ve abone satışları gerçekleri yansıtmamasına karşın tiraj sayısını tutturmak zorunda olduklarını belirterek gözlemlerimizi doğrulamaktadır.

Gazetelerin basım teknikleri yönüyle incelendiğinde, Ak Haber ve Burç gazetelerinin dışındaki tüm gazeteler baskı işlemlerini, kendilerine ait veya ortaklık ilişkisi içinde sahip oldukları matbaalarda gerçekleştirmektedirler. Ak Haber ve Burç gazeteleri siyah beyaz basılırken, Anadolu Gazetesi, İki Eylül Gazetesi ve Sonhaber Gazetesi ön ve arka sayfaları olmak üzere iki sayfası renkli, Sakarya ve İstikbal Gazeteleri ise, 1,3,16 ve 18. sayfaları renkli basılmaktadır. Sayfa sayıları açısından incelendiğinde; Sakarya ve İstikbal Gazetelerinin 18

203 Yılmaz Karaca, (Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı) yüz yüze görüşme, (12.06.2007 saat,11.30)

sayfa, İki Eylül Gazetesinin 14 sayfa, geri kalan gazetelerin ise 12 sayfa olarak yayımlandıkları anlaşılmaktadır.

Ak Haber, Burç ve İki Eylül gazeteleri dışındaki gazetelerin yakın bölgelerde de satış çabaları içinde olduğu, bu bağlamda Sakarya, İstikbal, Anadolu, Milli İrade ve Son Haber Gazetelerinin bölge sayfaları çıkardığı, okurun sesi olma girişimlerinin Sakarya Gazetesinde “Eskişehir Günlüğü”, İstikbal Gazetesinde “Ne İstiyorsan Aç Söyle”, Sonhaber Gazetesinde “Eskişehir Konuşuyor”, Milli İrade Gazetesinde “Sizin Köşeniz” başlıklarıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Eskişehir yerel gazetelerinde çalışanların mesleki konumlarına ilişkin dağılım ise şöyle gerçekleşmektedir:

Çizelge 2. 31.12.2006 itibariyle Eskişehir Yazılı Basımında Çalışanların Mesleki Konumlarına Göre Dağılımı

Gazeteler	İdari	Teknik	Muhabir	Sürekli	Serbest
Ak Haber	3	5	5	3	3
Anadolu	2	2	10	3	8
Burç	1	1	2	5	2
İki Eylül	4	3	7	5	7
İstikbal	5	8	10	7	6
Milli İrade	2	3	7	7	-
Sakarya	7	10	12	8	20 üstü
Sonhaber	1	2	4	2	6

Kaynak: Dağtaş. Erdal.Banu, “Eskişehir Kent Basımı ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basımına İlişkin Tutumları, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Haziran 2007, s.19

Çizelge 2’de Sakarya ve İstikbal Gazetelerinin kadro ve idari yapılanma açısından benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Serbest yazarların Sakarya Gazetesi içinde yoğunluğu ve çeşitliliği bu gazetenin etki çevresinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Çalışanların eğitim düzeyleri boyutuyla yapılan incelemede, Üniversite eğitilmiş personelin % 48 oranı ile çoğunluğu oluşturduğu yine istikbal ve Sakarya gazetelerinin benzer bir istihdam politikası izleyerek rekabeti bu açıdan da sürdürdükleri gözlemlenmektedir. Çok yakın bir tarihte kurulmuş olmasına karşın, Anadolu Gazetesinin her iki gazeteyi takip eden ve rekabet

gücünü arttıran bir profil çizdiği de anlaşılmaktadır. Buna göre, Eskişehir yazılı basınında çalışanların yaş, cinsiyet ve eğitim değişkenlerine ilişkin dağılımları şöyledir:

Çizelge 3. 31.12.2006 İtibariyle Eskişehir Yazılı Basınında Çalışanların Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Değişkenlerine İlişkin Konumlarının Dağılımı

Gazeteler	Cinsiyet		Çalışanların Eğitim Düzeyleri			
	Kadın	Erkek	İlk	Orta	Lise	Üniversite
Ak Haber	3	5	-	1	4	6
Anadolu	4	9	-	-	11	14
Burç	2	5	-	-	4	1
İki Eylül	2	8	1	7	4	5
İstikbal	-	17	-	2	10	18
Milli	1	13	-	1	10	6
Sakarya	3	17			19	18
Sonhaber	1	7		1	3	6
Toplam	18	81	1	12	65	74
Yüzde %	16,50	83,50	0,65	7,89	42,76	48,6

Kaynak: Erdal Dağtaş ve Banu Dağtaş, "Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basınına İlişkin Tutumları, **G.Ü. İletişim Dergisi** (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Haziran 2007), s.19

Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Yılmaz Karaca ve Sakarya Gazetesi Yazı işleri Müdürü Hakkı Sağlam ile yapılan görüşmelerde(204); Nitelikli personel istihdamının Eskişehir yazılı basının en büyük sorunu olduğu, yetiştirilen personelin yaygın medyaya kaptırıldığı, yakın bir tarihe kadar Anadolu Üniversitesinin İletişim Bilimleri Fakültesi ile adeta bir laboratuvar çalışması içinde olunmasına karşın son on yılda bu iş birliğinin de yapılamadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, kamuoyunu doğru bilgilendirme peşinde koşan basın çalışanlarının, yeterli donanıma sahip olmamasının haberin niteliğini de o ölçüde etkilediği düşünülmektedir. Gazete sahiplerinin nitelikli eleman çalıştırmada göstermiş oldukları

204 Hakkı Sağlam'la görüşme (12.06.2007 saat: 14.30)

hassasiyetin, çalışanların ücretlerinde de gösterilmesinin yapılanmaya olumlu bir katkı sağlayacağı göz ardı edilmemelidir.

Eskişehir yerel basınında, haber kaynakları olarak Anadolu Ajansı ve İhlas Haber Ajansı ve internet ortamı, nitelikli eleman ve paralelinde bilgi toplama sıkıntısını bir ölçüde hafifletmektedir.

Dağtaş'ların "Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği" üzerine yapmış oldukları araştırmada, saptamış oldukları sorunları şu başlıklar altında toplamak mümkün görünmektedir:

1. Ekonomik Sorunlar
2. İstihdama Yönelik Sorunlar
3. Basın çalışanlarının eğitim ve mesleki birikimlerine ilişkin sorunlar
4. Mesleki örgütlenmelerin çeşitliliği, var olanların gerçek işlevlerini yerine getirmesinde yaşanan sıkıntılar, ilgisizlik
5. Dar çevrede gelişen eş, ahbab, dost ilişkilerinden kaynaklı "Editorial Özerklik" ve özgür haber dolaşımındaki sıkıntılar.
6. Haber Kaynaklarının sınırlılığı ve teknik donanım eksikliğinden kaynaklı "tektipleşme"
(205)

Daha önceki bölümlerde değinilmeye çalışıldı gibi, yerel yönetimlerin kendine özgü yapılanmasına karşın, yaygın medyada yaşanan sorunların sınırlı boyutta örnekleri ile bir benzeşim yaşanmaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin hemen her toplantısında gündeme getirdiği tartışmalar da bu yönlüdür. Tüm bu sorunlara karşın, Eskişehir yerel basını, kent profili çıkartılırken değinildiği gibi "büyük sermaye" ile tanışmamasının, kamu yararını benimseyen bir yayımcılık eğilimi içinde olmasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla basının, ulusal basında olduğu gibi "küresel sermayenin yanında bir ideoloji gereksinimi içinde olmamaları" kamu yararının devamlılığı ve demokrasi kültürünün geliştirilebilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.(206)

---

205 Erdal Dağtaş, Banu Dağtaş, "Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basınına İlişkin Tutumları" **G.Ü. İletişim Dergisi** (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Haziran 2007), s.34-39
206 Dağtaş, **a.g.e.**, s.44

1.2.Amaç

Günümüz dünyası, ulus devletler dünyasından küreselleşmeyi benimsemiş bir dünyaya, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçerken köklü bir değişim ve yeniden yapılanma yaşamaktadır. Elbette bu değişim ve yeniden yapılanma sürecinde yerel yönetimler de gelişmelerden payını almaktadır.

Türkiye’de merkezi ekonomik siyasi ve kültürel yönetim anlayışının önemli ölçüde terk edilerek, merkezde toplanmış yetkilerin, özellikle uluslararası tasarımların da etkisiyle, yerel yönetimlere aktarılması çabaları, yerel yönetimlere ilişkin yeni yasal düzenlemelerin yapılması ve bununla ilgili bir dizi düzenlemenin hayata geçirilmesine yönelik yürütülen çabadan anlaşılmaktadır.

İstanbul’da 14-16 Temmuz 2004 tarihleri arasında, AB ile bütünleşme süreci çerçevesinde gerçekleştirilen “kentsel gelişme, sivil katılım ve yerel demokrasi” ana başlıklarının ele alınarak tartışıldığı toplantıda; yurttaş katılımı, kültürel miras, çevre koruma, mahalle gelişimi, yerel halkın yaşam koşullarını iyileştirmek, katılımcı anlayışla stratejik planlama, katılımcı anlayışla kent planlama, kentler arasında ağlar kurulması, çok kültürlü festivaller ve benzeri diğer kültürel etkinliklere ilişkin temalar öne çıkmış ve bu temalar ulusal ve uluslararası ölçeklerde tartışılmıştır.²⁰⁷

Bu toplantıda da diğer benzeri temalı toplantılarda da ortaya çıkan görüntüye göre, yerellik ve yerel haklar, küreselleşme sürecinde üzerinde durulması ve geliştirilmesi gereken kavram ve anlayışlar olarak sürekli gündemi meşgul edecektir. Küresel tek düzeliğe karşı yerel farklılıkların sağlanması, yurttaşların iradesinin ve sivil toplumun temsilinin sağlanmasıyla hızlı ve radikal çözüm alternatiflerinin oluşumu ve tüm bunların da ötesinde toplumsal kalkınmanın sağlanması açılarından yerelleşme olgusuna sahip çıkmak zorunlu hale gelmiştir. Demokratikleşme ve katılımcılık konularındaki tüm bu gelişmeler, yurttaşların hak ve ödevlerine katkı sağlayacak, güçlü, yaşanabilir kentlerin oluşumuna yardımcı olacak gelişmelerdir. Yurttaşlara en yakın yönetim birimi olarak yerel yönetimler, yerel haklar başta olmak üzere insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde önemli misyonlar yükleyerek kayda değer katkılar sağlayabilir.

---

²⁰⁷ Geniş Bilgi İçin Bkz., Tortop, **a.g.e.**, (2006), ss.394-431

Bu yapılanmada yerel yönetimlerle yerel halk arasındaki en büyük köprü işlevini üstlenecek kurumlardan biri de yerel basındır. Kentlinin en önemli toplumsal iletişim aracı olan ve kentte yaşayan her bir yurttaş adına önemli işlev ve sorumluluklarla yükümlü yerel basın, aynı zamanda o kentte yaşayanlar adına yerel yönetimlerin en önemli denetleyicisi olma görevi ile de yükümlüdür.

Yerel yönetimlerin almış olduğu ve kentin yaşam koşullarını, alanlarını ve geleceğini etkileyen kararlardan halkın haberdar edilmesini ve böylelikle bir fikre sahip olmasını sağlayan ama aynı zamanda halkın, alınan bu kararlara yönelik düşüncelerini, tepkilerini ve beklentilerini de yerel yönetimlere iletmesinde aracılık ve araçlık yapma işlevini gören yerel basın, böylelikle çift yönlü bir buluşma zemini, bir tür platform ve düşünce alış veriş ortamı özelliği taşımaktadır.

Bu temel yaklaşımdan hareketle, bu çalışmanın amacını da Eskişehir'deki yerel yönetimler ölçeğinde yerel basının; demokratikleşmenin önemli göstergelerinden biri olan yurttaş katılımının sağlanması için ne tür bir çaba harcadığı ve konuyla ilgili bilgi aktarımını ne derece yaptığını belirlemektir. İkincil amaç bu kapsamda yapılacak başka araştırmalara katkı sağlamak ve çıkacak sonuçlar doğrultusunda yerel yöneticilere ve yerel basına önerilerde bulunmaktır. Bu çalışmanın bir başka amacını da Eskişehir örneğinden hareketle konuya ilişkin literatüre bilimsel bir katkı sağlamak ve ilgili veri tabanını çeşitlendirerek zenginleştirmektir.

Bu amaçlar doğrultusunda, Eskişehir örneğinde aşağıdaki sorulara cevap aramak, çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

1- Eskişehir'deki yerel gazeteler, demokrasinin yerel bir ortamda kurumsallaşması ve demokratik katılımcı tavrın yerleşik ve işler hale gelmesine yönelik temel bir görevden hareketle, manşetlerine hangi gündemleri taşımaktadır? Diğer arayışla, yerel gazeteler yukarıdaki çerçeveden hareketle acaba o günkü nüshalarında hangi haberi en önemli haber olarak görmektedirler?

2- Eskişehir'deki yerel gazete köşe yazarları, eş deyişle düşünür ve yorumcuları gündemlerinde hangi konuları, hangi sıklıkla işlemektedirler? Diğer bir bakışla, yerel yönetim birimlerinin aldıkları kararlar, yorum yazarlarının gündemine ne oranda girmektedir?

3- Yerel yönetim birimlerince alınan ve yerel halkı ve kenti yakından ilgilendiren kararlar ve düzenlemeler yerel gazetelerde ne oranda yer bulmaktadır?

4- Yerel Gazeteler, yerel toplumsal bilincin oluşması yönünde herhangi bir çaba ya da takibi ne oranda gerçekleştirmektedirler?

1.3. Önem

“Yerel yönetimlerin yurttaşın dolaysız olarak siyasal alanla karşılaştığı yönetsel birimlerdir” savından yola çıkılarak, yerel yönetimler yasalarında yapılan yeni düzenlemeler, yöneticilere ve yurttaşına yeni sorumluluklar yüklemektedir. Dolayısıyla bu sorumlulukların demokrasi aktörleri arasında dengeli bir şekilde paylaşımına etki de bulunabilecek kurumlardan biri olan yerel basına da önemli görevler düşmektedir.

Yerel ortamlarda demokratikleşmeye katkı sağlayacağı düşünülen ve gittikçe artan bir yoğunlukla hayata geçirilmeye çalışılan yasal ve yapısal düzenlemelerle bir yandan yerel kurumlar ve onların yöneticileri öte yandan yerel halk katılımcılığa, duyarlılığa ve sivil denetime özendirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda oldukça işlevsel, sorumlu ve etkili kurumlardan biri olan yerel basının da yerel halkın bir iletişim kurma ve bilgilendirme, dolaylı olarak da yerel yönetim birimlerinin çalışma ve kararlarını gözleme ve denetleme aracı olarak bu işlevini ne düzeyde yerine getirdiğinin, bu çerçevedeki haber ve yorumlara sayfalarında ne düzeyde yer verdiğinin araştırılarak saptanması gerekmektedir. Çalışma bu açıdan oldukça büyük bir öneme sahip bulunmaktadır.

Yerel demokrasinin gelişimi, demokratik kültür ve katılımcılığın yerel düzeyde yerleşmesinin ve işlerliğinin sağlanması, yerel yönetimlerin bu konuda işlevsel bir yapıya kavuşturulması ve yerel basının da bu çerçevede doğrultusunda kamuoyu adına bilgilendirme, denetleme ve eleştiri işlev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Yerel basının doğrudan kendisinin bu işlev ve sorumluluklarını ne düzeyde yerine getirdiğini görmesi ve eğer varsa bir tür eksiklik ya da ilgisizliğin farkındalığı içine girmesi açısından da bu çalışma önem taşımaktadır.

Yerel medya alanına ilişkin son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalar belirgin bir artış göstermekle birlikte, Türkiye’de ölçeğinde yerel basının yaygınlığı ve çeşitliliği göz önüne alınca bunların yine de yeterli olmadığı görülmektedir. Yerel basına ilişkin sürekli, yinelen ve daha detaylı çalışmalara, gerek yerel basın açısından gerek bilimsel bir veri tabanı oluşması açısından ve gerekse ilgili kurumların bu çalışmalardan bir yarar elde etmesi açısından büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma da söz konusu ihtiyaca ve veri tabanına sağlayacağı katkı açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca, yapılan görgül araştırmalardan elde edilecek verilerin ve bu verilerin ortaya koyduğu görüntülerin, yerel basına ve yerel yönetimlere, demokrasi kültürünün gelişmesi yönündeki eksiklerini, işlevsel yetersizliklerini ve sorumluluklarını görebilmelerinde ve bu doğrultuda gereken düzenleme, duyarlılık ve organizasyonel düzenlemeleri yapabilmelerinde, onlara rehberlik yapması da çalışmanın bir diğer önem taşıyan niteliğidir.

1.4. Varsayımlar

Çalışmada aşağıda belirtilen noktalar birer varsayım olarak kabul edilmiştir.

1. Yerel yönetim birimlerinin çalışma ve kararlarını gözleme ve denetleme aracı olarak yerel basın, yerel yönetim birimlerinin ve özellikle bu birimlerin meclis çalışma ve kararlarından yerel halkı yeterince bilgilendirmemekte ve bu işlevini yerine getirmemektedir.
2. Yerel gazeteler demokratikleşmenin temel göstergelerinden biri olan yerel halk katılımının sağlanmasında yeterince yerel gündem oluşturmamaktadırlar.
3. Yerel yönetimler, yurttaşı, alınan yönetsel kararlara ilişkin katılımı özendirecek onları bu kararlara ortak kılacak ölçüde bilgi akışını, yerel basın aracılığıyla sağlama konusunda gerekli duyarlılığa sahip bulunmamaktadır.
4. Araştırmada yararlanılan kaynaklar güncel, doğru ve yeterli bilgiler sağlamaktadır ve yapılan alan araştırması için ölçümlenen Eskişehir yerel gazetelerinden Sakarya ve İstikbal Gazeteleri de Eskişehir yerel kamuoyunu en yoğun, yakından ve duyarlı olarak izleyen, gazetecilik geleneğine sahip köklü gazeteler arasında yer almaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma şu sınırlılıklar dâhilinde gerçekleştirilmiştir:

1. Çalışma Eskişehir ili ve bu kentte yayımlanan yerel gazetelerle sınırlıdır.
2. Eskişehir’de yayınlanan yerel gazetelerden Sakarya ve İstikbal gazeteleri, kentin en yüksek satış rakamına ve en eski yayın tarihine sahip iki gazete olmaları nedeniyle, çalışma Sakarya ve İstikbal Gazeteleri ile sınırlıdır.

3. Çalışma anılan gazetelerin birinci sayfaları ve köşe yazarları ile bu gazetelerin 1 Ocak 2006 – 31 Aralık 2006 tarihi arasındaki sayılarıyla sınırlıdır.
4. Çalışmanın yerel yönetimlere ilişkin boyutunda, Büyükşehir Belediyesi Meclisi ile İl Genel Meclisi'nin kente ilişkin aldıkları kararlar çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır. İlçe belediyeleri ve diğer yerel yönetim birimleri çalışmada kapsam dışı tutulmuştur.

1.6. Tanımlar

Katılma / Birlikte Biçimleme: Demokrasi ile özdeş bir kavramdır. Yurttaşların edilgen değil etkin kılınacağı, yerel yönetim ve siyasetinin içinde yer alabileceği yöntemlerin geliştirilmesi.

Toplumsal Bilinç: Bireysel çıkarların önüne toplumsal çıkarları koyarak kamusal çıkarları öncelikli hale getirmek.

İnsan Hakları: Yaşama, düşüncesini ifade etme, özgürce seçme ve seçilme, sağlık, eğitim, güvenlik, ulaşım gibi bireyin en yaşamsal ve temel hakları.

Açıklık: Yönetimin meşruiyetine, şeffaflığına ve kamusal denetimine yönelik tüm ortam ve koşulları sağlaması.

2. YÖNTEM

Eskişehir'deki yerel gazetelerin, yerel kamuoyunu yerel yönetim meclislerinin aldığı kararlara ilişkin olarak doğru, yeterli ve sağlıklı bilgilendirme yönüyle yerel demokratikleşme sürecine katkısını belirlemeye yönelik olmak üzere, Eskişehir'de yayımlanan ve en eski yayın tarihine, aynı zamanda en yüksek satış rakamlarına sahip iki gazetenin birinci sayfalarında ve köşe yazılarında içerik analizi yapılmış, yerel yönetimlerin karar vericileriyle de yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir'de yerel yönetimler ölçeğinde yerel basının demokratikleşmeye etkilerini saptamak amacıyla veri toplama sürecinde de ilk olarak kent yaşamını ve kamuoyunu doğrudan ilgilendiren ve yerel yönetim meclislerinin kararları ile hayata geçirilen ya da tartışılmakta olan 5 tema belirlenmiştir.

Bu temalar:

1. Havaalanı Projesi

2. Tramvay
3. Kent İçinden Geçen Tren Yolunun Yer Altına Alınması Projesi,
4. Mücavir Alanlar
5. Meclis Kararlarıdır. (İl Genel Meclisi ve Büyükşehir Belediye Meclisi Kararları)

Anılan temaların Sakarya ve İstikbal Gazetesinin 1 Ocak 2006 tarihi ile 31 Aralık 2006 tarihleri arasındaki bir yıllık tüm sayılarının manşetleri ve bu temaların köşe yazarlarının yazılarına konu olup olmadığına ilişkin olarak köşe yazıları düzeyinde ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu beş temanın gazetelerde taranmasından sonra, aynı gazeteler bir kez daha taranarak, bu kez yerel halkı yakından ilgilendiren, yerel halkın kentteki yaşamını ve kentin geleceğini etkileyebilecek ve yine anılan meclislerin kararlarına dayalı yansıyan tüm haberler saptanmaya çalışılmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada iki aşamalı bir araştırma modeli izlenmiştir. Birinci aşamada yerel yönetimler, demokratikleşme, kitle iletişim araçları ve yerel basın kavramalarına ilişkin ilgili literatürün taranması ve buradan ilgili kuramsal bilgilerin çalışmaya aktarılması gerçekleştirilmiştir.

İkinci aşamada ise Sakarya ve İstikbal Gazetesi'nin 1.Ocak.2006 tarihi ile 31.12.2006 tarihi arasında yayınlanmış sayılarının birinci sayfalarının tek tek taranması yöntemi izlenmiş, ayrıca aynı gazetelerin spor sayfalarında yazan köşe yazarları dışındaki tüm köşe yazarlarının yazı içerikleri taranarak, yerel yönetim meclislerinin kararlarının, birinci sayfa haberlerine ya da köşe yazarlarının yorumlarına ne düzeyde yansıdığı görülmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler daha sonra tasnif edilerek çizelgeleştirilmiştir.

Bu arada, araştırmacının 1999'dan bugüne değin kent yerel yönetim meclislerinden biri olan İl Genel Meclisi'nde seçilmiş üye olarak görev yapması ve halen yapıyor olması da çalışmanın gözlem ve tanıklık boyutuna kayda değer bir katkı sağlamış, alana olan hakimiyet, çalışmanın ilgili meclisler düzeyindeki kararlarının incelenmesi açısından yöntemin sağlıklı işletilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda araştırmanın desteklenmesini sağlamak üzere yerel meclislerin toplantı tutanakları tam olarak elde edilerek tasnif edilmiş, hangi konuların meclislerin gündeminde ele alındığı birer çizelge haline getirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Türkiye evreninde, Eskişehir ili ve bu ilin yerel yönetim meclisleri ile en yüksek satış rakamına sahip iki yerel gazetesi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın kuramsal bölümünü oluşturmak üzere veri toplama tekniklerinden biri olan belge tarama ve literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Araştırmada demokrasi ve demokratikleşme, yerel yönetimler, yerel basın konusunda birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Kütüphane çalışmalarının yanı sıra internet ortamında da inceleme yapılmıştır. Bu taramadan sonra ilgili yerel gazeteler taranış ve yerel meclis kararlarının yerel gazetelerin birinci sayfa haberlerine, manşetlerine ve köşe yazarlarının yorumlarına ne düzeyde yansıdığı, günlük incelemelerle tablolara işlenmiş ve daha sonra bu veriler çizeleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Yerel yönetim meclislerinin aldığı karar sayısı ile gazetelere yansımaları arasındaki farkın bulunabilmesi için, öncelikle yerel yönetim meclislerinin kararlarına ulaşılmış ve daha sonra da gazetelerde yapılan taramalardan elde edilen verilerin çizelgelerdeki dökümleri gerçekleştirilmiş ve yorumlar bu çizelgelere yansıyan görüntüler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Eskişehir’de yerel yönetimler ölçeğinde yerel basının demokratikleşmeye etkilerini saptamak amacıyla veri toplama sürecinde; özellikle Eskişehir’de yaşayanların doğrudan yaşam alanını etkilediğini düşündüğümüz ve 2006 yılında yurttaşlarının yüz yüze ilişkilerde yoğun tartıştığı yönetsel girişimlerden; “Havaalanı projesi”, “Tramvay Projesi”, şehir merkezinden geçen ve trafik açısından ciddi sıkıntılar yarattığı bilinen “Kent İçinden Geçen Tren Yolunun Yer Altına Alınması Projesi”, mücavir alan sınırlarının genişletilmesi ile ilgili “Mücavir Alanlar” konusundaki düzenlemeler, İl Genel Meclisi ile Büyükşehir Belediyesi Meclisi’nden çıkan kararlara ilişkin “Meclis Kararları”, ilk başlangıçta yerel gazetelerin sayfalarında araştırılan temalar olmuştur. Daha sonra da yerel halkı, gündemi ve kenti ilgilendiren diğer tüm meclis kararlarının yerel basındaki yansıma oranları saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak araştırılan konu her iki gazetenin temel haber alanlarından aktardıkları manşet haber sayısına ilişkindir. Tabloda; incelemeye alınan her iki gazetenin ana sayfa başlıkları Adli vakalar, Sivil Toplum Örgütleri ve Eylemleri, Yerel ve Ulusal Siyaset, Yerel Yönetimlerin karar ve uygulamaları başlıkları altında düzenlenmiştir. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 1'e şöyle yansımıştır:

Tablo: 1

Manşet Haberlerin Konulara Göre Dağılımı

Gazeteler	Adli Vakalar	Sivil Toplum Örgütlerinin Eylemleri	Siyaset (Yerel -Ulusal)	Yerel Yönetimlerin Karar ve Çalışmaları
Sakarya Gazetesi	119	129	68	29
İstikbal Gazetesi	104	112	54	54
Toplam	223	241	122	83
Yüzde	%33	%37	%18	%12

1 Ocak- 31 Aralık tarihleri arasında Sakarya ve İstikbal Gazetelerinin manşetlerinde en çok işlenen konu % 37 oranıyla eylem, yürüyüş, konferans, bireysel söylem gibi alt başlıklardan oluşan **sivil toplum örgütlerinin eylemleri** olmuştur. Bunu % 33 oranıyla, cinayet, trafik kazası, ölüm gibi haber konularını genel başlık altında toplayan **adli vakalar** izlemektedir. Üçüncü sırada, politikacıların yerel gündem ya da konularla ilgili açıklamaları, yerel politikacıların uygulamaları, yerel politikalar ve çalışmalar gibi alt başlıkların oluşturduğu **siyaset** başlığı yer almaktadır. Dördüncü ve en az işlenen haber alanını ise yerel yönetimlerin uygulamaları oluşturmuştur.

Çalışmanın kuramsal bölümünde sıklıkla değinildiği üzere; yurttaşın yerel ortamlarda karar süreçlerine katılabilmesi için her şeyden önce bilgilendirilmesi ve bu bağlamda demokratik haklarını kullanması söz konusudur. Yerel siyaseti belirleyecek ve bu konuda düşünce ortamı yaratacak yerel basın gündeminde, yerel siyaset ve yerel yönetim kararlarından çok cinayet, gasp vb. adli vakaları ve rutin toplumsal gelişmelere yer vermesi, yerel yönetim meclislerinin aldığı kararlar gibi kent hayatını en çok ilgilendiren konulara karşı yeterli duyarlılık ve ilgi içinde olmadıklarını göstermektedir.

Yerel gündemin en önemli kabul edilen beş ana teması olarak belirlenen “**Mücvir Alanlar**”, “**Tren yolunun yeraltına alınması**”, “**Havaalanı Projesi**”, “**Tramvay**”, “**Meclis Kararları**” yerel gazetelerde şöyle yer almıştır:

Tablo: 2

Yerel Gazetelerin 5 Temaya İlişkin Birinci Sayfa Haber Sayıları

<u>Temalar</u>	Sakarya Gazetesi	İstikbal Gazetesi	Toplam
Mücvir Alanlar	2	4	6
Kent İçinden Geçen Tren Yolunun Yer Altına Alınması Projesi	11	4	15
Havaalanı Projesi	7	7	14
Tramvay	1	5	6
Meclis Kararları (İl Genel Meclisi ve Büyükşehir Belediye Meclisi)	26	24	50

Tablo:2’den de anlaşılacağı gibi; yerel halkı yakından ilgilendiren ve onların yaşam kalitesini yükseltecek, Kent İçinden Geçen Tren Yolunun Yer Altına Alınması Projesi, Havaalanı ve Tramvay gibi toplu taşımacılık ile ilgili haberler ile kamuoyunda Pergel Yasası olarak dillendirilen “Büyükşehir Mücvir Alanlarının Genişletilmesi”ne ilişkin uygulamalar ve bunlara ilişkin haberlerin, her iki gazetede bir yıllık bir sürenin göz önüne alınması durumunda oldukça yetersiz sayıda yer aldığı görülmektedir. Oysa söz konusu konular süratle çözüm bekleyen Eskişehir’deki yerel toplumsal konular içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Yerel Gazetelerin, anılan beş ana temanın sorgulanmasından öte, diğer yerel gündemi ve yurttaşları ilgilendiren, onları etkileyecek olan ve yerel yönetim meclislerinin gündeminde yer alan haber konuları da sayısal olarak bir yıllık süreçte taranmıştır. Konuya ilişkin elde edilen veriler aşağıdaki tabloya şöyle yansımıştır:

Tablo: 3

**Yerel Gazetelerin 1 Ocak- 31 Aralık 2006 Tarihleri Arasında Haber Olarak Yer Verdiği
Yerel Yönetim Meclislerinin Gündemindeki Diğer Haberlerin Sayısal Dağılımı**

Konular	Sakarya	İstikbal	Toplam
İl Genel Meclisi Toplantıları Gündemi maddeleri	11	6	17
Tepebaşı Belediyesi Meclis Toplantı Kararları	4	6	10
Tepebaşı Belediyesi İmar Kararları	2	8	10
Odunpazarı Belediyesi Meclis Toplantı Kararları	5	3	8
Odunpazarı Belediyesi İmar Kararları	14	7	21
Büyükşehir Belediye Meclisi Toplantı Kararları	6	9	15
Büyükşehir Belediye Meclisi İmar Kararları	14	11	25
Havaalanı Projesi	7	7	14
Tramvay	1	5	6
Tren Yolunun Yer Altına Alınması Projesi	11	4	15
Seyitgazi Yolu	3	7	10
Pütün Sokak	1	3	4
Porsuk Islahı	2	12	14
Kentsel Dönüşüm	4	3	7
Odunpazarı Evleri Restorasyon Çalışmaları	1	3	4
Toplu Konut	17	14	31
Eski Otogar Projesi	1	5	6
Büyükdere Çalışmaları	2	3	5
Kızılınlar Projesi	2	5	7
Her Eve Bir Atölye Projesi	1	2	3
Mücevir Alanların Genişletilmesi	2	4	6

Tablo: 3'te de görüleceği üzere, kent yaşamında yurttaşların yaşam alanında etkili olacak, dönüşüm yaratacak yönetsel çabaların, yerel gazetelerin gündemine bir yıllık bir süre içinde son derece az sayıda geldiği dikkat çekmektedir. Haber içerikleri incelendiğinde, yerel yönetimlerin gündem konuları ya da kararlarına ilişkin haberlerin, meclis gündem programından alınan birkaç cümle ile geçirildiği ve meclisten alınan birkaç fotoğraf görüntüsü ile konunun işlendiği ya da bir diğer deyişle geçirildiği görülmektedir. Konuya ilişkin haberlerin derinlikli bir araştırma ya da analiz ile incelendiği ve okuyucuya aktarıldığına rastlanılmamıştır.

Gazetelerin birinci sayfa haberlerinin ya da manşetlerinin yanı sıra köşe yazarlarının da kendi köşelerinde gündeme aldıkları konuların temel alanlara göre ayrımı ise şöyle gerçekleşmiştir:

Tablo: 4

**Yerel Gazetelerin Köşe Yazarlarının 1 Ocak-31 Aralık 2006 Tarihleri Arasında
Kaleme Aldıkları Konuların Alan Olarak Sayısal Dağılımı**

Gazeteler	Yerel Yönetimler ve Demokrasi	Yerel Gündem	Ülke Gündemi	Anı, Hikaye, Anekdöt	Yerel Siyasi Gündem	Güncel Olaylar
Sakarya Gazetesi	73	221	569	61	11	63
İstikbal Gazetesi	181	301	418	88	37	43
Toplam	254	522	987	149	48	106

Araştırmaya örneklem olarak alınan iki yerel gazetenin köşe yazarlarının bir yıl süresince, köşelerinde ele aldıkları ve yorumladıkları konuların temel alanlara göre dağılımının Tablo: 4'deki yansımalarını değerlendirmek gerekirse, iki gazetede bir yıl süresince yer alan ve incelenen toplam 2066 köşe yazısından yalnızca yüzde 37'sinin yerel gündemle ilgili olduğu, ülke gündemine ilişkin oranın yüzde 47'ye ulaştığı görülmektedir. Ayrıca göz ardı edilemeyecek oranda da anı, hikaye ve bir takım anekdotların aktarıldığı yazılardan oluşan grup bulunmaktadır.

Gazetecilikte, toplanan bilgilerin daha anlaşılır ve yararlı bir sunumunun büyük bir oranda da yorum yazarları ya da daha genel kullanım adıyla köşe yazarları aracılığıyla yapılması amaçlanmaktadır. Olayları, gelişmeleri, tartışmaları, kararları, uygulamaları halk adına halkın daha iyi kavrayıp anlayabilmesi için irdeleyen köşe yazarları, böylelikle okurların daha ayrıntılı bilgi sahibi olmalarını ve kanaatlerini oluşturmalarını da sağlamaktadır.

Bilgi toplumu olma yolunda hızla ilerlemelerin kaydedildiği günümüzde gazetecilerin haberde de yorumda da kişisel sorumluluk boyutları artmaktadır. Kamusal nitelikteki bu sorumluluğun, gazeteciye "halkın nabzını tutan kişi" haline dönüştürmesi beklenmektedir. Yerel köşe yazarlarının yerel gündemden daha çok ülke gündemini ele almaları veya geçiştirme niteliğinde öykü fıkra ya da anılarına yer vermeleri, bu sorumluluklarından uzaklaştıklarını ve toplumsal görevlerini yerlerine getirmediklerini göstermektedir. Kendileriyle yüz yüze yapılan görüşmelerde gazetecilerin sıklıkla dile getirdikleri haber sıkıntısı ve ücretlerinin yetersizliği, sözü edilen bu sorumluluğu gölgelememelidir.

Tablo: 5

**Ocak-Aralık 2006 Yılı Büyükşehir Belediyesi
Meclis Kararlarının Konularına Göre Dağılımı**

	İmar	Reklam, İlan ve Tanıtım Yönetmeliği Değişiklikleri	Toplu Taşıma, Özel Halk Otobüsleri	Çevre Alt Yapı Projeleri
Ocak	17			
Şubat	28	1	1	
Mart	25	1		
Nisan	18			1
Mayıs	30			
Haziran	31		1	
Temmuz	34			
Ağustos				
Eylül	30			1
Ekim	24			
Kasım	31		2	
Aralık	7			
Toplam	275	2	4	2

Tablo:5’de de açıkça görülebileceği gibi; 2006 Ocak ve Aralık ayları arasında Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Meclis’inde alınan kararlar dört ana başlık altında toplanmıştır. Meclis tutanaklarında hakkında en çok karar alınan konun parsel, mevzi imar planlarının düzenlenmesine ilişkin imar konuları olduğu görülmektedir. Bunu toplu taşıma ve özel halk otobüsleriyle ilgili uygulamalar hakkında alınan kararlar izlemekte, hakkında en çok karar alınan diğer iki konuyu ise çevre ve alt yapı projeleri ve reklam, ilan ve tanıtım yönetmeliği hakkındaki değişiklik kararları takip etmektedir.

Basına da dağıtılan toplantı resmi tutanakları üzerinde yapılan incelemede, özellikle imar revizyonları ile ilgili çıkan kararların içeriğinin anlaşılmasının uzmanlık istediği veya derinlemesine araştırmayı gerektirdiği görülmüştür. Bu arada, Ağustos ayının Büyükşehir

Belediye Meclisinin tatil dönemi olması nedeniyle herhangi bir toplantı konusunun tabloda yer almadığını da hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

Tablo: 6
Ocak-Aralık 2006 Yılı İl Genel Meclisi Kararlarının
Konularına Göre Dağılımı

	İç Yönetmel Kararlar	Köy, Altyapı, Tarım	Sağlık ile İlgili Kararlar	Eğitim ile İlgili Kararlar	Çevre, Ulaşım ile ilgili kararlar	Önerge
Ocak	4	-	-	-	-	-
Şubat	3	2	-	2	3	1
Mart	5	4	2	3	2	2
Nisan	5	2	4	-	2	-
Mayıs	6	1	3	2	1	2
Haziran	5	1	1	4	-	-
Temmuz	6	-	2	3	-	1
Ağustos	-	-	-	-	-	-
Eylül	6	6	1	2	-	1
Ekim	6	6	-	4	-	2
Kasım	14	19	-	5	1	1
Aralık	17	18	4	2	-	-
Toplam	77	59	17	27	9	10

İl Genel Meclisinde ise, alınan kararların çok sınırlandırılmış özetler halinde zabıtlara geçirilmesi, yapılan tartışmaların ve gerekçelerin kayıtlara yansıtılmaması, belge ve bilgi niteliğini ortadan kaldırmaktadır.

Alınan yönetsel kararların veya uygulamaların yurttışa bilgi olarak yansması için özel bir çaba harcanmadığını, bilgilerin kapsamı ve içeriğinin meclis toplantılarını nadiren izleyebilen basın çalışanlarının beceri ve algılamalarına göre geliştiğini, birçok yaşamsal konunun böylelikle gündeme ve tartışılmaya bile girmeden gözden kaybedilebildiğini ve uygulamaların bu nedenle keyfileşebildiğini söylemek mümkündür.

Yine, bir kez daha hatırlatmak gerekirse, Ağustos ayının tıpkı Büyükşehir Belediye Meclisi için olduğu gibi İl Genel Meclisi için de tatil dönemi olması nedeniyle herhangi bir toplantı konusuna tabloda yer verilmemiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Aydınlanma dönemi sonrasındaki gelişmeler dünyayı kendine özgü sürecin etkisi altına alırken, birçok kavramın ve kurumun yeniden değerlendirilmesi ve yeni yaşam biçimlerinin sorgulanmasını da kaçınılmaz kılmıştı. Bu kez de benzeri bir süreçle karşı karşıya kalınmıştır. Bu sürecin adı ise Küreselleşmedir. Küreselleşme de tıpkı aydınlanma çağında olduğu gibi tüm dünyayı etkisi altına almakta, toplumların yaşam biçimlerini değiştirmekte, bireysel ilişkiler ve toplumsal değer yargılarını kökünden sarsmakta ve buna bağlı değişimlere zorlamaktadır. Kurumlar, kuruluşlar, devlet düzenleri, siyasal programlar ve uygulamalar, küreselleşme olgusunun etkileri ve sonuçlarından kendilerini kurtaramamakta, dolaylı da olsa bu etkiye bağlı düzenlemelerin içine girmektedirler.

Küreselleşme olgusu kendisine karşı derin tartışmaların, uluslar ve uluslararası düzeyde tepkilerin, karşı duruşların ve aslında her geçen gün büyüyen bir muhalefetin de oluşmasını sağlamış ve bu muhalefetle de yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ancak küreselleşmenin daha çok ekonomik ve siyasal alanlarda görülen yıkıcı etkilerinin yanı sıra uluslararası bilgi paylaşımı ve kültürel dolaşıma sağladığı katkılarla da olumlu bir işlevi de bulunmaktadır. Yine bu arada kimi boyutlarıyla yıkıcı ve tartışmalı da olsa daha fazla demokrasi ve her boyutta daha fazla demokratikleşme talep, değişim ve süreçlerini yaratmış olmasıyla da önemli bir süreci başlatmıştır.

Artık modern çağın da sanayi toplumunun da çok ötesine geçilmiştir. Bilgi toplumu olma ve bunun gereği olan bilginin edinimi, paylaşımı, dolaşımı, şeffaflık, katılımcılık ve denetleyicilik tüm toplumsal katmanlara açılmış bulunmaktadır. Ekonomik bağımlılıklar, zenginleşmenin derin sınıf farklılıkları yaratması, adaletsiz paylaşımın yaygınlaşması, toplumsal sınıflar arası farklar hayli belirgin olarak ortaya çıkmış olsa bile bilgi toplumu olma süreci tüm bireyleri ve toplumları kendi girdabına ayrımsız bir biçimde almıştır.

Ülkelerin makro düzeyden mikro düzeylere kadar tüm yönetim sistemleri ve bu sistemin işleyişini sağlayan birimleri, yeni bir organizasyonel değişim, yeni bir yapılanma ve küreselleşmenin getirdiği bilgi toplumu olmanın tüm uzantıları ile yüzleşmek durumunda kalmaya başlamıştır. Kuşkusuz bu gelişmeler içinden çıkılması kolay olmayan kavram kargaşalarını, sistemsel aksamaları, eski kurulu düzen ile yeni talepler ve değişiklik beklentileri arasında kalmışlıkları, yasal olarak düzenlense de pratikte hayata geçirilmekte zorlanan yüzlerce yönetsel ve idari durumu da ortaya çıkarmıştır.

Üzerinde halen tartışılan ve doğru bir zemine oturtularak üzerinde bir toplumsal konsensüs oluşturulmaya çalışılan kavramlardan biri de demokrasi ve uzantısı olan demokratikleşmedir. Genel olarak şu ana kadar uluslararası toplumun üzerinde uzlaştığı nokta, demokrasiye alternatif bir rejim ya da yönetim şekli bulup geliştirmek değil demokrasinin nasıl daha işler hale gelebileceği, nasıl daha fazla özgürlük ve refah sağlanabileceğinin arayışına yöneliktir.

Örneğin, bu arayışların en başlıcalarından biri, demokratik rol paylaşımında yurttaşların sadece belli dönemlerde oy vererek demokratik haklarını kullanmaları ve daha sonra da bir daha ki seçime kadar seyirci kalmalarının önüne geçerek, onları daha aktif ve katılımcı birer yurttaş haline getirme düşüncesidir.

Bu çerçevede gerek iletişim bilimciler gerek siyaset bilimciler ve gerekse yönetim bilimciler yurttaşların daha edilgen olma beklentisi içinde oldukları yönünde bir görüş birliği içindedirler. Nitekim uluslararası düzenlemelerin muktedir güçleri de bu yönlü bir küresel düzenlemenin çabasını sürdürmektedirler. Davos zirveleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Konseyi ve sayılabilecek daha birçok oluşum bir taraftan küresel sermayenin güçlenmesine zeminler yaratarak ekonomik ve sosyal dengelerin alt üst olmasını sağlarken diğer taraftan insan hakları, demokratikleşme ve yerelleşme vurgulamaları ile de bir tür paradoks yaratmaktadırlar. Bu durum, kaotik bir ortamı da hazırlamaktadır. Ortak görüş, hiçbir ülkenin gelişmeler karşısında küreselleşmenin getirdiklerine duyarsız kalma lüksüne sahip olmadıkları yönündedir. Hızlı ivme kazanan teknolojik gelişmeler, iletişim araçlarının ve ortamlarının zenginliği, kentleşme hızı, insan haklarında geniş alanlar yaratma ve demokratikleşme taleplerinin önlenemez yükselişi gibi faktörler, ulus devletlerin nitelik ve yapısını, geleneksel yönetim anlayışlarında yapmaları gereken değişiklikleri gündeme getirmektedir.

Tam da bu noktada öne çıkan ve değişimin en çok yaşandığı yerlerin başında da yerellik kavramı gelmektedir. Ekonomik, siyasal ve toplumsal inisiyatiflerin yerel düzeylerde, yerel

erklerde yapılacak yeniden yapılanma çerçevesinde, yerel halkın her anlamda işin içine dafa fazla çekildiği bir yaşam ve yönetim anlayışı, küreselleşmenin bir yüzünü ama 21. yüzyılın tam da kendi niteliğini oluşturmaktadır. Hemen belirtmek gerekirse “yerelleşme”, küreselleşme olgusunun karşı duruşu olarak değerlendirilmemelidir. Yerelleşme süreci, küreselleşme eğiliminin içinde barınan tek düze ve merkeziyetçi yapılanmaya karşı, tarihsel, kültürel ve sosyal alanlarda yeniden üretimin, daha dar çevrelerde insani ve daha yaşanılabilir bir dünyanın yaratılmasına yönelik bir girişim, bir çabadır.

Bu nedendir ki merkezi ağırlıklı yönetim sistemlerinden güçlü yerel yönetimlere, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru geçiş genel bir kabul görmektedir. Dolayısıyla, yerel yönetimler düzleminde de yeni düzenlemelerin hayata geçirilmesi ivme kazanmıştır. Bu ivmenin temelinde, yerel yönetimlerin, halkın kendi kendini yönetmesine daha fazla olanak vermesi ve demokratikleşmenin işlevselliğine daha yatkın bir zemin oluşturması yatmaktadır.

Çağdaş birey, yaşadığı toplumda katılımın benimsendiği bir siyasal sistem içinde yer alan ve aktif katılımı benimseyip gereğini yapan bireydir. Kuşkusuz bireyin bu yönde bir istek ve arzu içinde olması da önemlidir. Ancak yöneticilerin de halkı yönetime katma ve ilgisini çekme yolundaki çabaları önemlidir.

Konu iki yönlü bakışı öngörmektedir. Birincisi yönetimin yurttaşı yönetsel kararlara ortak kılmak için ne tür girişimlerde bulunduğu, ikincisi yurttaşın bu bilince erişmesi için nasıl yöntemler geliştirileceğidir. Demokratikleşmenin özünde siyasal eğitim yatmaktadır. Siyasal eğilim, siyasal kültürün sürekliliğini ve değişimini sağlayan bir öğrenme sürecidir. Bu süreç bireylerde yeni tutum ve inançlar geliştirmekte ya da var olan inançları pekiştirmektedir. Dolayısıyla, bir ülkede demokrasinin varlığından söz edilmesi için o ülkedeki siyasal katılıma yönelim ve bununla ilgili teşvikler önem kazanmaktadır.

Aile içinde, eğitim kurumlarında izlenen eğitim politikaları, yönetsel kurumların ve çalışanların bakış açıları, bilginin özgür dolaşımı ve ulaşılabilirliği, katılımın nitelik ve niceliğini belirleyen önemli etmenlerdir. Bu bağlamda yurttaşlar, bireysel özgürlükleriyle, gönüllü kuruluşlarıyla, partileriyle, meslek örgütleriyle, medyasıyla, özetle çevresiyle siyasal etkileşim içinde yer alarak bilinç oluşturlar. Bu anlamda kuşkusuz kitle iletişim araçlarına ve yerelde basına dolayısıyla da yerel basın çalışanlarına büyük görevler düşmektedir.

Gezgin; konuyla ilgili şu kayda değer değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Bilgiyi (Haber) kamuya yansıtma görevini üstlenmiş gazeteciler ya da kitle iletişim araçları günümüz toplumu için önemli bir sorumluluk üstlenmiş durumdadır. Kitle iletişim araçları, kamusal denetim araçlarından biri olmakla beraber siyasal katılımın sağlıklı bir yapıya kavuşmasına olanak tanır. Basının yasama, yürütme ve yargı üçlemi arasında bir dördüncü ya da kimilerine göre birinci güç diye adlandırılmasının nedeni budur. Kuşkusuz kitle iletişim araçlarının görevini yalnızca ve yalnızca siyasal katılım açısından değerlendirmek, eksik ve yanlış tutumdur. Kitle iletişim araçları bilgi taşıyıcısı niteliğiyle demokrasi ekininin yaygınlaşması, yüksek düzeye erişmesi açısından eğitsel bir sorumluluğu da söz konusudur. Birincil işlev elbette ki bilgilendirmedir. Ancak bu bilgilendirmenin yanında ülküsel bir kimlikle demokrasi ve ulusal ekininin gelişimine her alanda ve her anlamda katkıda bulunmalıdır.” (208)

Yerelde demokratikleşmenin gelişmesinde yerel basının bu misyonun yanı sıra, yerel yönetimlerin de bu anlamda açıklık politikalarını benimsemesi ve buna uygun bir anlayışa geçmeleri gerekmektedir. Ülkemizde iletişim çağının teknolojilerine yakınlığına rağmen, özellikle yönetim kademeleri, basının çalışmalarına köstek vuracak bir zihniyet içinde bulunmakta, bilgiyi adeta kıskanırçasına saklamaya çalışmaktadırlar. Bunun temelinde yatan unsurlardan biri güvensizlik ise diğeri de tek adam yönetimi anlayışıdır. Bu tür bir anlayışa bir de kötü bilgilenen, kendisini en fazla ilgilendirmesi gereken konularda bile ilgisizlik ve iletişimsizlik zafiyeti içinde bulunan, öğrenme motivasyonu düşük bir topluluk eklenince çağdaş, katılımcı ve demokratik anlayışın hakim olduğu bir ortamdan söz etmek güçleşmektedir. Kuşkusuz böyle bir ortamda yurttaşın demokratik refleksler oluşturması da beklenemez. Siyasal erkin karşısında gittikçe çaresiz, ürkek ve bilgisiz bırakılmış yurttaşın, bir ölçüde iktidarını sürekli kılmak için bu gelişmelere göz yuman yönetimin, çeşitli biçimlerde yönetimden yararlanan böylece bağımlılığı / bağımsızlığı tartışılan bir medyanın var olduğu ortamlarda demokratikleşme ve demokrasi kültürünün yerleşmesi de zorlanmakta, geç kalmakta, kimi hallerde de kasıtlı olarak hayata geçirilmemektedir.

Demokratik toplumlarda bilgi edinme özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, temel bir insan hakkı olarak tanımlanmakta ve anayasalarda yer almaktadır. Bu olguyu tamamlayacak nitelikte, yerleşme anlayışına uygun bir düzenleme de yerel yönetimler yasalarında yapılmıştır. Önceki bölümlerde söz edildiği gibi, gerek Belediyeler Yasası, gerekse Özel idareler Yasası’nda yönetimin her karar aşamasında (Meclis ve Komisyonlarda) yurttaşa çeşitli yollarla alınan kararların ya da uygulamaların bilgilerinin aktarılması amir hükme bağlamıştır. Demokratik

toplumlarda yurttaşın iki bilgi kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yönetim de bulunan bilgi ve belgeler, diğeri de kitle iletişim araçlarıyla edindikleri bilgi ve belgeler. Bireylerin devlette bulunan bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1977 tarihli 31 sayılı kararıyla “İdari İşlemler Karşısında Bireyin Korunması” başlığı ile gündeme gelmiştir. Oysa pratikte yerel yönetimler yurttaşın bilgi edinmesini adeta engellemek istercesine bir tutum içinde bulunmaktadırlar. Yurttaşın kendisini veya yakın yaşam çevresini düzenleyen uygulamalar da dahi kararlar bir uzmanın çözebileceği bir anlatımla ve kurumun ilan panosuna asılmak suretiyle duyurulmaktadır ki bu en başarısız, en işlevsiz ve en amacından uzak bir iletişim ortamı olarak bilinmektedir. Meclis çalışmalarını izleyen basın çalışanları - ki genelde henüz çiraklık dönemini yaşayan - satır aralarını okuyacak düzeye olmayan kişilerden oluşmakta, bu toplantıların resmi dilde yazılmış, resmi tutanaklarını anlamadan, yalnızca etraftaki meclis üyelerinden ne duyup anlarırsa onunla yetinerek haber oluşturmaktadırlar. Yönetimlerin demokratik davranış sergilemediği ortamlarda basının gerçek misyonunu yerine getirme şansı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, haberci bu yönetim anlayışında kendisine muhatap kişileri bulmakta veya aramakta çektiği güçlüğü, meclisin o andaki içi boş anektotları veya gerginliklerini ya da kavgalarını haber konusu yaparak geçiştirmektedir.

Bu araştırmaya örnek alınan gazetelerin içerikleri incelendiğinde, özellikle yerel meclis toplantılarından ana sayfaya yansıyan başlıkların büyük çoğunluğu'nun “Mecliste Yine Kavga Var” şeklinde yansması bu yorumumuzu destekler niteliktedir.

Günümüzde yönetimlerin medyanın haber / bilgi alma girişimlerini engelleyici tutum ve davranışları; bilgi / belge vermedeki isteksizlikleri, siyasal iradenin medya üzerindeki denetim isteğinin bir uzantısı olarak da değerlendirilebilir. Çoğunlukla gözlenebildiği gibi, kamu görevlileri medyaya bilgi ve belge verme konusunda baskı altında tutulmakta; gizlilik derecesi bulunmasa bile, kamu kuruluşlarından edinilen bilgi ve belgelere dayalı haberler karşısında bilginin doğruluğu değil, kim tarafından “sızdırıldığı” soruşturma konusu olmaktadır. (209)

Bu yapı, Osmanlıdan bu yana geleneksel devlet anlayışımızın en karakteristik özelliğidir. Bu anlayışın bir sonucudur ki, bugüne kadar yönetimlerin genellikle yurttaş - devlet ilişkisinde baskın bir rolü oynadığıdır. Bu baskın rolün gereği olarak devlet, elindeki bilgileri sunmaktan çok bilgi toplayan ve derleyen bir işleve sahip olmuştur. Bu derleyici bilgiler katı bürokratik yapı içerisinde adeta devletin koruyucu zırhı haline gelmiştir. Daha net bir ifade ile devlet her türlü belge ve bilgiyi derleyen toparlayan bir işleve sahipken kendinden bunların talep edilmesi

---

209 Ünlüer, a.g.e.

durumunda “yasak, sır, gizli” gibi gerekçelerin ardına saklanmıştır. Zaman içerisinde bu yapı yurttaş ile devlet arasında aşılması güç duvarlar örülmesine neden olmuştur. Oysa ki demokratik toplumlarda yöneten ve yönetilenler arasında karşılıklı bir iletişim ve etkileşim vardır ve bu demokratik yönetim biçiminin doğasıdır. Katılımcı demokrasinin gereği olarak yurttaşın seçtiklerini denetlemesi ve yönetimlerin açıklık ve şeffaflık içerisinde hareket etmesi gerekmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasasının 76. Maddesi ; kent yaşamında,; kent vizyonunun ve yurttaş bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetimi gerçekleştirmek için “KENT KONSEYLERİ” oluşturulmasını öngörmektedir. Yapılan araştırmada, Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin, araştırmanın yapıldığı döneme kadar böyle bir girişimde bulunmaması, düşündürücüdür. Öte yandan katılım modelinin böylesi net bir şekilde belirlendiği bir yasal uygulamadan basının hiçbir haber geçmemesi, köşe yazarlarının ise, kısıntı sayılacak biçimde satır aralarında geçiş yapmaları daha da etkileyicidir.

Kuramsal bölümde belirttiğimiz ve batı toplumlarınca yoğun bir şekilde kullanılan bazı katılım modellerinden; referandum, planlama forumları, yurttaş inisiyatifleri, halk toplantıları gibi, demokratikleşmenin yaygınlaşması ve bu olguyla ilgili düşünceleri zenginleştirici uygulamaların henüz gerçekleştirilmemiş olması ve yine yerel basının konu ile ilgili suskunluğu anlamlıdır. Batılı ülkelerin birçoğunda sokak isimlerinin değişikliğinden, çöp tenekelerinin rengine varıncaya kadar halkın görüşlerine başvurulması, bu bağlamda karşılaştırılabilir örneklerdendir. Bazı alt belediyelerin bu anlamda, kimi semtlerde düzenlemiş oldukları halk toplantılarının yönetici - sanatçı görüntülü sadece eğlenceye dönük haberleri yerel yönetimlerin katılım anlayışını, basının haber anlayışını sergilemektedir.

AB giriş sürecinde, Uyum Yasaları başlığında, bir alt başlık olarak değerlendirilerek yasalarımızda yer alan ve katılımcılığın somut örneğini gösteren maddelerden birisi de “Strateji Planları ve Performans Değerlendirmesi” ile ilgili maddedir. Bu maddeler gerek belediyeler, gerekse İl Özel İdaresi tarafından uymak ve uygulamak zorunluluğu olan hükümler içermektedir. Bu planlar, siyasal erkin belli bir dönem içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kararlarının bir öngörüsü niteliğindedir. Yerel yönetimlerin yurttaşlar tarafından net ve açık bir şekilde denetlenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak özellikler taşımaktadır. Strateji Planlarının hazırlanmasında; sivil toplum örgütlerinden, üniversitelerden, muhtarlardan, meslek

kuruluşlarından, meslek odalarından vb. saptanacak üyelerden oluşacak bir çalışma gurubundan destek ve görüş alınması ve meclis onayından geçirilerek kamuoyuna duyurulması hedeflenmiştir. Madalyonun bu yüzü özgün bir demokratikleşme perspektifidir. Ancak diğer yüzü, strateji planlarının sembolik toplantılar sonrası, yerel yönetimlerin bürokratları tarafından hazırlanıp, tartışma ve görüş alışverişinde bulunmaksızın meclis onayından geçen adeta bir “yasak savma” girişimine dönüşmektedir. Bu konuda mecliste ne tür tartışmalar yaşandığı, hangi projeksiyonların değiştiği, ne tür ekleme ve çıkarmaların yapıldığı yönünde bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmaması düşündürücüdür. Yerel basın bu konuyu herhangi bir değerlendirme yapmaksızın, sıradan ve önemsiz bir haber niteliğinde “Strateji Planları Mecliste Kabul Edildi” şeklinde yansıtması bilgi alışverişinin sığığını ve basının toplumsal bilinç yaratmada ilgisizliğini göstermektedir. Oysa bu planlarla yurttaşın yaşam alanının tüm çevresi etkilenmektedir. Yapılan çalışmada her iki gazetenin de konuya ilgi göstermediği, köşe yazarlarını bu konuya hiçbir şekilde değinmediği görülmüştür. Bu görüşler ışığında elde edilen bulgular, yerel gazetelerin demokratikleşmenin sağlanması için gerekli gündemi oluşturmamaktadır varsayımımızı doğrulamaktadır.

Gerek belediyelerin, gerekse İl Özel İdaresinin elektronik iletişim ortamları ile ilgili incelemede; öncelikle propaganda ve halkla ilişkilere yönelik haberlerin yer alması dikkat çeken bir başka uygulamadır. Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin, elektronik iletişim ortamlarında yıllık faaliyet raporlarını açıklık ve şeffaflık politikası içinde yayınlaması, diğer yönetsel kurumlara örnek olması açısından önem kazanmaktadır. Ancak bu ortamlara erişimin sınırlı sayıda ve bilinçlenmiş yurttaşlar tarafından gerçekleştirildiği gerçeği karşısında, bu görevin büyük ölçüde yerel basına düştüğünü ifade etmek gerekmektedir. Teknolojinin yoğun bir şekilde kullanıldığı bir dönemde yerel yönetimlerden, her ortamdan elde edilebilecek bilgi ve belgelerin, yerel basın tarafından araştırılması, incelenmesi, analize edilerek yurttaşlara aktarılması gerektiği düşünülmektedir. Genel sorunların arkasına sığınarak, çalışanların eğitim ve sayısal yetersizliğini öne sürüp haber ajanslarından hazır paket bilgileri derleyerek “tek tipleşmiş” bilgi aktarımıyla, demokratikleşme bağlamında toplumsal bilincin geliştirilebileceği düşünülmemektedir. Tüm bu saptamalar yerel ortamlarda demokratikleşmeye karşı bir ilgisizlik ve isteksizlik olduğuna ilişkin varsayımımızı destekler niteliktedir. Bu yaklaşım, Eskişehir yerel yönetim erklerinin yurttaşı, seçimler dışında yerel siyasetin bir aktöründen öte yönetimin kurguladığı oyunda birer seyirci olarak görme arzusundan kaynaklandığı izlenimi vermektedir. Demokrasinin bir katılım süreci olduğu daha önceki bölümlerde sık sık tekrarlanmıştır. Yerel yönetim, basın ve yurttaş, demokrasi için olmazsa olmaz bir üçleme

içinde, paylaşılmış ve denetlenebilir rollere sahiptir. Bu rollerin yeterince oynanamaması oyunu renksizleştirmektedir.

Demokrasi yönetiminde ister genel olsun, ister yerel olsun sandıktan çıkan oylarla elde edilen yetki, seçilmişlere dilediğince davranma özgürlüğü tanımamakta, tersine seçim çevrelerinde toplumun özel, resmi kurumları ve doğrudan doğruya yurttaşla siyasal iletişime geçme olanağı tanımaktadır. Yerelde demokrasi, siyasetçilerin söz konusu siyasal iletişim yetkilerini, belli bir sorumluluk anlayışı içinde kullanmaları sonucu gerçekleşecektir. Demokrasileri “dikta” rejimlerinden ayıran en önemli özellik burada ortaya çıkmaktadır ve özünde katılımçılık, açıklık ve şeffaflık yatmaktadır. Demokrasi nimetlerinden yararlanarak yönetim erkini ele geçirenlerin yurttaşları görmemezlikten gelmesi düşünülemez.

Sonuç olarak söylemek gerekirse; yerel erki elinde bulunduranların da yerel basının da demokratikleşmeyi kavram olarak her bilgi içinde sık sık kullanmalarına karşın, pratikte yeterince önemsedikleri söylenemez. Ne yazık ki yurttaşın işsizlik, eğitim, sağlık, barınma vb. temel gereksinimleri daha ön plana çıkarırken, demokratikleşme, mevcut statükoyu koruma emeliyle, gerek yönetim erkleri gerekse basın tarafından ötelenmektedir. Bu nedenle yerel siyaset gündemi, demokratikleşmeden öte, özde “paylaşım” ve “bölüşüm” kavgasına sahne olmaktadır.

Yerel siyaset alanı aktörlerinden siyasetçi “oy maksimizasyonu sağlamak” için çabalar harcarken, bürokratlar “yönetimsel güç maksimizasyonu sağlamak”, medya “satış maksimizasyonu sağlamak” son olarak da yurttaşlar siyasetçilerden ve bürokratlardan temel gereksinimleri için talep ettikleri hizmetlerin yerine getirilmesine yönelik “bireysel fayda maksimizasyonunu sağlamayı” öncelikli kılmaktadırlar. Oysa siyaset toplumsal değerlerin paylaşılmasına hizmet eden bir araç, iletişim de toplum yararına bir düzen kurulması, paylaşımın adil olması, iyiliğin ve kardeşliğin topluma hakim olması için çaba harcayan bir misyondur.

Yerel Yönetimler yasalarında (5216 sayılı yasa madde: 77 ve 5302 sayılı yasa madde: 65) Belediyeler ve İl Özel Yönetimleri, sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardımlar, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinliği ve verimliliği arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamasını öngörmektedir. Bu yaklaşım daha önce belirttiğimiz siyasi aktörlerin

sorumluluk alanına girmektedir. Büyükşehir Belediyesinin bu konuda önemli girişimleri olduğu gözlemlenmektedir. Kitap, giysi kampanyaları, yiyecek yardımları, eğitim çalışmaları gibi faaliyetlerin sadece belediyenin duyuru panolarında, bültenlerinde yer alması bir halkla ilişkiler ve propaganda niteliğinde algılamalara neden olabilmektedir. Oysa asıl olan bu girişimlerin, yerel basın tarafından hiçbir siyasi boyutta değerlendirmeksizin desteklenerek, toplumsal duyarlılık yaratacak modelleri de önermesi biçiminde geliştirmesidir. Bu bağlamda yerel basın yönlendirilebilir ve düzenlenebilir siyasal toplum anlayışının gelişmesine sağlayacağı katkılarla birlikte anlam kazanacak ve güvenilirliği artacaktır. Yerel düzeyde katılımdan beklenen yararlar, yurttaşın toplumla bütünlük sağlaması ve toplumun sıkıntılarını paylaşacak bir bilince erişmesi bu bağlamda sosyal sorumluluk üstlenmesi, ortak akıl süreçlerine katkı yaratacak bilgi ve donanıma sahip olması, daha fazla yaşam kalitesi için harcanacak çabalardır. Kuşkusuz bu zeminlerin yaratılmasında yerel basın önemli misyonlar üstlenmek zorundadır.

Eskişehir yurttaşı eğitim, kültür ve sosyal çevresiyle katılım için uygun bir potansiyele sahip izlenimi vermektedir. Bu konuda yapılacak araştırmaların sonuçları önemli olmakla birlikte, kent dinamikleri demokratikleşme ortamı için yeterli donanımdadır. Önemli olan bu dinamiklerin harekete geçmesine etkide bulunacak kurumların bu yönlü istek ve arzuları, öte yandan katılmanın hukuki anlamda kurumsallaşmasını sağlamaktır. Yerel yönetim erkleri ve yerel basın bu konuda üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri halinde, daha aktif bir yurttaş, daha bilinçli bir toplum gerçekleşebileceği düşünülmektedir.

Eskişehir yerel basını, konuyla ilgili misyonu üstlenebilecek niceliğe erişmiş bir yapı sergilemektedir. Burada dikkat çekilecek olan niteliksel yapıdır. Araştırmada yerel yönetsel kararlara ve uygulamalara ilişkin haberlerin yüzdesel oranı, haber organizasyonlarının nicelik ve nitelik olarak yeniden değerlendirilmesini öncelikli kılmaktadır. Bu nedenle yerel basın şu sorulara cevaplar aramak durumundadır: Yurttaşı, okuru hangi temelde, hangi amaç için bilgilendireceğim? Yurttaşı “aklın özgürlüğü”nü kullanabilmesi için mi, içinde yaşadığı topluma siyasi, ekonomik, kültürel olarak daha fazla katılabilmesi için mi, yoksa yurttaşı mevcut düzenin, egemen sistemin ne kadar iyi olduğuna ikna etmek için mi? yayıncılık faaliyeti yapacağım?

Demokratik kuralların geçerli olduğu kent yaşamında, yurttaşlara sadece vergilerini ve harçlarını düzgün yatıran, seçimlerde oyunu kullanan bir özne olarak bakmak yanıltıcıdır. Kent yöneticilerinin, yönetsel itibar yaratacak girişimlerde, yurttaşın desteği alındıkça anlam

bulacağı ve böylece toplumsal dinamizm yaratılacağı aşikardır. Çukurçayır'ın Konya ilinde yapmış olduğu alan araştırmasından (210) elde edilen veriler, yurttaşların büyük bir kısmının (%86) demokratik düşünce eğilimi içinde olduğu ve kendilerinin karar alma süreçlerinin dışında bırakılmasını doğru bulmadıkları yönündedir. Veriler, demokratikleşme konusunda, eylemsel olmasa da düşünsel boyutta hazır bir alt yapı olduğunu göstermektedir.

Yerel basın bu düşünsel yapıya hareket katacak bir güce sahip olmalıdır. Ancak ortaya çıkan görüntü, yerel basının da yerel yönetimlerin de demokratik bir açılım sağlamaktan uzak, var olan durumu koruma yönünde bir politika izledikleri yönündedir.

4.2. Öneriler

Çalışmanın ana sorunu olarak ortaya konulan; yerel basının, yerelde demokrasiye ne düzeyde bir katkı sağladığı, yerel kurumların demokratik işleyişine ne düzeyde katıldığı, yerel yönetimlerle yerel halk arasındaki doğru bilgilendirme, bilinçlendirme ve nihayetinde halkın yerel yönetime doğru ve etkin bir biçimde katılımını sağlamada ne düzeyde bir işleyiş olduğunu saptamaya yöneliktir. Öte yandan da yeniden yapılandırılan yerel yönetimler olgusu ile birlikte yerel yönetimlerin yerel halka yönelik nasıl bir demokratik tavır ve işleyiş içinde olduğunu belirlemek ve bu çerçevede yerel basının bu yönlü gelişme sağlamasında yerel basına katkı yaratmaya yönelik bir amaç güdülmüştür.

Çalışma süresince ulaşılan bilgi ve görüşlerden, Eskişehir'de tiraj ve tarihsel süreç açısından etkili iki gazete üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, yerel basının, demokratikleşme sürecinde katkılarının son derece cılız sayılabileceği, yerel yönetimlerin de böyle bir olgu için isteksiz davranışlar sergilediği izlenimini yaratmaktadır.

Yerel basında, tarihsel süreç içinde ağır ancak ümit verici gelişmeler gözlemlenmekle birlikte, “yerelleşmenin” gittikçe anlam kazandığı bir dönemde, gerek iç bünyesinde iyileştireceği kadro, teknolojik çalışma ortamları, yeniden yapılandırılan yönetim organizasyonları, gerekse yurttaşın toplumsal bilincini arttırıcı nesnel bilgi akışı ve organizasyonlara yönelmesi durumunda, bugün olduğundan daha etkin, üstün bir konumda olacağı söylenebilir.

Bu çerçevede yerel basının demokratikleşmede algı düzeyini arttıracak, toplum bilincini bu yönlü geliştirecek çabalarının, aşağıda belirtilen önermeler doğrultusunda hız kazanacağı inancı taşınmaktadır.

1.Yerel basın gerek ana sayfalarında, gerekse köşe yazarlarının köşelerinde kaleme aldıkları konularla yerel kitlenin nabzını tutmaya, yerelde mevcut ve rutin haber kaynakları olan valilik, belediye, siyasi partilerin, emniyet amirlerinin vb. “halkla ilişkiler” politikalarının bir parçası olmaktan öte, yurttaş odaklı haberlerin yer alacağı politikalar ve organizasyonlar gerçekleştirebilir.

2. Yerel yönetimlerin yönetsel kararlarına ve uygulamalarına ilişkin sorunların sadece ortaya konulması değil, aynı zamanda bu sorunların çözümünde tarafların bir araya getirilmesini sağlayacak, ellerindeki gücü, demokratikleşmeyi hedefleyen bir güce dönüştürecek “sürekli yazılar” ve forumlar oluşturulabilir.

3. Demokratikleşme bilincini geliştirmek ve yerleştirmek, öncelikle haber yazanın, köşe yazarının yurttaşla empati kurması ile olası görülmektedir. Bilgi üretenler, kendilerini seçkinler konumundan sıyrıp, aynı zamanda yurttaş oldukları duygusunu yaşadıkları, “bir bilen” olmaktan öte öğrenmeye çalışan okur konumuna girdikleri sürece gerçek misyona ulaşacakları düşünülebilir.

4. Halka en yakın siyasal alan, halkın günlük yaşamını sürdürdüğü; her türlü ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel deneyimlerini bizzat yaşayarak gerçekleştirdiği yerel alanlardır. Yerel yönetimler bu alanda doğumdan ölüme yurttaşla yakın ilişki içindedir dolayısıyla yurttaşın yaşam çerçevesini oluşturacak bir güce sahiptir. Yerel basın; özellikle yerel yönetimler yasalarında meydana gelen değişiklikleri takip ederek bunların uygulamalarında etkili bir karşı güç oluşturmak, oluşabilecek aksaklıkları ortadan kaldırabilecek tartışma zeminleri hazırlayabilecek bir birikim içinde olabilmelidir.

5. Yerel basın çalışanlarının, mesleki örgütlenme yapılarında birleştirici formüller geliştirilmeli, basın çalışanları, belli dönemlerde gerçekleştirilecek seminerler, panellerle özellikle yerel mecliste alınan / alınacak kararların uzantılarını değerlendirebilecek ölçüde yerel yönetimler konusunda eğitilebilmelidir.

6. Yerel yönetimler yasalarında yapılan son değişiklikler gerek Belediye, gerekse İl Özel İdarelerinin strateji planlarının hazırlanması ve bununla ilgili performans değerlendirmelerinin yapılmasını öngörmektedir. Yerel basın bu anlamda yurttaş adına bu değerlendirmeleri yapacak ve adeta yönetimin “yılsonu karnesini” çıkaracak bir olanağa, dahası görev ve sorumluluklara sahiptir. Demokratikleşmenin temel göstergelerinden biri olan denetim, yerel basının temel işlevleri arasındadır. Bu nedenle yerel yönetimlerce yasalar gereği yayınlanan strateji planları

ve performans ölçütleri incelenerek, bunları yurttaşa duyurmak, onların bu değerlendirmelere katılımını sağlamak üzere zeminler hazırlamak, yerel basının rutin görevleri haline dönüşebilmelidir.

7. Katılım yerel siyaset için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Katılımın kurumsallaşması ve katılım yollarının halka açılması güçlü yerel yönetimin ve güçlü demokrasinin gereklerindedir. Yeni yerel yönetim yasaları, yeni katılım yöntemleri, aktif yurttaş modeli için olanaklar sunmaktadır. (Kent Konseyleri, gönüllü katılım, halk toplantıları gibi) Yerel basın bu olguları harekete geçirebilecek, bu konuda baskı yaratacak stratejiler geliştirebilmelidir.

8. Ve nihayet bu çalışma bir takım sınırlılıklar dahilinde gerçekleştirilmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması, kaynaklık yapması ve ilham oluşturması da çalışmadan beklenen bir diğer sonuçtur. Dolayısıyla, bundan sonra yine aynı alanda daha detaylandırılmış ve özellikle de yurttaş boyutunun sorgulandığı çalışmaların yapılması, bu çalışmanın en temel önerisini oluşturmaktadır.

EKLER:

EK-1: Aylara Göre Köşe Yazarları Tablosu (Sakarya Gazetesi).....	124
EK-2: Aylara Göre Köşe Yazarları (İstikbal Gazetesi).....	125
EK-3: Aylara Göre Sakarya Gazetesi Manşetleri.....	126
EK-4: Aylara Göre İstikbal Gazetesi Manşetleri.....	127

EK-1: Aylara Göre Köşe Yazarları Tablo
(SakaryaGazetesi)

SAKARYA GAZETESİ	Yerel yönetimler ve demokratikleşme	Yerel gündem	Ülke gündemi	Anı, hikaye, anekdot	Yerel siyasi gündem	Güncel olaylar
Ocak	4	12	52	9	3	8
Şubat	5	11	37	5	–	8
Mart	4	22	63	7	–	6
Nisan	11	23	45	3	–	9
Mayıs	14	39	58	4	3	2
Haziran	4	24	65	1	2	2
Temmuz	9	30	53	6	–	8
Ağustos	8	21	42	7	–	12
Eylül	–	18	50	6	–	8
Ekim	3	6	36	7	1	–
Kasım	8	6	31	2	–	–
Aralık	3	9	37	4	2	–
<i>Toplam</i>	73	221	569	61	11	63

EK-2:

Aylara Göre Köşe Yazarları Tablosu (İstikbal Gazetesi)

İSTİKBAL GAZETESİ	Yerel yönetimler ve demokratikleşme	Yerel gündem	Ülke gündemi	Anı, hikaye, anekdot	Yerel siyasi gündem	Güncel olaylar
Ocak	27	24	39	25	3	-
Şubat	5	29	32	3	-	16
Mart	24	29	31	3	2	7
Nisan	17	35	39	32	11	4
Mayıs	18	20	48	-	4	2
Haziran	11	14	30	-	12	-
Temmuz	16	37	27	3	2	1
Ağustos	21	25	43	5	4	5
Eylül	11	20	29	1	4	2
Ekim	12	22	44	8	8	3
Kasım	9	30	33	2	8	-
Aralık	10	36	23	6	1	3
Toplam	181	301	418	88	37	43

EK-3:
Aylara Göre Sakarya Gazetesi Manşetleri

Sakarya Gazetesi	Adli Vakalar	Sivil Toplum Eylemleri	Siyaset	Yerel Yönetimler ve Demokratikleşme
Ocak	10	5	6	4
Şubat	6	10	8	2
Mart	11	11	5	2
Nisan	13	9	5	3
Mayıs	10	10	5	3
Haziran	3	13	8	2
Temmuz	10	10	3	3
Ağustos	9	15	5	2
Eylül	10	14	3	2
Ekim	16	10	3	2
Kasım	11	12	4	1
Aralık	10	10	5	3
Toplam	119	129	68	29

EK-4:**Aylara Göre İstikbal Gazetesi Manşetleri**

İstikbal Gazetesi	Adli Vakalar	Sivil Toplum Eylemleri	Siyaset	Yerel Yönetimler ve Demokratikleşme
Ocak	8	5	2	7
Şubat	3	8	3	5
Mart	5	7	4	7
Nisan	8	10	5	5
Mayıs	8	9	5	2
Haziran	7	12	7	4
Temmuz	6	14	3	8
Ağustos	9	14	6	2
Eylül	7	8	5	6
Ekim	17	6	1	4
Kasım	17	7	5	2
Aralık	9	12	8	2
Toplam	104	112	54	54

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa. “Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi, Yoksa Fırsat mı?” **Liberal Düşünce**, sayı:25–26, 2002.
- Akgüc, Öztin. “Medya Niçin Kuşkulu Hale Geliyor?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 9.Şubat.2007
- Alankuş, Sevda. **Medya ve Toplum**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005
- _____. “Yerellik(ler), Yerelliğin İmkanları ve Yerel Medya”, **Global Eksende Türkiye**, Der: E. F. Keyman/A.Y. Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ansah, Paul. **Uluslararası İletişimde Haklar ve Değerler Mücadelesi**, Rey Yayınları, İstanbul,1991
- Aykaç, Burhan. “Türkiye’de Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları”, **G.Ü. İİBF Dergisi**, c.1, s.1, 1999.
- Aydın, Nurullah. “İnsan Hakları ve Medya”, **1. Ulusal Siyasal İletişim Sempozyumu Bildirileri**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara, 2000
- Azaklı, Sedat ve Hüseyin Özgür. “Belediye Organları ve Organlar Arası İlişkiler” **Yerel Yönetimler Üzerine**, Ed. H.Özgür, M. Kösecik, Nobel Yayınları, Ankara 2005.
- Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitleli İletişim**, Ankara, A.Ü.B.Y.Y.O. Yayınları, No:2, 1982
- Bağcı, H. Emre. “Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 32, Sayı 4, Aralık 1999
- Barber, Benjamin. **Güçlü Demokrasi**, çev. Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1995
- Belsey, Andrew and Ruth Chadwick. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1998.

Bowles, Samuel and Herbert Gintis. **Demokrasi ve Kapitalizm**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.

Bozkurt, Veysel. **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Yayını, Bursa, 2000.

C.Wright Mills. **İktidar Seçkinleri**, Çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yayınları, Ankara, 1974.

Çukurçayır, M. Akif. **Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim**, Çizgi Kitapevi, Konya, 2003.

_____. **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Çizgi Kitapevi 2. basım, Konya, 2002.

_____. **“Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset: Yönetişim ve Yerel Alanda Yararlanılabilecek Diğer Yöntemler”**, **Yerel Yönetimler Üzerine**, Ed, H. Özgür, M. Kösecik, Nobel Yayın, Ankara, 2005.

Dağı İhsan ve Necati Polat. **Demokrasi ve İnsan Hakları**, Liberte Yayınları, Ankara, 2004.

Dağtaş Erdal ve Banu Dağtaş, “Eskişehir Kent Basını ve Gazeteciliği Üzerine Bir Profil Denemesi: Gazetecilerin Kent Basınına İlişkin Tutumları” **G.Ü. İletişim Dergisi** (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Haziran 2007

Denis McQuail. **Mass Communication Theory: An Introduction**, Sage Poplications, Londra, 1994.

DPT. **Yerel Yönetimler**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2001.

Eroğul, Cem. “Ulus-Devlet ve Küreselleşme”, **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, 3.Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 1997.

Fiske, John. “Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri”, **Medya, İktidar, İdeoloji**, çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara, 1994.

Fredin, Eric S., Teresa Haugen Monnet and Gerald M. Kosicki. **Knowledge Gaps, Social Locators and Media Schemata: Gaps, Reverse Gaps and Gaps of Disaffection**, Journalism Quarterly Vol.71, No.1 Spring 1994.

Frost, Chris. **Media Ethics and Self-Regulation**, Pearson Education Limited, Great Britain, 2000.

Gezgin, Suat. “Yerel Basın ve Değerlendirme Ölçütleri”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, sayı,7, 1998.

Geray, Haluk. “İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme” **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, İmge Yayını, Ankara, 1997.

Giddens, Anthony, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Alfa yayınları, İstanbul 1999.

_____. **Sosyoloji**, Haz: H.Özel – C. Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara. 2000.

_____. **Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Gilbert, Neil. **Remodelling Social Welfare**, Society, 5, July/August, 1998.

Görmez, Kemal. **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, Vadi Yayınları, Ankara,1997.

Granham. Nicholas. **The Media and Puplic Sphere**, Cev. Sevda Alankuş ve H.Tuncel, <http://ilef.ankara.edu.tr/id>

Güler, Birgül Ayman. “Yerel Yönetimler” **Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım**, İmge Kitapevi, 3.Baskı, 2006.

Gülmez, Mesut. **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi**, TODAİE. No: 256 İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi. No: 8, Ankara, 1994.

Gürcan H.İbrahim ve Erkan Yüksel, **Haber Toplama ve Yazma**, Tablet Kitapevi, Konya, 2006

Gürkan Nilgün. “Gazetecilerin Kültürel Geleneği Farklı mı?”, Medya ve Kültür Birinci Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri. Ankara: 3 mayıs 2000

_____. “Türkiye’de Gazetecilerin Gözlükleri/Medyanın Dönüşmeyen Kodları”, **Medya ve Toplum**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005

Güz, Nurettin. **Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005.

Held, David. **The Contemporary Polarization of Democratic Theory: The Case for a Third Way**, Adrian Leftwich (der.), New Developments in Political Science, England: Edward Elgar Publishing, 1990.

Held, David. **How to Rule the World**, New Statesman, August 1997.

Hill, Dilys M. **Democratic Theory And Local Government**, London, 1974.

Huntington, Samuel, P. **Demokrasinin Üçüncü Dalgası**, Çev. Ergun Özbudun, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.

Işıklı, Alpaslan. "Sosyal Politika Açısından Küreselleşme", **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ed. Işık Kansu, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara 1997

İlkiz, Fikret. "Kişilik Hakları ve Özel Yaşam Gazetecilerin Korunması Hak ve Özgürlükleri", **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt 73, sayı,1, Ocak/Şubat/Mart 1999

Kahraman, Hasan Bülent, Keyman Fuat, Sarıbay, A.Yaşar, **Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim**, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Vakfı (Wald) yayını, , İstanbul, 1999.

Kapani, Münci. **Politika Bilimine Giriş**, (Bilgi Yayınevi, 15. Basım,Ankara, 2003

KAYA, (Kamu Yönetimi Araştırma Projesi), **Yerel Yönetimler Araştırma Gurubu**, TODAİE Yayını no 247, Ankara 1992.

Kazancı, Metin. **1973 Sonrası Belediyeler ve Belediyelere İlişkin Sorunlar**, Türk İdareciler Derneği Yayını, 3. kitap, Ankara 1982.

_____.**Althusser, İdeoloji ve İdeoloji ile İlgili Son Söz** <http://ilef.ankara.edu.tr/id>

Kaya, Raşit. "Medya, Toplum, Siyaset" **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**,

Ed.: K.Alemdar, Afa Yayınevi, İstanbul, 1999.

Keane, John. **Medya ve Demokrasi**, çev. Haluk Şahin. Ayrıntı yayınevi, 2. Basım, İstanbul, 1993.

Keleş, Ruşen. **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, 5. basım, İstanbul, 2006.

_____. **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)**, (IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993

_____ . **Yerel Yönetimler**, Turhan Kitapevi, Ankara,1983.

Keyman, Fuat ve Ali Yaşar Sarıbay. **Global ve Yerel Eksende Türkiye**, Alfa yayınevi, 2000.

Koray, Meryem. “Küreselleşme Süreci ve Ulus-Devlet, Ekonomi ve Siyaset Tartışmaları”
<http://www.massfiles.com/BLOG/kuresellesme.doc>

Koloğlu, Orhan. **Kuvayi Milliye’den Günümüze Türk Basını**, (Kültür Bakanlığı Yayınları/1563, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Demokrasi Klasikleri Dizisi/2 Ankara,1993

Kozan, Murat. “Türkiye’nin Merkezîyetçi Yapısının Siyasal Demokrasi Üzerindeki Olumsuz Etkileri”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Isparta, 2002

Kömeçoğlu, Uğur. “Küreselleşme, Modernleşme ve Modernlik”, **Doğu Batı**, Yıl: 5, Sayı: 18 (Şubat, Mart, Nisan) 2002.

McLeod, Jack, Zhongdang Pan and Dianne Rucinski “Levels of Analysis in Public Opinion Research”, **Public Opinion and the Communication of Cansent**, Ed, Theodore L.Glasser, Charles T. Salmon, The Guilford Pres, New York, 1995.

McNair, Brain. “Journalism and Democracy in Contemporary Britain”, **Political Journalism**, Ed. Raymond Kuhn, Erik Neveu, Routledge Taylor, Francis Group, London, 2002.

McQuail, Denis. **Kitle İletişim Araçlarının Etkileri, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, çev. K.Alemdar, R.Kaya, Savaş Yayınevi, Ankara, 1983.

Mills, C.Wright. **İktidar Seçkinleri**, Çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yayınları, Ankara,1974

_____. **Kitle İletişim Kuramı**, Çev. A.H.Yüksel, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1994.

Ortaylı, İlber, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.

_____. **Türk İdare Tarihi**, TODAİE Yayını, Ankara, 1979

O’Sullivan, Tim, Jhon Hartley, Danny Saunders and Martin Montgomery, Ed.:Jhon Fiske. **Key Concepts in Communication And Cultural Studies**, Routledge: Londra, 1994.

Ökmen, Mustafa, **Kent, Çevre ve Globalleşme**, Alfa yayını, İstanbul, 2003

Öner, Şerif. “Globalleşme Sürecinde Yerellik: Demokratik ve Katılımcı Yerel Yönetimin Kurumsallaştırılması” **Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, Ed: Bekir Parlak/H.Özgür, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2002.

Özefe, İbrahim. ”Köy İdarelerinin Sorunları ve Yeniden Yapılanması” **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar**; Ed. H. Özgür, M. Kösecik, Nobel Yayınları, Ankara, 2005.

Özer, M. Akif. “Yerel Demokrasi, Demokratik Yerel Yönetimler ve Yerel Yönetimlerin Demokratikleştirilmesi Kavramlarının Analizi Üzerine”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı 426, Mart 2000.

ÖZKÖK, Ertuğrul. **İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü**, Tan Yayınları, I. Baskı,1985.

Rayner, Philip, Peter Wall, Stephen Kruger, **Media Studies: The Essential Introduction**, Routledge Taylor, Francis Group, London and New York, 2003 .

Sallan Gül, Songül. **Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa**, Etik Yayınları, İstanbul, 2004.

Sezer, Yasin ve Naci Karkın. “Kamu Hizmetlerinin Modernleşmesinde Şeffaflaşma Sorunu”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 436, Eylül 2002.

Schiller, Herbert. **Zihni Yönlendirenler**, Çev. Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul, 1993.

Tekeli, İlhan. **Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları**, SDD yayınları, Ankara, 2004.

_____. **Modernite Aşılırken Kent Planlaması**, İmge kitapevi, Ankara, 2001.

Timur, Taner. **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitapevi, Ankara, 1996.

Tortop Nuri, Burhan Aykaç ve H.Özer Yazman. **Mahalli İdareler**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2006.

Tortop, Nuri. **Halkla İlişkiler**, Yargı yayınları, İstanbul, 2003.

Türkoğlu, Nurçay. **Toplumsal İletişim, tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004.

TÜSİAD, **Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler**, İstanbul, 1995

USLUATA, Ayseli. **İletişim**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.

Ünlüer, Ayhan Oğuz. “Medyada Etik Söylem ve Medya Etiğini Biçimleyen Temel Belirleyiciler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Küresel İletişim Dergisi**, sayı 2, 2006

Vural, Ali Murat. **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1999.

_____. **Türkiye’de Yerel Basın**, (İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007

_____. “Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın”, **Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı**, (Cilt:2, Yıl:2,Sayı:12, Ankara, 1996)

Wickwar, Hardy. **The Political Theory of Local Government**, Universty Of South Carolina Pres, Carolina, 1970.

Yaşamış, Firuz Demir. **Türkiye’de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması**, firuz@sabanciuniv.edu, İstanbul, 2001.

Yıldırım, Selahattin. **Yerel Yönetim ve Demokrasi**, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, TOKİ ve IULA-EMME, İstanbul, 1993.

Yıldırım, Turan. **Türkiye’nin İdari Teşkilatı**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997.

Yıldız, Mete. “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 5, Sayı 4, Temmuz 1996

Yumlu, Konca. **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, İzmir, 1994.

Yüksel, Fatih. **Çağdaş Kent Yönetimi ve Yönetici Vizyonu**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.

_____. “Yerel Özerklik Kavramı Üzerine Bir İnceleme”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar**, Ed. H. Özgür, M. Kösecik, Nobel Yayını, Ankara, 2005, s.276- 280

http://www.byegm.gov.tr/seminerler/konya-xiii/konya_20.htm

<http://www.karizmadergisi.com/dosya.php?id=15&s=20>

XII. YEREL MEDYA EĞİTİM SEMİNERİ - ADANA (13-14 Nisan 2006nusunda)

<http://www.ncf.carleton.ca/dr461/concept.htm>

<http://site.cbrary.com/lib/sutcu/doc?id>

<http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/19gezgin.pdf>

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=7302>

http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?pid=319&haberid=17449

<http://usinfo.state.gov/products/pubs/principles/freepress.htm>

<http://www.eskisehir.gov.tr/>

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=27&tb_adi=Kazanç%20İstatistikleri&ust_id=8

[\(http://www.gurcanbanger.com/](http://www.gurcanbanger.com/)

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (4982 S.K.), Resmi Gazete. 25269; 24.10.2003

Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216.S.K.)

İl Özel İdaresi Kanunu (5302 s.k.)

